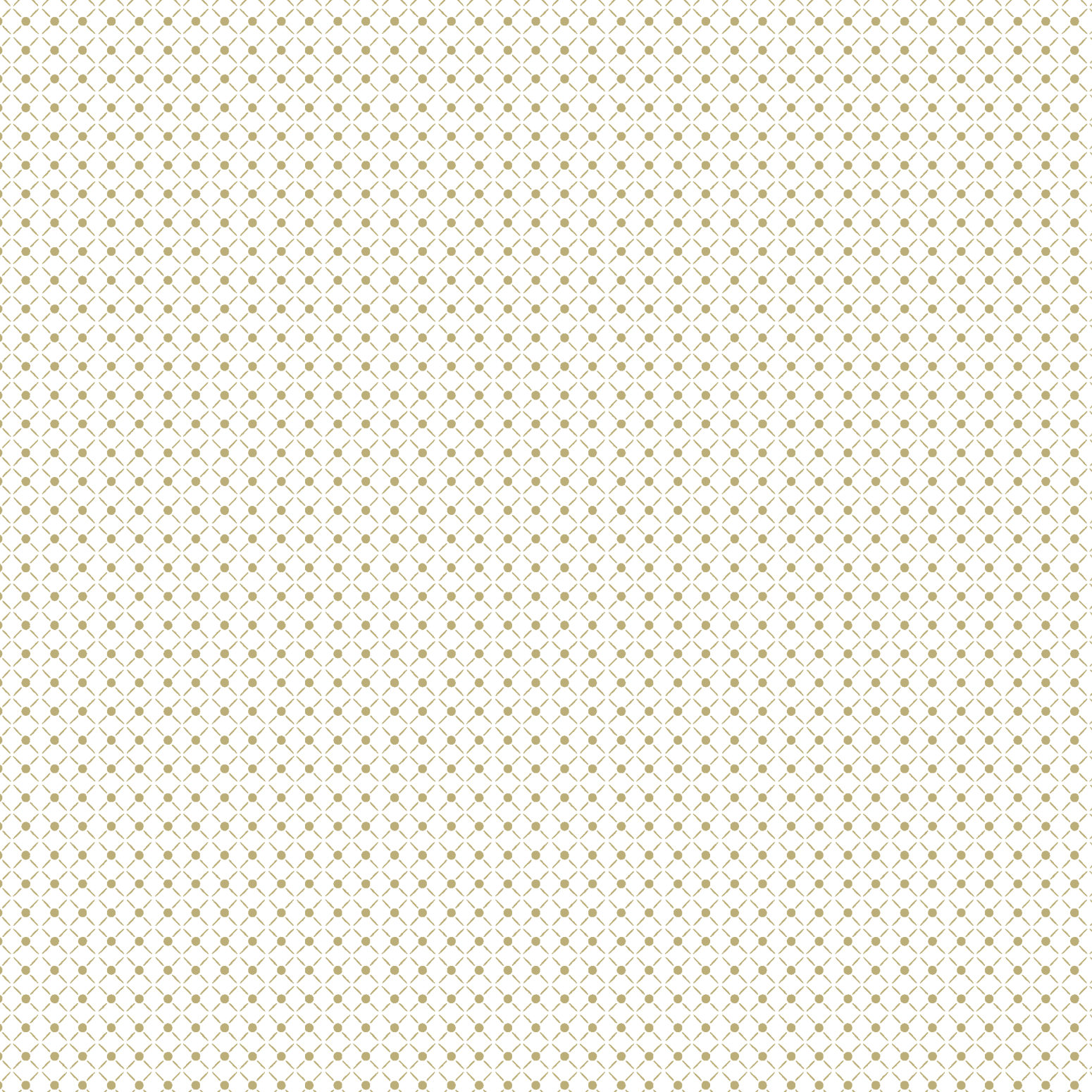
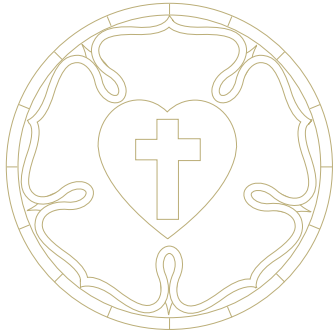

Bispemøtet 2012

Innhold

Helga Haugland Byfuglien: Enhet og enighet	5
Protokoll	8
Årsrapport	45
Vigsling av ny biskop i Borg	57
Helga Haugland Byfuglien: Innsettelsestale	58
Atle Sommerfeldt: Preken	60
Tale av H.M. Kongen	64
Hilsen fra statsråd Rigmor Aasrud	66
Hilsen fra Kirkerådets leder Svein Arne Lindø	67
Hilsen fra biskop Munib A. Younan	70
Minnegudstjenester fra 22. juli	73
Helga Haugland Byfuglien: Preken i Oslo domkirke	74
Laila Riksaasen Dahl: Preken i Hole kirke	78
Solveig Fiske: Preken i Hamar domkirke	81
Ingeborg Midttømme: Preken i Molde domkirke	83
Atle Sommerfeldt: Preken i Fredrikstad domkirke	85
Prekener	87
Ole Chr. M. Kvarme: H.M. Kongens og H.M. Dronningens 75-årsdager	88
Tor Singsaas: Preken Stiklestad kirke	91
Ole Chr. M. Kvarme: Preken Stortingsgudstjeneste	94
Solveig Fiske: Preken på reformasjonsdagen	96
Innlegg og taler	99
Erling Pettersen: Klima og kirke	100
Helga Haugland Byfuglien: Hilsen ved Kirkemøtets åpning	104
Halvor Nordhaug: Rettsaken mot Anders Behring Breivik	106
Solveig Fiske: Hva gjør diagnosen med oss?	108
Per Oskar Kjølaas: Olavsarven sett nordfra	110
Ole Chr. M. Kvarme: Living together is the future	117
Helga Haugland Byfuglien: Tale ved årsmøtet til Oikosnet Europe	119
Laila Riksaasen Dahl: Om visuell kunst i kirken	123
Atle Sommerfeldt: Fryktens retorikk	125
Ole Chr. M. Kvarme: Hilsen ved minneseremoni for deportasjonen av norske jøder i 1942	127
Kontaktinformasjon	130

Enhet og enighet

AV BISKOP HELGA HAUGLAND BYFUGLIEN,
BISPEMØTETS PRESES

Vi kommer til å være uenige i en rekke saker fremover.
Det kan komme til å styrke oss.

2012 var et skjellsettende år for Den norske kirke. Grunnlovsendringene vedtatt av Stortinget 21. mai endret relasjonen mellom Den norske kirke og staten. Kirken har allerede erfart de umiddelbare følgene, og har selv tilsatt sine første proster og biskoper.

På lenger sikt handler det om kirkeordning, ansvarsfordeling og strukturendring. Derfor ligger et hardt arbeid fremfor oss. Det vil kreve åpne og involverende prosesser av alle arbeidslag i kirken. Bispemøtet og den enkelte biskop deltar i denne viktige samtalen.

Statskirken har blitt til folkekirke i grunnlovens §16, men underveis til en samlet definisjon av Den norske kirkens nye identitet, vil samtalen våre være preget av at Den norske kirke rommer et mangfold. En side av dette er knyttet til vår rolle som majoritetskirke i lys av de politiske signaler og strategier som kommer ut av arbeidet med religionens status i et mangfoldig samfunn. En annen er hvordan vi innvortes behandler og utvikler syn på ordninger og etiske spørsmål.

Det vi kan være sikre på er at vi må forholde oss til ulikhet og uenighet. Mesterens sier: «Jeg ber om at dere alle må være ett.» Og kirken er en i Kristus, men utfolder også et mangfold, både innen Den norske kirke, i vår kommunion med lutherske kirker i LWF og i det økumeniske fellesskapet nasjonalt og globalt.

Det som er mer usikkert er:

Hvor mye tåler fellesskapet av uenighet før det utfordrer enheten?
Hvor går grensen for utholdenhet i diskusjoner og aksepten for å bli stemt ned?

Hvor mye rom kan vi gi den andre til å ha sin overbevisning når jeg selv ikke kan gi avkall på min som sann og rett?

Kirken har lang erfaring med å leve med uenighet. Mange vil hevde at det har vært en styrke. Det er derfor verken mulig eller særlig ønskelig med en kirke som streber etter enighet i alle spørsmål. Med særlig ansvar for kirkens enhet, utfordres derfor biskopene og Bispemøtet til å formidle enhet på det sentrale, og til å gi rom for uenighet på andre.

Det betyr ikke at vi ønsker en kirke som er et sprikende fellesskap. Enhet er mulig uten enighet. Det ligger i vår lutherske egenart som forplikter til å være tydelig på kirkens sentrum: Evangeliet om den korsfestede og oppstandne Jesus Kristus. Vår kirke har gjennom sin bekjennelse en klar forståelse av hva som er nødvendig for kirkens enhet, nemlig forkynnelsen av evangeliet og forvaltning av sakramentene.

Med det som et samlende sentrum blir det også rom for åpenhet. Det gir rom for en utviklende og styrkende frihet til å debattere og argumentere. Bare slik er det mulig å finne frem til tjenlige løsninger på ordningsspørsmål. Bare slik er det mulig å finne den gode veien i etiske spørsmål der vi fortsatt må leve med uenighet.

Enhet er mye mer enn enighet. Måtte vi se på det som en styrke.

Sakslister

Bispemøtet 2012

Protokoll Bispemøtet 13.-17. februar 2012

Saksnr.	Sakstittel
01/12	Orienteringssaker
02/12	Referatsaker
03/12	Kontaktmøter
04/12	Veiledning og lederutvikling
05/12	Bispemøtets arbeidsform
06/12	Arbeidsveiledning og arbeidsveilederutdanning
07/12	Kirkelig medvirkning til askespredning
08/12	Visitasreglementet
09/12	Kompetanseutvikling i presteskaper
10/12	Særskilte pretekster 2012-2013
11/12	Kirkemøtet 2012
12/12	Hellige steder
13/12	Bispemøtets uttalelse om tidlig ultralyd
14/12	Bispemøtets uttalelse om håndtering av asylsøkere

Protokoll Bispemøtet 11.-15. juni 2012

Saksnr.	Sakstittel
15/12	Orienteringssaker
16/12	Uttalelser
17/12	Kirkeordning
18/12	Bispemøtets forretningsorden
19/12	Målsetninger for prestedtjenesten
20/12	Liturgiarbeid
21/12	Den norske kirkes landsfond
22/12	Oppnevninger
23/12	Bispemøtets høstseminar 2012
24/12	Lederutvikling
25/12	Revisjon av bønneboken
26/12	Bibelske salmer og liturgiske sanger til salmeboken
27/12	Særskilte pretekster 2013-2014
28/12	Møteplan 2013 - 2014

Protokoll Bispemøtet 15.-19. oktober 2012

Saksnr. Sakstittel

- 29/12 Orienteringssaker
- 30/12 Bispemøtets høstseminar
- 31/12 Kirkeordning
- 32/12 Om behandling av samlivsutvalgets innstilling
- 33/12 Visitasreglementet
- 34/12 Innføringsprogram for nye prester
- 35/12 Bispemøtets forretningsorden
- 36/12 Prestenes rolle i de kirkelige rådene
- 37/12 Kirken og jødene
- 38/12 Liturgisaker
- 39/12 Kirken etter 22. juli
- 40/12 Studiepermisjoner
- 41/12 Oppnevninger
- 42/12 Uttalelse – Å tro er en menneskerettighet

Protokoll Bispemøtet

13.-17. FEBRUAR 2012

OSLO

Saksliste

Saksnr. Sakstittel

01/12	Orienteringssaker
02/12	Referatsaker
03/12	Kontaktmøter
04/12	Veiledning og lederutvikling
05/12	Bispemøtets arbeidsform
06/12	Arbeidsveiledning og arbeidsveileder-
utdanning
07/12	Kirkelig medvirkning til askespredning
08/12	Visitasreglementet
09/12	Kompetanseutvikling i presteskaper
10/12	Særskilte pretekster 2012-2013
11/12	Kirkemøtet 2012
12/12	Hellige steder
13/12	Bispemøtets uttalelse om tidlig ultralyd
14/12	Bispemøtets uttalelse om håndtering
av asylsøkere

Til stede:

Biskop Helga Haugland Byfuglien, preses
Biskop Ole Chr. M. Kvarme, Oslo, *visepreses*
Biskop Per Oskar Kjølås, Nord-Hålogaland
Biskop Laila Riksaasen Dahl, Tunsberg
Biskop Tor B. Jørgensen, Sør-Hålogaland
Biskop Solveig Fiske (onsdag, torsdag og fredag)
Biskop Ingeborg Midttømme, Møre
Biskop Tor Singaas, Nidaros
Biskop Halvor Nordhaug, Bjørgvin
Biskop Erling Pettersen, Stavanger
Biskop Atle Sommerfeldt, Borg
Domprost Ole Elias Holck, Hamar (mandag og tirsdag)
Domprost Bjarne Sveinall, Agder og Telemark (fra tirsdag)

Til stede fra sekretariatet:

Christofer Solbakken, *generalsekretær*

Gjester:

Professor Tarald Rasmussen, Det teologiske fakultet,
Universitetet i Oslo
Statsråd Rigmor Aasrud, Kirkedepartementet
Ekspedisjonssjef Ingrid Vad Nilsen, Kirkedepartementet
Avdelingsdirektør Thorbjørn Backer Hjorthaug,
Kirkedepartementet
Direktør Jens-Petter Johnsen, Kirkerådet
Avdelingsdirektør Ole Inge Bekkelund, Kirkerådet

Avdelingsdirektør Paul Erik Wirgenes, Kirkerådet
Prosjektleder Vidar Kristensen, Kirkerådet
Forsker Henrik Syse, Institutt for fredsforskning

BM 01/12 Orienteringssaker

1. Ny rådgiver i Bispemøtets sekretariat
2. Henvendelse om deltakelse i fakkeltog for forfulgte kristne i regi av Stefanusalliansen
3. Evaluering av bioteknologiloven m.v.
4. Retreatopphold for biskopene
5. Lokal oppfølging av avtale mellom Den norske kirke og kristelige organisasjoner om registrering av dåp
6. Biskoper og mediene
7. Dispensasjon fra medlemskapskrav for prester
8. Ettårsmarkering for 22. juli-attentatene
9. PFs boligrapport for prester
10. Situasjonen rundt Carissimi-prestene
11. Retningslinjer for innhenting av politiattest
12. Teologisk rådgivningsgruppe for Bispemøtet
13. Elektronisk bruk av de nye gudstjenesteliturgiene
14. Kompetansekartet
15. Fra styringsgruppen for prosjektet «skaperverk og bærekraft»
16. UNEs forståelse av hjemsendelse av konvertitter
17. Fra arbeidet i Nemnd for gudstjenesteliv
18. Veien til prestatjeneste
19. Gjennomføring av kurs for menighetsråd og fellesråd
20. Forordnede gudstjenester på hverdager
21. Årsrapport for Bispemøtet for 2011
22. Regnskapsresultat for Bispemøtet for 2011
23. Virksomhetsplan for Bispemøtet for 2012
24. Henvendelse om ordinasjonsforpliktelsen
25. Henvendelse vedrørende Lindeman-jubileet 2012
26. Avtale mellom KA og KR vedr rapportering av seksuelle overgrep m.v.
27. Dokument fra Diakonforbundet om diakoners liturgiske funksjoner
28. Kirkens klimaengasjement
29. Etatsstatistikk for Den norske kirke
30. Roller og ansvar i forbindelse med kirkebøkføring
31. Åndelig veiledning

32. Bispemøte på Svalbard juni 2012

Vedtak:

Sakene tas til etterretning.

BM 02/12 Referatsaker

1. Protokoll fra Kirkerådets møte 5.-6. desember 2012
2. Protokoll fra Samisk kirkerådsmøte 23.-25. november 2011 i Helsinki
3. Referat fra bispemøtet i København 4.-5. januar 2012

Vedtak:

Sakene tas til etterretning

BM 03/12 Kontaktmøter

1. Møte med statsråd Rigmor Aasrud
 - a. Forestående endringer i kirkeloven
 - b. Statens kirkestyre etter grunnlovsendringene 2012
 - c. Endringer i antall prestedstillinger
 - d. Trosopplæringsreformen
2. Møte med Kirkerådet v/ direktør Jens-Petter Johnsen
 - a. Kirkerådets arbeid 2012
 - b. Stat/kirke-prosessen (høringsdokument)
 - c. Den norske kirkes relasjon til Kongehuset etter grunnlovsendringene
 - d. Elektronisk bruk av de nye gudstjenesteliturgiene
 - e. Ny salmebok
3. Faglig seminar: Professor Tarald Rasmussen fra Det teologiske fakultet foreleste om den aktuelle forskningssituasjonen innfor Luther- og reformasjonsforskningen.

BM 04/12 Veiledning og lederutvikling

Det vises til tidligere behandling av spørsmålet om veiledning og lederutvikling for biskoper, jf sak BM 48/11.

Bispemøtet har i lengre tid jobbet med spørsmål rundt biskopenes lederrolle, ikke minst forståelsen av biskopene som åndelige ledere og hva som kjennetegner denne form for lederskap. Dette har også vært satt inn i et litt større perspektiv som handler om kirkens rolle, betydning og fremtiden i vårt samfunn. Til berikelse av denne samtalen inviteres fra tid til annen eksterne ressurspersoner som kan gi relevante innspill – kritisk og konstruktivt – til denne refleksjonsprosessen.

Filosof Henrik Syse, som er forsker ved Institutt for fredsforskning (PRIO), innledet til samtale om det å være åndelig leder.

BM 05/12 Bispemøtets arbeidsform

Det vises til sak BM 45/11, samt utredningen Bispemøtets arbeidsform med særlig vekt på presesfunksjonen (2009).

Bispemøtet har drøftet egen arbeidsform den senere tid. Både etableringen av nytt bispeembete som fast preses og endringer av Grunnloven med de følger dette får for Den norske kirkes interne organisering og myndighetsfordeling gjør det nødvendig at Bispemøtet gjennomgår egen rolleforståelse, arbeidsform og oppgavefordeling.

Vedtak:

Samtalen tas til etterretning og følges opp av sekretariatet og arbeidsutvalget.

BM 06/12 Arbeidsveiledning og arbeidsveilederutdanning

I forbindelse med oppstart av kurs for arbeidsveiledere 2009-2011 drøftet Bispemøtet organisering, rolle- og oppgavefordeling mellom ulike aktører rundt arbeidsveiledning og arbeidsveilederutdanningen, jf sak BM 42/11. Kurset er nå i avslutningsfasen.

Bispemøtet drøftet bl.a. hvilke målsetninger man har med veiledning av arbeidstakerne og hvorvidt den gjeldende organisering er god nok med tanke på å ivareta det som er biskopenes ansvar og ønsker for feltet.

Vedtak:

Arbeidsveiledning (ABV) er et godt innarbeidet og viktig veiledningstilbud i kirken. Bispemøtet har drøftet ulike sider ved den utviklingen som har skjedd siden departementet ga Bispemøtet ansvaret for ABV.

ABV har blitt et tverrfaglig tilbud. Begge arbeidsgiverlinjene er representert i styringsgruppen for arbeidsveilederutdanningen (STAVU) mens det daglige, faglige arbeidet følges av et fagråd oppnevnt av Presteforeningen (PF). STAVUs leder og fagrådets leder oppnevnes av Bispemøtet. Bispemøtet har ansvar for at det utdannes et tilstrekkelig antall arbeidsveiledere. Bispemøtet bekrefter betydningen av at ABV foregår tverrfaglig og vil i samarbeid med KA forankre grunnlaget for at det kan utdannes flere arbeidsveiledere.

Etatsstatistikken viser at det er stor forskjell mellom bispedømmene mht antallet deltakere i ABV og har drøftet ulike årsaker til dette.

Veiledningsbehovet og tilbudet er i praksis bredere enn det som hører inn under ABV.

Bispemøtet vil jobbe videre med å legge til rette for flere veiledningsformer, som for eksempel åndelig veiledning, som en del av det totale veiledningstilbudet.

I all veiledning er kvaliteten på veiledningen avgjørende for oppslutningen om tilbudet.

BM 07/12 Kirkelig medvirkning til askespredning

Stortinget har gjort endringer i kirkeloven og gravferdsloven med virkning fra 1. januar 2012. Endringene i gravferdsloven gjelder bl.a. regulering av kirkelig medvirkning ved askespredning. Slik regulering er nå tatt ut av loven. Det betyr at det eventuelt er Kirkemøtet som må regulere nærmere kirkelig medvirkning ved askespredning. Som kjent har det tidligere hett at pårørende ikke kan kreve kirkelig medvirkning ved slik seremoni. Spørsmålet nå er hvorvidt denne bestemmelsen skal videreføres gjennom en ny behandling av gravferdsliturgien i Kirkemøtet. Saken gir en fornyet anledning til å behandle de teologiske motivene i bestemmelsen.

Kirkerådet behandlet saken i møte 5.-6. desember 2011 på bakgrunn av en begrenset høring gjennomført i oktober og november samme år. Etter behandling i Bispemøtet vil saken fremmes for behandling i Kirkemøtet i april 2012.

Vedtak:

Kirkens deltagelse ved menneskers død og begravelse er forankret i den kristne oppstandelsestro og omsorg for sørgende.

Gravferd etter kirkens ordning er en kirkelig handling av gudstjenestelig karakter. Gravferdsliturgien uttrykker det grunnleggende i den kristne tro: at mennesket er Guds skapning, at Gud gjennom Jesu Kristi død og oppstandelse og troen på ham har lagt grunnlaget for menneskets frelse, at mennesket på dommens dag skal stå til ansvar for sitt liv, og at det skal gjenreises i legemets oppstandelse.

Den kirkelige gravferden avsluttes med jordpåkastelse og velsignelse.

Bispemøtet anser det viktig å ha et gravsted i tilknytning til den som er død. Dette har stor betydning for de fleste i sorgarbeidet.

Den nye gravferdsloven regulerer ikke spørsmålet om Den norske kirkes medvirkning ved askespredning. Dette gjør det nødvendig for Den norske kirke å utvikle sine egne regler om dette.

Bispemøtet er av Kirkerådet i deres møte i desember 2011 bedt om å gi en læremessig vurdering av spørsmålet om Den norske kirkes medvirkning ved askespredning før Kirkemøtets endelige beslutning, og også gi forslag til formulering av alminnelige bestemmelser. Bispemøtet ser det som sitt ansvar å gi en teologisk og læremessig vurdering av saken, men vil be Kirkerådet formulere forslag til alminnelige bestemmelser.

Grunnlaget for Bispemøtets behandling ligger i de høringsuttalelsene biskopene og bispedømmerådene har avgitt hver for seg på et tidligere stadium i prosessen. Disse gir helhetlige, teologiske vurderinger av spørsmålet. Bispemøtet velger derfor nå å gi sin læremessige anbefaling i en oppsummerende form.

1. Bispemøtet legger vekt på å skjelne mellom kirkens tro og lære og kirkens tradisjon og symbolikk. Askespredning er en ny skikk i Norge og impulsene til denne skikken kommer fra ulike kilder, noen av dem fra andre religioner og livssyn enn den kristne. Den rådende oppfatning i Den norske kirke har vært å avvise kirkelig medvirkning ved askespredning.
2. En fornyet gjennomgang har vist at askespredning etter Bispemøtets oppfatning ikke strider mot kirkens tro på menneskets legemlige oppstandelse og håpet om evig liv. Det kristne oppstandeshåp er ikke avhengig av at det jordiske legemets tilbakeføring til jorden er bundet til et bestemt, geografisk sted.
3. Bispemøtet er følgelig av den oppfatning at det ikke er læremessig grunnlag for å avvise kirkelig gravferd som etterfølges av askespredning. Det er heller ikke læremessig nødvendig å avvise kirkelig medvirkning ved selve askespredningen.
4. Det er ulike oppfatninger i Bispemøtet om hvorvidt askespredning som symbolhandling formidler forestillinger som gjør at kirkelig medvirkning ved en slik handling ikke er ønsket. Bispemøtet er samlet av den oppfatning at prester og andre kirkelige ansatte kan reservere seg mot å delta i askespredning og eventuelt gravferden forut for denne.
5. Bispemøtet understreker at kirkelig medvirkning ved askespredning skjer i rammen av en kristen livstolkning der troen på den legemlige oppstandelse uttrykkes klart. Bispemøtet anbefaler at det utarbeides en veiledning som kan brukes også av familiemedlemmer og lekfolk.

BM 08/12 Visitasreglementet

Det vises til Bispemøtets arbeid med revisjon av visitasreglementet. Bispemøtet oversendte forslag til revisjon av visitasreglementet til departementet 29. september 2010, jf sak BM 19/10.

Departementet vurderer det slik at visitasreglement for fremtiden ikke bør fastsettes av regjeringen eller departementet, men

av Bispemøtet. Det foreslås å gi Bispemøtet slik hjemmel gjennom en endring av tjenesteordning for biskoper.

Forslaget fra departementet innebærer at regelstiftende myndighet overføres fra stat til kirke. Videre vil Bispemøtets myndighet til å fastsette regler for biskopene bli styrket. Disse forhold bør sees i sammenheng med stat/kirke-prosessen samt spørsmålet om kirkens fremtidige organisering, inkludert oppgave- og kompetanseforhold mellom kirkens organer.

Departementet foreslår videre at kallsboken for hhv bispedømmet og prestegjeldet avvikles, og ser dette som en tilpasning til aktuell praksis. Det foreslås videre at Bispemøtet gis myndighet til å fastsette nærmere regler for føring av biskopens benediktjonsprotokoll (vigslingsregister).

Et ajourført vigslingsregister har flere ganger blitt etterspurt. Slik det er nå, er det vanskelig for en biskop å vite nøyaktig hvem og hvor mange prester (med gyldig ordinasjonsfullmakt) som til enhver tid finnes i bispedømmet. Det finnes heller ikke noe sentralt register over slike. Et vigslingsregister bør kunne være søkbart, og kanskje også elektronisk, for å kunne tjene som nyttig verktøy for biskopene.

Vedtak:

Det vises til departementets brev av 8. desember 2011 og rundskriv av 20. Desember 2011. Bispemøtet slutter seg til de vurderinger som gjøres med tanke på reglementsbehov i forbindelse med visitasreglementet, samt spørsmålet om kallsbøker og vigslingsprotokoll.

Bispemøtet er av den oppfatning at Bispemøtet bør gis myndighet til å fastsette visitasreglement, jf departementets forslag. Det antas at Bispemøtet vil kunne fastsette nytt visitasreglement på møte i oktober 2012.

Bispemøtet har ingen merknader til at kallsboken for bispedømmet og for prestegjeldet avvikles. Bispemøtet kommer tilbake til en eventuell kallsbok for prostiet. Bispemøtet slutter seg til forslaget om at Bispemøtet kan fastsette nærmere regler for føring av vigslingsregister.

Bispemøtet ber arbeidsutvalget om å utrede nærmere muligheten for et nasjonalt vigslingsregister som er søkbart og elektronisk.

BM 09/12 Kompetanseutvikling i presteskapet

Prestene har en god grunnkompetanse. Som alle andre, også høyt utdannede yrkesgrupper, har prestene behov for en stadig kompetanseutvikling. Det avsettes årlig store midler til vedlikehold og utvikling av presters kompetanse. Midlene forvaltes av departementet, kompetanserådet, bispedømmerådet, SEU og REU.

Det inngår flere aktører i denne prosessen; utdanningsinstitusjonene, Presteforeningen, arbeidsgivere og arbeidstakere. Aktørene har ulik tilnærming til saksfeltet og kanskje også ulike interesser knyttet til bruk av midler.

For få år siden ble det etablert en erfaringsbasert mastergrad i praktisk teologi. I presteskapet ser vi tendenser til en skjevdeling, hvor noen få søker og gis forholdsvis mye etterutdanning, men hvor de fleste hverken søker eller oppnår formell etter- og videreutdanning i noe særlig omfang.

Biskopene har et særlig ansvar for presteskapet, inkludert utvikling av prestenes faglige og tjenstlige kompetanse og kyndighet. Som arbeidsgiver sitter også biskopen med flere verktøy for å stimulere til og legge til rette for kompetanseutvikling i presteskapet.

Vedtak:

Saken ble drøftet og vil følges opp av arbeidsutvalget og sekretariatet.

BM 10/12 Særskilte prekenetekster 2012-2013

Det vises til brev fra Kirkerådet av 24. januar 2012, med oversendelse av særskilte prekenetekster for 2012-2013. Det anmodes om Bispemøtets uttalelse. Kirkerådet har gjort vedtak i saken, jf sak KR 77/11.

Det vises for øvrig til regler for saksbehandling i liturgisaker (lovsamlingen pkt 11.10).

Vedtak:

Bispemøtet er blitt orientert om Kirkerådets vedtak vedrørende særskilte prekentekster for 2012-2013. Bispemøtet fraråder bruk av Sakarja 3, 1-5. Bispemøtet har for øvrig ingen merknader til tekstutvalget.

Bispemøtet merker seg at Kirkerådet har gjort vedtak i saken uten at det har foreligget uttalelse fra Bispemøtet som grunnlag for behandlingen.

BM 11/12 Kirkemøtet 2012

Kirkemøtet 2012 arrangeres 12.-17. april i Tønsberg.

Vedtak:

Biskopene plasserer seg i Kirkemøtets komiteer som følger:

Komité A Gudstjeneste og evangelisering
Nidaros biskop og Sør-Hålogaland biskop

Komité B Undervisning
Tunsberg biskop og Agder og Telemark biskop

Komité C Diakoni og samfunnsspørsmål
Nord-Hålogaland biskop og Borg biskop

Komité D Kirkeordningsspørsmål
Preses og Bjørgvin biskop

Komité E Personal og utdanning
Møre biskop og Hamar biskop

Komité F Informasjon og mellomkirkelige spørsmål
Oslo biskop og Stavanger biskop

BM 12/12 Hellige steder

Organisasjonen «En verden i dialog» har sammen med Oslosenteret tatt initiativ til to internasjonale konferanser om hellige steder på Stiklestad og i Trondheim i 2008 og 2009. På konferansene deltok muslimske, jødiske og kristne ledere med politisk

innflytelse, sammen med politikere fra Europa og Midtøsten. Blant deltakerne var blant andre Patriarken for den Syrisk ortodokse kirke, den latinske Patriarken av Jerusalem, muftien av Bulgaria og representanter fra Armenia, Tyrkia og Balkan. Utgangspunktet var en erkjennelse av at hellige steder brukes og misbrukes i konflikter mange steder i verden. Målet var å utvikle en mekanisme for å overvåke og beskytte hellige steder, sikre at troende har tilgang til dem og bidra til at de brukes aktivt for å fremme fred og forsoning. Konferansene resulterte i en felles erklæring kalt The Trondheim Code og et nettverk av religiøse ledere for Europa og Midtøsten som ga sin støtte til den.

I 2009 inngikk «En verden i dialog» et partnerskap med organisasjonene Religions for Peace og Search for Common Ground. En arbeidsgruppe med representanter fra de fire partnerne har med basis i The Trondheim Code utviklet en Universal Code on Holy Sites som kan aksepteres av alle verdens ledende religioner. Representanter fra disse tradisjonene har hatt mulighet til å gi innspill underveis. Coden er nå oversatt til en rekke språk som hebraisk, arabisk, urdu, russisk, tyrkisk, spansk, fransk, japansk, serbisk, kroatisk og bosnisk.

I november i fjor startet et pilotprosjekt i Bosnia Herzegovina der det interreligiøse rådet har forpliktet seg til å etterleve coden for å teste om den fungerer som et redskap for konfliktløsning og forsoning. Tilbakemeldingene så langt er positive. Det planlegges et tilsvarende pilotprosjekt i Jerusalem.

Coden gis nå tilslutning fra religiøse ledere verden over. Flere har allerede gitt sin signatur, deriblant samtlige i The Executive Committee of Religions for Peace. Det ambisiøse målet på sikt er at dokumentet skal få internasjonal status som en FN-konvensjon.

Biskopene i Den norske kirke er utfordret til å gi sin tilslutning til coden.

Vedtak:

Biskopene i Den norske kirke har fått seg forelagt Universal Code on Holy Sites fra organisasjonen En verden i dialog, og gir sin tilslutning til denne.

Uttalelse om tidlig ultralyd

UTTALELSE SAK BM 13/12

Bispemøtet mener at et offentlig tilbud om ultralydundersøkelse i 12. uke for alle gravide ikke lar seg begrunne utfra hensynet til svangerskapsomsorgen. I praksis vil et slikt tiltak fungere som fosterdiagnostikk, og med stor sannsynlighet føre til at flere velger bort fostre med Downs syndrom. Ut fra et kristent menneskesyn vil Bispemøtet understreke alle menneskers likeverd uansett utviklings- og funksjonsnivå, og vil på dette grunnlag gå mot et offentlig tilbud om tidlig ultralyd for alle.

Det pågår i dag en debatt om tidlig ultralydundersøkelse skal gis som et offentlig tilbud allerede i svangerskapsuke 11-13. I dag er dette et tilbud rundt svangerskapsuke 18. Selv om mange gravide i dag selv tar initiativ til å få gjennomført en tidlig ultralydundersøkelse, reises viktige spørsmål dersom dette skal rettighetsfestes for alle som ønsker det.

Bispemøtet vil peke på noen etiske verdier og normer som bør stå sentralt i den politiske og samfunnsmessige debatten om tidlig ultralyd. Alle etiske overveielser i et kristent menneskesyn har som utgangspunkt at alle mennesker er likeverdige og skapt i Guds bilde.

I dag tilbys en rutinemessig ultralydundersøkelse rundt 18.uke. Dette er ikke å forstå som fosterdiagnostikk eller som fosterdiagnostisk screening, men som et ledd i den alminnelige svangerskapsomsorgen. Hvorvidt det skal etableres et offentlig tilbud om tidlig ultralyd må vurderes i forhold til den betydning det vil ha nettopp for denne omsorgen. Bispemøtet vil her vise til Bioteknologinemndas uttalelse som slår fast at det ikke er påvist noen klar helsegevinst for foster og mor ved rutinemessig tidlig ultralyd. Det er derfor ingen grunn til å bruke store ressurser på å etablere et offentlig tilbud om tidlig ultralyd av hensyn til svangerskapsomsorgen.

Det beste tidspunktet for å undersøke om et foster har Downs syndrom er ca. 12. uke. Et offentlig tilbud om ultralyd vil i praksis primært være av fosterdiagnostisk art. Noen tilstander som oppdages, for eksempel diagnostisering av tvillinger med felles morkake, kan ha betydning for oppfølging og behandling. Men det finnes ingen behandling for de fleste av tilstandene som kan oppdages, hverken Downs syndrom eller enkelte andre sjeldne utviklingsavvik. Et offentlig tilbud om tidlig ultralyd vil derfor ha liten betydning som svangerskapsomsorg, men stor betydning som fosterdiagnostikk.

Menneskeverdet er en grunnleggende verdi for hele vårt samfunn og innebærer at menneskelivet må vernes i alle livsfaser, fra unnfangelse til død. Alle mennesker har det samme verd, uansett utviklingstrinn og egenskaper. Å innføre en rutinemessig undersøkelse som vil føre til at flere velger bort fostre med Downs syndrom, reiser spørsmålet om hvordan samfunnet stiller seg til menneskeverdet for disse. En slik situasjon vil kunne føre til et større press på de berørte foreldre om å velge abort. I tillegg sendes det negative signaler til dem som selv har Downs syndrom. I et lengre perspektiv vil en slik praksis også kunne ha en negativ effekt på samfunnets syn på funksjonsnedsettelse og føre til holdninger som problematiserer menneskeverdet for enkelte grupper.

Tidlig ultralyd som rutinemessig, offentlig tilbud vil derfor være problematisk både ut fra hensynet til bestemte gruppers menneskeverd og ut fra overordnede prioritets- og ressurs hensyn. Samfunnet kan ikke forsvare bruk av ressurser til en undersøkelse som ikke gir vesentlige medisinske gevinster, samtidig som det finnes et stort behov for å få tilført flere ressurser på andre områder i helsesektoren for å oppdage og behandle alvorlige sykdommer. At noen velger tidlig ultralyd på privat basis, er i seg selv ikke uproblematisk. Denne praksisen er ikke et argument for at en slik undersøkelse blir et rettighetsfestet tilbud.

Bispemøtet ser behovet for en saklig og nyansert debatt om dette forslaget, og vil ut fra sitt etiske ståsted fremholde at hensynet til menneskeverdet for alle grupper i vårt samfunn taler mot å gjøre tidlig ultralyd til en offentlig ordning. Dette spørsmålet handler først og fremst om hvordan vi kan sikre at respekten for alle menneskers likeverd, uansett utviklings- og funksjonsnivå, blir ivaretatt og styrket i vårt samfunn.

Troverdighet og medmenneskelighet

UTTALELSE SAK BM 14/12

Den norske kirkes bispemøte mener det er humanitært uakseptabelt å returnere barn som faktisk har bodd i Norge i flere år slik den inngått returavtalen med Etiopia ser ut til å åpne for. Samtidig ber Bispemøtet om at Norge må avstå fra å inngå returavtaler med totalitære diktaturer. Bispemøtet anerkjenner nødvendigheten av å returnere mennesker som ikke har krav på asyl i Norge, men ber utlendingsmyndighetene vise varsomhet ved returnering til autoritære stater og foreslår at det etableres en ledsagerordning i slike tilfeller. I konvertittsaker forventer Bispemøtet at utlendingsmyndighetene i langt større grad gir religiøse institusjoner en faglig rolle. Bispemøtet støtter for øvrig kravet om å gi papirløse arbeidstillatelse. For Bispemøtet dreier dette seg om etisk troverdighet og medmenneskelighet i vårt samfunn.

Som biskoper mottar vi mange henvendelser fra fortvilte mennesker, menigheter og lokalsamfunn om norske myndigheters håndheving av utlendingsloven og de humanitære konsekvensene denne får for sårbare grupper. Bispemøtet vil på denne bakgrunn oppfordre regjeringen til å revurdere sine politiske signaler ved praktiseringen av utlendingsloven på følgende punkter:

1. Debatten rundt den nylig inngåtte returavtalen med Etiopia har satt fokus på konsekvensene for barn som har bodd i Norge over lang tid. Bispemøtet har registrert at flere folkerettsekspertar hevder at retur av barn som har bodd lenge i Norge, bryter med Barnekonvensjonen. Bispemøtet mener det er humanitært uakseptabelt å returnere barn som faktisk har bodd i Norge i flere år. Vi mener det nå er påkrevet at det, uavhengig av andre vurderinger, fastsettes en tidsgrense for når barn skal innvilges opphold på humanitært grunnlag. Denne grensen fastsettes uavhengig av om foreldrene har hatt lovlig opphold i landet eller ikke. Bispemøtet forventer at den varslede stortingsmeldingen om barn på flukt vil fastslå at barnets beste skal veie tyngre enn innvandringsregulerende hensyn. Inntil Stortinget har behandlet denne meldingen, ber vi om at utsendelse av disse barna stilles i bero.
2. Bispemøtet merker seg at Norge inngår eller vurderer å inngå returavtaler med autoritære regimer og til og med diktaturer. Bispemøtet forventer at regjeringen ikke inngår returavtaler med totalitære diktaturer og er ytterst varsom med å returnere mennesker til autoritære stater. Bispemøtet anerkjenner nødvendigheten av å returnere mennesker som ikke har

krav på asyl i Norge. Men det er humanitært problematisk å returnere mennesker til land hvor innbyggernes rettsikkerhet er lite forutsigbar og hvor mange utsettes for regelmessige brudd på elementære menneskerettigheter. Slik ordningen fungerer i dag er det ikke mulig for noen instans i Norge å vite hvilken skjebne mennesker som har søkt asyl i Norge, vil møte ved retur til slike regimer. Bispemøte vil be norske myndigheter om å vurdere å etablere en ledsagerordning hvor organisasjoner i det sivile liv kan følge de som returneres for å sikre at de får en trygg reetablering i sitt hjemland. Slike ordninger diskuteres i flere europeiske land.

3. Bispemøtet konstaterer at regjeringen og utlendingsmyndighetene i realiteten overser en rekke kirkelige uttalelser om det uholdbare i å returnere mennesker som har konvertert til kristen tro, til land der konvertering medfører risiko for straffeforfølgelse og/eller lokale hevnaksjoner uten tilfredsstillende rettsikkerhet. Den redegjørelsen UNE har gitt angående valg av avgjørelsesform i konvertittsaker i brev til Den norske kirke ved Mellomkirkelig råd (9.12.11) avkrefter dessverre ikke dette inntrykket, og flere saker avdekker manglende faglig kompetanse. Bispemøtet forventer at alle saker der det er tvil om klagers religiøse tilhørighet og hvor dette er

avgjørende for utfallet av klagesaken, behandles av nemnd med fram møterett for klageren. Bispemøtet forventer videre at myndighetene gir ansvarlige religiøse institusjoner en fagkyndig rolle i vurderingen av menneskers religiøse tro.

4. Bispemøtet har i en tidligere uttalelse kritisert myndighetenes håndtering av de såkalte «papirløse» flyktningene og understreket at humanitære hensyn inklusive tilknytning til riket må veie langt sterkere enn det som praktiseres i dag. Bispemøtet støtter kravet om å gi papirløse arbeidstillatelse for å redusere den omfattende utnyttningen av arbeidskraft mange papirløse i dag erfarer. Bispemøtet vil blant annet gi honnør til Stavanger kirkelige fellesråd som har gitt arbeid til papirløse, og til Kirkens Bymisjon og andre humanitære organisasjoner som flere steder i landet gir mennesker i en fortvilet situasjon grunnleggende humanitær assistanse.

Bispemøtet vil understreke at vår asylpolitikk og vår behandling av mennesker i forbindelse med returneringsspørsmål handler om vårt samfunns moralske troverdighet og medmenneskelighet.

Protokoll Bispemøtet

11.- 15. JUNI 2012

LONGYEARBYEN, SVALBARD

Saksliste

Saksnr. Sakstittel

15/12	Orienteringssaker
16/12	Uttalelser
17/12	Kirkeordning
18/12	Bispemøtets forretningsorden
19/12	Målsetninger for prestedtjenesten
20/12	Liturgiarbeid
21/12	Den norske kirkes landsfond
22/12	Oppnevninger
23/12	Bispemøtets høstseminar 2012
24/12	Lederutvikling
25/12	Revisjon av bønneboken
26/12	Bibelske salmer og liturgiske sanger til salmeboken
27/12	Særskilte pretekster 2013-2014
28/12	Møteplan 2013 - 2014

Til stede:

Helga Haugland Byfuglien, *preses*
Ole Chr. M. Kvarme, Oslo, *visepreses*
Per Oskar Kjølås Nord-Hålogaland
Laila Riksaasen Dahl, Tunsberg
Tor B. Jørgensen, Sør-Hålogaland
Solveig Fiske, Hamar
Ingeborg Midttømme, Møre
Tor Singaas, Nidaros
Halvor Nordhaug Bjørgvin
Erling J. Pettersen
Atle Sommerfeldt, Stavanger
Borg
Bjarne Sveinall, Agder og Telemark

Til stede fra sekretariatet:

Christofer Solbakken, *generalsekretær*

Gjester

Sokneprest Leif Magne Helgesen
Diakoniarbeider/husholdstyrer Torunn Sørensen
Kateketvikar/kirkemusiker Espen Rotevatn
Sysselmann Odd Olsen Ingerø
Forskningsdirektør Kim Holmén

BM 15/12 Orienteringssaker

1. Bispemøtets teologiske fagråd 7. mai 2012
2. Gudstjenestene 22. juli 2012
3. Ny biskop i Agder og Telemark bispedømme
4. Samlivsutvalget
5. Kirken og jødene
6. Tilsynsfrasingelse
7. Forordning av gudstjenester
8. Presse- og mediehandling
9. Kurstilbud fra Kirkelig ressurscenter
10. Endringsledelse – utvikling av nytt kurs
11. Nordisk bispemøte 2013
12. Bokprosjekt med Henrik Syse
13. Bispemøtet 15.-19. oktober 2012
14. Fra arbeidet i sentralkirkelige råd og utvalg
 - a. Kirkerådet
 - b. Mellomkirkelig råd
 - c. Samisk kirkeråd
 - d. Teologisk nemnd
 - e. Liturgisk nemnd
 - f. Skaperverk og bærekraft
15. Fra arbeidet med ledelsen av prestedtjenesten
 - a. Veien til prestedtjeneste
 - b. Arbeidsveiledning

- c. Etter- og videreutdanning
 - d. Arbeidsmiljø
16. Annet
- a. Personalsaker
 - b. Stortingsmeldingen «Barn på flukt»
 - c. Tilskudd ved tilsetting av kateket
 - d. Konvertitters situasjon
 - e. Vigslingskriterier for diakon og kateket

Vedtak:

Sakene ble tatt til orientering.

BM 16/12 Uttalelser

Bispemøtet ble holdt på Svalbard. Det ble arrangert en båt-tur med sysselmannens båt M/S Nordsyssel til Billefjorden og Nordenskiöldbreen, og det ble holdt en gudstjeneste ombord. Sysselmann Odd Olsen Ingerø presenterte den politiske situasjonen knyttet til Svalbard. Forskningsdirektør Kim Holmèn ved Norsk polarinstitutt holdt et foredrag om lokale og globale følger av et klima i endring.

Vedtak:

Vi vil mer! (se neste side)

Vi vil mer!

UTTALELSE SAK BM 16/12
FRA BISPEMØTET SAMLET PÅ SVALBARD

Bispemøtet har vært på Svalbard og opplevd naturens storhet og sårbarhet. Arktis er et barometer for klimaet på hele kloden. De dramatiske klimaendringene er tydelige. På denne reisen har vi fått bekreftet en bred faglig enighet om at menneskenes forbruk av fossilt brennstoff er medvirkende årsak til disse endringene. Det haster med å redusere verdens samlede klimagassutslipp.

Klimaendringene rammer verdens fattigste hardest. De mest utsatte har minst ansvar for dagens situasjon. Kampen mot klimaendringer må balanseres med retten til et verdig liv. Klimakrisen og energimangelen må løses parallelt. De industrialiserte landene må ta ansvar for å få utslippene drastisk ned.

En ny internasjonal klimaavtale må på plass. Mens vi venter på en slik avtale må Norge bruke sine økonomiske og teknologiske muligheter til å være et foregangsland.

Regjeringens klimamelding, Norsk klimapolitikk, bekrefter alvoret i situasjonen. Det var viktig at Stortinget 7. juni vedtok et klimaforlik med en forpliktende og konkret tiltakspakke. Bispemøtet mener at målsettingene er for lite ambisiøse, og er kritisk til at Norge ikke tar en større del av utslippskuttene hjemme. Kortsiktige, nasjonale vinningshensyn overskygger de langsiktige og globale perspektivene. Vi må ta modigere skritt enn det klima-

meldingen og klimaforliket legger opp til, selv om det koster.

Skaperverket er en gave fra Gud. Det skal forvaltes og ikke forbrukes. Bibelen advarer oss mot grådighet og selvopptatthet. Som del av skaperverket utgjør vi mennesker et felleskap der alle har rett til et trygt og verdig liv. Det er vår moralske plikt å arbeide for rettferdig fordeling. Situasjonen er utfordrende. Vår kristne tro gir oss håp for framtida og mot og kraft til å kjempe. Bibelens Gud er håpets Gud. Kunnskapen om klimakrisen bærer i seg kimen til forandring. Vi har ressurser til å finne alternativer hvis vi vil. Sammen med alle mennesker av god vilje må vi søke nye og dristige løsninger. Det nytter.

Vi avsluttet vår reise med å feire gudstjeneste i håpets tegn og sang Svalbard-salmen:

*«Naturen roper sårbar som mennesket, på vakt
mot alt som truer livet i all Guds skaperprakt.
-Hav og himmel, fjell og vidde
Gud er stor i alt han gjør.
Lys og mørke, storm og stille,
Gud er hos oss nå som før.»*

BM 17/12 Kirkeordning

21. mai ble Grunnloven endret. Kirken fikk med dette en mer selvstendig stilling overfor staten, selv om det fortsatt vil være tette bånd mellom kirke og stat både juridisk, økonomisk og forvaltningsmessig. En omfattende forfatningsreform er med dette gjennomført. Enkelte forvaltningsmessige reformbehov som mest direkte følger av forfatningsendringene, er ivare tatt ved endringer i kirkeloven våren 2012.

Omfanget av behovet for endringer i den indre, kirkelige organisering, er gjenstand for debatt. Kirkemøtet har gjennom flere vedtak over mange år uttalt seg om sider ved dette. Kirkerådet har på dette grunnlag utredet fremtidige reformbehov og mulige løsningsmodeller. Andre kirkelige aktører har gitt tilsvarende bidrag. Det synes i øyeblikket ikke å foreligge noe omforent syn på hvordan kirkens organisering bør utvikles videre.

Når Den norske kirke i sterkere grad enn tidligere blir en selvstendig enhet og tydeligere noe annet enn staten, vil dette påvirke sentrale, kirkelige organers rolle og oppgaver. Sterkest kommer dette til å påvirke Kirkemøtet, men også Kirkerådet og Bispemøtet vil måtte forstå sin rolle på en ny måte.

Vedtak:

Bispemøtet har drøftet forholdet mellom de sentralkirkelige organer innenfor rammen av en ny kirkeordning. Kirken er etter grunnlovsendringen kommet i en situasjon som krever ny gjennomtenkning av dette. I denne prosessen vil Bispemøtet medvirke i nær kontakt med Kirkerådet og andre involverte parter.

BM 18/12 Bispemøtets forretningsorden

Bispemøtet har tidligere drøftet sin egen arbeidsform, jf bla sak BM 45/11. Som et ledd i oppfølgingen av denne saken foreslås det å igangsette et arbeid med revisjon av Bispemøtets forretningsorden.

Vedtak:

Det fremlagte forslag til revidert forretningsorden bearbejdes videre på bakgrunn av de innspill som fremkom i møtet. Saken tas opp til ny behandling på et senere bispemøte.

BM 19/12 Målsetninger for prestedtjenesten

Biskopene har arbeidsgivers styringsrett, og utøver denne i sin ledelse av prost og prest. Ledelse av prestedtjenesten skjer delvis på bakgrunn av økonomiske rammer stilt til rådighet i budsjett vedtatt av bispedømmerådet. Stortingets budsjettvedtak stiller ikke bare midler til disposisjon, men setter også opp en rekke målsetninger for kirkelig virksomhet, herunder også prestedtjenesten.

Statsbudsjettets målformuleringer for kirkelig sektor utarbejdes i en dialog med kirkelige organer. I stor grad vil Kirkemøtets vedtak trekkes inn som bakgrunn og langsiktige perspektiver. På bakgrunn av de konstitusjonelle endringene i forholdet mellom kirken og staten vil Kirke departementet i tiden fremover innta en noe mer begrenset rolle med tanke på styring og ledelse av kirkelig sektor. Departementet har tatt initiativ til en prosess hvor enkelte oppgaver som departementet nå har, overføres til kirken ved hhv Kirkerådet og Bispemøtet.

Departementet har også tatt initiativ til å etablere et mer systematisk og regelmessig samarbeid med Bispemøtet med sikte på utarbeidelse av målformuleringer til statsbudsjettets kap 1591. Det legges opp til at Bispemøtet kan bidra til formulering av langsiktige strategier for utvikling av prestedtjenesten, og langsiktige hensyn ifm arbeidsgiveransvaret for prestene.

Bispemøtet drøftet målformuleringer for 2013 på bakgrunn av målformuleringene gitt i budsjettet for 2012. På sikt må det vurderes hvorvidt målformuleringene skal beholdes på et generelt og overordnet nivå, eller om det i større grad skal formuleres mer detaljerte eller konkrete målsetninger for prestedtjenesten.

Vedtak:

Bispemøtet konstaterer at departementet vil overføre en

del av sine oppgaver knyttet til samordning av ledelsen av prestatjenesten til Bispemøtet, og at de i denne forbindelse inviterer Bispemøtet til å gi innspill til statsbudsjettet for 2013.

Bispemøtet foreslår følgende:

- Det skal legges til rette for en god og omfattende innføring i prestatjenesten gjennom egnet innføringsprogram
- Det skal legges til rette for gode etter – og videreutdanningstilbud for prestene
- Prestene skal få tilbud om ABV og/eller ulike former for veiledning.
- I sammenheng med videre implementering av gudstjenestereformen må det legges til rette for utvikling av prestenes ansvar, kompetanse og kyndighet.

BM 20/12 Liturgiarbeid

Bispemøtets arbeidsutvalg har drøftet reglene for saksbehandling av liturgisaker med utgangspunkt i Kirkerådets forslag til liturgi for velsignelse av hus og hjem, jf. sak BM/AU 15/12. Bispemøtets arbeidsutvalg mener Kirkerådets liturgiforslag aktualiserer flere grunnleggende spørsmål som trenger videre drøftinger. Saken dreier seg først og fremst om prosedyren for arbeid med nye liturgier. For Bispemøtet vil det være viktig å gjennomgå den foreliggende praksis med sikte på å avgjøre om de nåværende bestemmelser for liturgiarbeid er hensiktsmessige.

Vedtak:

Bispemøtet har merket seg at Kirkerådet gjennom sak KR 69/11 har satt i gang et arbeid med å gjennomgå og vurdere regler og prosedyrer for behandling av liturgisaker. Bispemøtet er enig i at det er behov for en slik ny gjennomgang, og ser frem til å medvirke i den.

Når det gjelder det forslag til liturgi for velsignelse av hus og hjem som er sendt på høring, vil Bispemøtet bemerke følgende:

- Bispemøtet vil anbefale at ordningen anses som en *veiledning* og ikke som en *liturgi*.
- Veiledningen bør presisere at selve handlingen forutsetter en

forutgående samtale med de menneskene som etterspør en slik handling.

- Veiledningen bør henvide til mulig bruk av *Forsakelsen* og *Trosbekjennelsen*.
- Forøvrig henvises det til biskopenes høringsuttalelser.

BM 21/12 Den norske kirkes landsfond

Det er tatt initiativ for å utvikle Den norske kirkes landsfond gjennom å realisere kapitalen i et større prosjekt.

Landsfondet ble opprettet av Stortinget 13. desember 1956. Grunnkapitalen består av oppsamlede prestelønninger fra okkupasjonstiden, da prestene ble lønnet av gaver fra menighetene og andre innsamlede midler, men nektet å motta lønn fra NS-regimet. Fondets styre består av 3 personer oppnevnt av hhv Kirke departementet, Kirkerådet og Bispemøtet. Styrets oppgave er å tildele midler av avkastningen til kirkelige formål. Etter statuttene kan fondets avkastning nyttes til

- tilskudd til økt prestatjeneste
- tilskudd til oppføring av kapeller
- tilskudd til bispedømmeråd til fremme av kirkelig virksomhet
- andre formål til beste for kirken, menighetene og prestene.

En eventuell avvikling av fondet må behandles av Stortinget etter de regler som gjelder. Det antas at avvikling av fondet må skje i tråd med de formål for fondets avkastning som er nevnt i statuttene.

Vedtak:

Bispemøtet vil uttrykke at avkastning fra Den norske kirkes landsfond har kommet kirken til gode gjennom bevilgninger til viktige tiltak som det ellers ikke ville ha vært midler til.

Bispemøtet er gjort kjent med de tanker som foreligger vedrørende en mulig avvikling av Den norske kirkes landsfond. Bispemøtet vil understreke den store symbolske betydning Landsfondet har i kraft av å være opprettet av lønnsmidler presteskaper nektet å motta under okkupasjonstiden 1940-1945. Dette bør reflekteres i vurdering av hvordan fondets

midler skal forvaltes ved en eventuell avvikling. Bispemøtet anbefaler imidlertid at fondet ikke avvikles på det nåværende tidspunkt.

BM 22/12 Oppnevninger

Det vises til brev fra Kirkerådet med anmodning om oppnevning av biskoper til de sentralkirkelige råd for perioden 2012-2016.

Det vises til brev fra Mellomkirkelig råd med anmodning om oppnevning av delegat fra Bispemøtet til Kirkenes Verdensråd (KV) sin generalforsamling i 2013.

Det vises til brev fra Mellomkirkelig råd med anmodning om oppnevning av delegat fra Bispemøtet til Konferansen av europeiske kirker (KEK) sin generalforsamling i 2013.

Vedtak:

Kirkerådet:

Bispemøtets preses er bispekollegiets fast oppnevnte medlem av Kirkerådet, jf Bispemøtets forretningsorden § 6. Som vara oppnevnes visepreses Ole Chr. M. Kvarme.

Mellomkirkelig råd:

Bispemøtet oppnevner biskop Erling Pettersen til medlem av Mellomkirkelig råd. Som vara oppnevnes domprosten.

Samisk kirkeråd:

Bispemøtet oppnevner biskop Tor B. Jørgensen som medlem av Samisk kirkeråd. Som vara oppnevnes domprosten.

KVs generalforsamling:

Bispemøtet oppnevner preses, biskop Helga Haugland Byfuglien, som delegat for Bispemøtet til KVs generalforsamling 2013.

KEKs generalforsamling:

Bispemøtet oppnevner biskop Tor B. Jørgensen som delegat til KEKs generalforsamling.

BM 23/12 Bispemøtets høstseminar 2012

Bispemøtet har de siste årene arrangert et åpent seminar i tilknytning til høstmøtet. Formålet med høstseminaret har vært å sette aktuelle tema på dagsorden, og å åpne og fremme kommunikasjon mellom kirke og samfunn.

Tidligere tema for høstseminarene har vært:

2008: Statens verdier og samfunnets verdigrunnlag

2009: Teologi og klima

2010: Religionsutøvelse i et sekulært samfunn

Vedtak:

Det forberedes et seminar i tilknytning til høstmøtet 2012 med tematikk knyttet til menneskesyn og menneskeverd, med særlig blick på bio- og genteknologi.

BM 24/12 Lederutvikling

Det vises til tidligere behandling av spørsmål om lederutvikling og veiledning for biskopene. I forbindelse med sak BM 48/11 ble vurdert slik at det ikke var hensiktsmessig på det nåværende tidspunkt å etablere et bestemt program med en fast, ekstern veileder. Lederutvikling og veiledningstiltak – som ikke uten videre er det samme – ivaretas av Bispemøtet gjennom bla følgende elementer:

- Regelmessige plenumsdrøftelser av emner knyttet til tjenesten
- Invitere ekstern ressursperson til å innlede om relevante tema
- Erfaringsdeling
- Retreat
- Studietur/ekskursjon m.v.
- Preses innfører praksis med årlig samtale med biskopene

Vedtak:

Arbeidsutvalget følger opp saken på bakgrunn av de innspill som fremkom i møtet. Det forberedes et møte i august 2013 med retreat som en komponent.

BM 25/12 Revisjon av bønneboken

Kirkerådet har i brev av 15. mai 2012 oversendt sak om revisjon av bønneboken til Bispemøtet for læremessig behandling.

Vedtak:

Kirkerådet har oversendt forslag til revisjon av bønneboken til Bispemøtet for behandling.

Bispemøtet har foretatt en læremessig vurdering av endringene i bønneboken, og godkjenner forslaget.

Bispemøtet vil likevel uttrykke at bønneboken vil få et bredere fylde av tekster ved å inkludere enkelte av de bønnene som er foreslått tatt ut. Bispemøtet ber derfor Kirkerådets arbeidsutvalg vurdere å la følgende bønner i den gamle bønneboken videreføres: 7, 50, 55, 187.

BM 26/12 Bibelske salmer og liturgiske sanger til salmeboken

Kirkerådet har i brev av 15. mai 2012 oversendt sak om bibelske salmer og liturgiske sanger til salmeboken til Bispemøtet for læremessig behandling.

Vedtak:

Kirkerådet har oversendt forslag om bibelske salmer og liturgiske sanger for behandling i Bispemøtet.

Bispemøtet har foretatt en læremessig vurdering av det fremlagte forslag til bibelske salmer og liturgiske sanger i Norsk salmebok 2013. Bispemøtet har ikke læremessige bemerkninger til forslaget, og godkjenner fremlegget til bruk i Norsk salmebok 2013.

BM 27/12 Særskilte prekenteekster 2013-2014

Kirkerådet har i brev av 15. mai 2012 oversendt sak om særskilte prekenteekster for 2013-2014 til Bispemøtet for læremessig behandling.

Vedtak:

Kirkerådet har oversendt sak om særskilte prekenteekster for 2013-2014 for behandling i Bispemøtet.

Bispemøtet vil understreke verdien av at sentrale evangelietekster prekes over regelmessig, og vil derfor be om at antall

dager med særskilte prekenteekster reduseres fra åtte til seks. Bispemøtets forslag vil være at 1. Kor 3, 18-23 (3. Søndag i adventstiden) og 1. Pet 2, 20-25 (3. Søndag i påsketiden) ikke tas med blant de særskilte prekenteekstene.

BM 28/12 Møteplan

Det vises til sak BM 43/11, hvor møteplanen for 2012-2013 ble fastsatt.

Vedtak:

Møteplanen for 2013-2014 fastsettes som følger:

For 2013 er det berammet følgende bispemøter:
11.-15. februar 2013, Oslo (uke 7)
24.-27. juni Nordisk bispemøte i Bodø og Svolvær
19.-23. august 2013
14.-18. oktober, Oslo (uke 42)

For 2014 er det berammet følgende bispemøter:
10.-14. februar, Oslo (uke 7)
9.-11. juni, Trondheim (uke 24)
13.-17. oktober, Oslo (uke 42)

Protokoll Bispemøtet

15.–19. OKTOBER 2012

OSLO

Saksliste

Saksnr. Sakstittel

29/12	Orienteringssaker
30/12	Bispemøtets høstseminar
31/12	Kirkeordning
32/12	Om behandling av samlivsutvalgets innstilling
33/12	Visitasreglementet
34/12	Innføringsprogram for nye prester
35/12	Bispemøtets forretningsorden
36/12	Prestenes rolle i de kirkelige rådene
37/12	Kirken og jødene
38/12	Liturgisaker
39/12	Kirken etter 22. juli
40/12	Studiepermisjoner
41/12	Oppnevninger
42/12	Uttalelse – Å tro er en menneskerettighet

Til stede:

Helga Haugland Byfuglien, *preses*
Ole Chr. M. Kvarme, Oslo, *visepreses*
Per Oskar Kjølås, Nord-Hålogaland
Laila Riksaasen Dahl, Tunsberg
Tor B. Jørgensen, Sør-Hålogaland
Solveig Fiske, Hamar
Ingeborg Midttømme, Møre
Tor Singaas, Nidaros
Halvor Nordhaug, Bjørgvin
Erling J. Pettersen, Stavanger
Atle Sommerfeldt, Borg
Bjarne Sveinall, Agder og Telemark

P.g.a. sykdom fratrådte Bjarne Sveinall møtet onsdag 17. oktober 2012.

Til stede fra sekretariatet:

Christofer Solbakken, *generalsekretær*

Gjester

Rektor Kari Veiteberg, Liturgisk senter, innledet til samtale under sak BM 39/12.
Professor (em.) Torleiv Austad innledet til samtale under sak BM 37/12.

Biskopene deltok på fakkeltog i Oslo sentrum torsdag 18. oktober 2012, arrangert av Stefanusalliansen til støtte for forfulgte kristne i Egypt, Syria og Irak.

Biskopene deltok under gudstjenesten på Trosopplæringskonferansen på Lillestrøm, onsdag 17. oktober 2012.

BM 29/12 Orienteringssaker

1. Kirken og NS-barna
2. Bispemøtets teologiske fagråd, møte 25. september 2012
3. Presters samlivsform
4. Erfaringer med ny dåpsliturgi
5. Sted for vigsel
6. Nordisk bispemøte 2013
7. Bispemøte med retreat 2013
8. Visitasreglement og vigslingsregister
9. Vigsling av ordinert prest til biskop i annet kirkesamfunn
10. Biskopens deltakelse i RAMU, REU, kontaktmøte m.v.
11. Grunnlovsjubileet 2014 – kirkelige arrangementer
12. Risiko- og sårbarhetsvurdering
13. Praksis vedrørende vigsling av ny biskop
14. Brev vedrørende representasjon på vegne av Den norske kirke
15. Plan for samtaler mellom preses og biskopene
16. Konvertitters situasjon
17. Uttalelse om romfolk
18. Anbefalingsbrev fra Kirkens Nødhjelp
19. Resultatmål og –indikatorer for presterjenesten
20. Norges kristne råds kirkeledermøte 2013
21. Rapport fra generalforsamling i CPCE, Firenze 2012.
22. Rundskriv fra Møre biskop om stillinger for undervisning m.v.

Vedtak:

Sakene ble tatt til orientering.

BM 30/12 Bispemøtets høstseminar

Bispemøtet vil følge opp tematikken fra seminaret på møtet i februar 2013 (se neste side).

BM 31/12 Kirkeordning

Det vises til tidligere behandling i Bispemøtet, jf bl.a. sak BM 17/12 hvor Bispemøtet drøftet organisering og kompetansfordeling mellom kirkelige organer på nasjonalt nivå.

Vedtak:

21. mai 2012 ble Grunnloven endret. Kirken fikk med dette en mer selvstendig stilling i forhold til staten, selv om det fortsatt vil være tette bånd mellom kirke og stat både

juridisk, økonomisk og forvaltningsmessig. En omfattende forfatningsreform er med dette gjennomført. Enkelte forvaltningsmessige reformbehov som mest direkte følger av forfatningsendringene, er senere gjennomført ved endringer i kirkeloven sommeren 2012.

Bispemøtet viser til Kirkemøtets vedtak i sak KM 10/11 og til Kirkerådets vedtak i sak KR 39/12, og vil gi støtte til det som der påpekes. Der løftes særlig frem overdragelse av det statlige arbeidsgiveransvaret til kirkelige organ og arbeid med Den norske kirkes rettssubjektivitet

Når Den norske kirke i sterkere grad enn tidligere blir en selvstendig enhet og på en tydeligere måte noe annet enn staten, vil dette påvirke sentrale kirkelige organers rolle, selvforståelse og posisjon. Sterkest kommer dette til å påvirke Kirkemøtet, men også Kirkerådet og Bispemøtet vil måtte forstå sin posisjon på en ny måte.

Kirkedepartementet har allerede påbegynt et arbeid med å overføre enkelte oppgaver til både Kirkerådet og Bispemøtet. Departementets etatsstyring og ledelse av kirkelig sektor søkes i sterkere grad forankret i kirkelige organers egne prosesser, og departementets operative rolle søkes begrenset til fordel for kirkens egne organer.

På denne bakgrunn er det behov for en ny gjennomtenkning av ansvars- og oppgavefordelingen mellom Den norske kirkes nasjonale organer.

For en beskrivelse av gjeldende ordning vises det til utredningen «Myndighetsrelasjoner i Den norske kirke» (2001).

Bispemøtets høstseminar 2012

TIRSDAG 16. OKTOBER KL. 16.00-19.30, BEST WESTERN KARL JOHAN HOTELL

Retten til barn

Bioteknologiloven skal evalueres. Regjeringen har så langt løftet frem tidlig ultralyd til alle og donasjon av befruktete egg – også til enslige, som mulige nye rettigheter. Hva vil være de viktigste anliggender med bioteknologiloven ut fra hensyn til helse, samfunn og livskvalitet? Hvordan vurderes forholdet mellom natur og teknologi, og hvordan argumenterer vi etisk og politisk?

Helga H. Byfuglien
biskop og preses i Bispemøtet

Helga Pedersen
nestleder og parlamentarisk
leder i Arbeiderpartiet

Sturla Eik-Nes
professor, NTNU

Einar Øverenget
filosof

Det serveres tapas ved seminarets start.
For påmelding, send mail til hfo@kirken.no. Begrenset antall plasser.

I den nye rettslige situasjon som er oppstått etter de nylige endringer i Grunnloven og kirkeloven, vil Bispemøtet peke på følgende momenter som bør legges til grunn i det videre arbeidet med utvikling av organiseringen av Den norske kirkes nasjonale organer:

1. Kirkemøtet er Den norske kirkes øverste representative organ, med organiserings- og normeringskompetanse for kirken, herunder myndighet til bl.a. å fastsette kirkens liturgier, avgjøre i lærespørsmål og fastsette kirkens ordening.
2. Det er avgjørende at prosedyrer for Kirkemøtets behandling av nevnte saker videreutvikles.
3. Kirkemøtet bør videreføres som en enhetlig forsamling bestående av lekfolk, prester og biskoper.
4. Både Kirkerådet og Bispemøtet er nasjonale kirkelige organer med ulike oppgaver og ansvar som vil være underlagt Kirkemøtet.
5. I denne sammenheng bør kompetansefordelingen mellom Bispemøtet og Kirkerådet gjennomtenkes nærmere, også i deres forhold til Kirkemøtet.
6. Bispemøtet skal virke for samordning av de gjøremål som er tillagt den enkelte biskop. Ut fra det ansvar biskopene er gitt gjennom Tjenesteordning for biskoper, bør Bispemøtet ha saksansvar overfor Kirkemøtet i slike saker. Det vil bl.a. gjelde saker som omhandler kirkens lære og liturgi.

BM 32/12 Om behandling av samlivsutvalgets innstilling

Bispemøtet oppnevnte i 2009 et utvalg til å utrede spørsmålet om en evangelisk-luthersk forståelse av ekteskapet, samt enkelte andre spørsmål knyttet til samlivsordninger og samlivsetikk, jf sak BM 40/09. Det var Kirkerådet som i sak KR 29/09 ba Bispemøtet om å utrede ekteskapsforståelsen. Bakgrunnen for Kirkerådets anmodning er knyttet til vurderingen av om det skal fremmes en sak for Kirkemøtet vedrørende liturgi for likekjønnet ekteskapsinnngåelse.

Vedtak:

Bispemøtet drøftet behandlingsmåte av samlivsutvalgets innstilling. Arbeidsutvalget følger opp saken i tråd med forslag for videre prosedyre som fremkom i møtet.

BM 33/12 Visitasreglementet

Som følge av at Grunnlovens § 16 er endret og Kongens kirkestyre er avviklet, er også en rekke kirkelige lover, forskrifter og bestemmelser endret. Ved forskrift av 29. juni 2012 og med virkning fra 1. juli 2012, er tjenesteordning for biskoper endret. Dette innebærer at Bispemøtet nå har fått hjemmel til å fastsette visitasreglementet.

Vedtak:

Bispemøtet fastsatte reglement for bispevisitas. Visitasreglementet trer i kraft 1. januar 2013.

Visitasreglement for Den norske kirke

§ 1. Formål og definisjon

Formålet med visitasreglementet er gjennom bispevisitasene å legge forholdene til rette for aktivt engasjement og stadig fornyelse i den evangelisk-lutherske folkekirke i Norge.

En bispevisitas er et institusjonalisert og rettslig ordnet besøk av biskopen i ett eller flere sokn i den hensikt å utøve kirkelig tilsyn.

Det kan holdes egen visitas ved norsk kirke i utlandet, ved døvemenighet eller annen kategorialmenighet, ved valgmenighet, militærforlegning, sykehus, institusjon, fengsel m.v. med egen tilsatt prest eller annen ordnet kirkelig tjeneste.

Formålet med bispevisitasen er å støtte, inspirere og veilede menigheter og ansatte, og gjøre kirkens nærvær synlig i lokalsamfunnet.

Biskopen skal ved visitasen legge vekt på forkynnelsen av Guds ord i soknet. Ved dette skal biskopen gi støtte til menighetenes virksomhet og styrke fellesskapet i menighetene. Sammen med menighetsråd og ansatte skal biskopen under visitasen gå inn i et felles arbeid for å prøve menighetslivet på Guds ord og vår kirkes bekjennelse, og inspirere til frimodighet og fornyelse. Menighetens arbeid skal også vurderes opp mot de planer som foreligger fra kirkelige organer.

§ 2. Rammebetingelser

Som hovedregel visiteres hvert sokn av biskopen minst hvert 8. år.

Biskopen utarbeider en plan for hvilke sokn som visiteres sammen, og legger i den forbindelse vekt på de naturlige enheter i bispedømmet.

§ 3. Planlegging

Tidspunkt for visitasen fastsettes av biskopen senest 6 måneder på forhånd, etter samråd med menighetsråd, fellesråd og prost.

Sokneprest, menighetsråd og fellesråd rapporterer til biskopen om virksomheten i soknet siden forrige bispevisitas. Prosten avgjør hvem av sokneprestene som har ansvar for rapporten.

Program for visitasen fastsettes av biskopen etter forslag fra prosten og i samråd med soknets organer.

§ 4. Innhold

Visitasen omfatter:

a) Gudstjenester

Biskopen forretter en avsluttende visitasgudstjeneste som er felles for alle visiterte sokn. Biskopen skal så langt det er mulig gis anledning til å høre prestene forkynne.

b) Møte med menighetsråd og fellesråd

Biskopen skal ha møte med menighetsråd og fellesråd. Samtalen skal ta utgangspunkt i foreliggende planer og i organenes kjernevirksomhet i henhold til kirkeloven §§ 9 og 14.

c) Møte med staben

Biskopen skal ha eget møte med staben i menighetene. Det skal åpnes for samtaler med de ansatte ut fra visitasens hovedformål.

d) Møte med menighetsarbeidet

Biskopen skal ha sin oppmerksomhet henvendt på menighetslivet, og gjøre seg kjent med virksomheten i menigheten gjennom besøk på institusjoner, kontakt med ledere og representanter for det frivillige kristelige arbeid i menigheten e.l.

e) Kontakt med kommune

Normalt bør det legges til rette for et møte med representanter for kommunens ledelse.

f) Kontakt med skole og barnehage

I visitasen bør det inngå programposter som har til hensikt å fremme kirkens samarbeid med skole og barnehage.

g) Diakoni

I visitasen bør det inngå programposter som viser kirkens diakonale ansvar og arbeid i lokalsamfunnet

h) Kontakt med lokalsamfunnet

I visitasen bør det legges til rette for kontakt med kulturlivet, bedrifter, frivillige organisasjoner og andre kirker og trossamfunn/religioner/livssynsorganisasjoner.

i) Visitasrapport og visitasforedrag

Biskopen skal utarbeide en visitasrapport, og innhold fra denne skal legges frem for menigheten i form av et visitasforedrag, for eksempel i tilknytning til visitasgudstjenesten, jf bokstav a).

§ 5. Protokoll

Visitasinberetningen fra soknene, visitasprogrammet og biskopens visitasrapport utgjør protokoll fra visitasen. Utskrift av protokollen sendes til bispedømmerådet, prosten, soknepresten, menighetsrådet, fellesrådet og kommunen kort tid etter at visitasen er gjennomført.

Utskrift av bispedømmets visitasprotokoll sendes hvert år til Kirkedepartementet, Kirkerådet og Bispemøtet sammen med biskopens årsmelding.

§ 6. Oppfølging av bispevisitas

Mellom 6 og 12 måneder etter visitasen gjennomfører prosten et møte med stab og menighetsråd, hvor biskopens visitasrapport gjennomgås.

BM 34/12 Innføringsprogram for nye prester

Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet (FAD) tok i 2010 initiativ til et arbeid for å styrke rekruttering til prestedtjeneste. Det ble nedsatt et utvalg som utredet mulige

tiltak, og som foreslo et eget innføringsprogram for nye prester. Forslaget til innføringsprogram har vært på høring. Departementet er innstilt på å etablere et innføringsprogram og avsette midler til dette.

Departementet har i brev av 25. September 2012 bedt Bispemøtet om å utarbeide et helhetlig forslag til innføringsprogram for nye prester.

Vedtak:

Bispemøtet drøftet forslag til innføringsprogram for nye prester utarbeidet av sekretariatet på bakgrunn av utvalgets forslag og den gjennomførte høringsprosessen. Etter drøfting i Bispemøtet oversendes forslag til innføringsprogram til FAD for videre behandling. Bispemøtet gir arbeidsutvalget fullmakt til å fastsette programmet.

BM 35/12 Bispemøtets forretningsorden

Bispemøtet har tidligere drøftet sin egen arbeidsform, jf bla sak BM 45/11. Som et ledd i oppfølgingen av denne saken foreslås det enkelte justeringer av Bispemøtets forretningsorden.

Justeringene tar sikte på å ajourføre omtalen av den nye presesfunksjonen, klargjøre tydeligere arbeids- og ansvarsfordeling mellom Bispemøtets plenum, arbeidsutvalg, preses og sekretariat, samt forenkle den språklige fremstillingen.

Reglement for Bispemøtet § 2 regulerer den enkelte biskops utøvelse av egne embetsfunksjoner. En materiell endring med potensielt stor rekkevidde, er forslaget om å stryke § 20 annet ledd og § 23. Bestemmelsene som presiserer at en biskop ikke kan kreve behandlet en sak som gjelder forhold i et annet bispedømme, tas bort. Begrunnelsen er at en sak som forvaltningsmessig hører hjemme i ett bispedømme, likevel kan være kirkelig og teologisk relevant for hele bispekollegiet som sådan. En sak vil i en viss forstand sies å kunne angå hele kirken, selv om den er konkretisert på ett bestemt sted. Endringen innebærer at en ikke lenger vil være avhengig av at det er biskopen i det angjeldende bispedømme som fremmer saken til behandling, men at denne adgangen nå vil gjelde alle. Endringen vil imidlertid ikke gjøre endringer i formell kompetanse

mellom biskop og Bispemøtet. En behandling i Bispemøtet vil derfor ikke formelt eller rettslig binde eller innskrenke biskopens embetsutøvelse i den videre saksbehandling.

Vedtak:

Bispemøtet fastsatte endringer i forretningsorden for Bispemøtet.

Kap 1 Generelle bestemmelser

§ 1. Bispemøtet samles normalt tre til fire ganger hvert år. Tidspunkt og sted for møtene fastsettes av Bispemøtet, normalt ett år i forveien.

§ 2. Bispemøtets preses innkaller biskopene senest 4 uker før møtet. Forslag til saksliste og saksdokumenter skal følge med innkallingen.

§ 3. Biskoper i tjeneste har møteplikt. Forfall meldes Bispemøtets preses. Hvis en biskop fratrer midt i et møte, innkalles det ikke erstatning.

§ 4. Endringer i forretningsorden krever 2/3 flertall.

Kap 2: Bispemøtets preses

§ 5. Bispemøtets preses utnevnes etter gjeldende prosedyre. Bispemøtets preses leder Bispemøtets og arbeidsutvalgets forhandlinger.

§ 6. Bispemøtets preses er medlem av Kirkerådet.

§ 7. Bispemøtets preses representerer Bispemøtet i sentral-kirkelige og økumeniske sammenhenger, dersom det ikke er oppnevnt en annen biskop, samt overfor media.

Kap 3: Bispemøtets arbeidsutvalg

§ 8. Bispemøtets arbeidsutvalg samles normalt 6 ganger i året, og kan ellers komme sammen ved behov.

§ 9. Arbeidsutvalget består av preses, visepreses og et tredje medlem. Visepreses og det tredje medlemmet velges av Bispemøtet for en periode på to år. Valget skjer normalt på årets første møte i det år det skal foretas valg. Funksjonstiden er fra valgtidspunkt og frem til nytt valg er foretatt.

§ 10. Arbeidsutvalget har det overordnede ansvaret for forberedelsen av bispemøtene og av bispekollegiets øvrige samlinger. Arbeidsutvalget vedtar forslag til saksliste og beslutter hvordan den enkelte sak skal forberedes.

§ 11. Arbeidsutvalget fører protokoll over sine vedtak. Protokollen sendes biskopene til orientering.

§ 12. Arbeidsutvalget vedtar hvert år resultatrapport og regnskap for foregående år, og budsjett og virksomhetsplan for kommende år. Disse dokumenter framlegges sammen med Arbeidsutvalgets vedtak for Bispemøtet som referatsak.

Kap 4: Bispemøtets sekretariat

§ 13. Bispemøtets sekretariat ledes av generalsekretær som har preses som nærmeste overordnede.

§ 14. Tilsetting av generalsekretær foretas av Kirkerådet etter forslag fra preses, i henhold til prosedyre fastsatt i Kirkerådets personalreglement.

§ 15. Generalsekretæren er til stede under forhandlingene i bispemøtene og arbeidsutvalgsmøtene, og har talerett.

§ 16. Generalsekretæren har ansvar for forberedelsen av saker som skal behandles i bispemøter og arbeidsutvalgsmøter, for iverksettelse og oppfølging av vedtak, samordning av saker som gjelder alle biskoper, for Bispemøtets utredninger, for kommunikasjon med departementet, de sentralkirkelige råd og andre instanser og for informasjon til media om Bispemøtets løpende arbeid.

Kap 5: Anmeldelse av saker

§ 17. Følgende instanser har rett til å kreve saker behandlet i Bispemøtet :

Kirkedepartementet

Kirkemøtet

Kirkerådet

Biskopene

§ 18. Saker må anmeldes til Bispemøtets sekretariat senest seks uker før møtet.

Kap 6: Bispemøtets forhandlinger

§ 19. Bispemøtet fastsetter sakslisten ved møtets begynnelse.

§ 20. Preses utpeker saksordfører til å foredra den enkelte sak som skal behandles i Bispemøtet.

§ 21. Bispemøtets forhandlinger er lukket.

§ 22. Biskopene og generalsekretæren har taushetsplikt om synspunkter som fremkommer i møtet.

§ 23. Til ett av årets møter inviteres statsråden med ansvar for kirkesaker til en forhandlingssesjon.

§ 24. Bispemøtet, normalt ved arbeidsutvalget, kan invitere eksterne ressurspersoner til å foredra emner og delta under drøftingen av enkeltsaker.

Kap 7: Bispemøtets forhold til Kirkemøtet

§ 25. Saker av læremessig karakter forelegges Bispemøtet før behandling i Kirkemøtet. Saker som omhandler kirkens liturgi og salmebok, skal være behandlet i henhold til reglene for saksbehandling i liturgisaker før endelig vedtak om ordninger fattes (jf Kirkemøtets forretningsorden § 2-2 andre ledd).

§ 26. Dersom en tilråding i liturgisak eller annen læresak som har minst 2/3 flertall i Bispemøtet, ikke får flertall i Kirkemøtet, sendes saken tilbake til Bispemøtet. Ved annen gangs behandling i Kirkemøtet stilles krav om minst 2/3 flertall dersom vedtaket ikke er i samsvar med Bispemøtets siste tilråding (jf Kirkemøtets forretningsorden § 2-2 tredje ledd).

Kap 8: Bispemøtets protokoll

§ 27. Bispemøtet fører protokoll. Protokollen vedtas av Bispemøtet med simpelt flertall. Ved stemmelikhet har preses dobbelt stemme.

§ 28. Et mindretall som har stemt imot et vedtak i Bispemøtet, kan kreve å få anført i protokollen hvem som har stemt imot vedtaket og angivelse av stemmetall for og imot.

§ 29. Et mindretall i Bispemøtet har rett til å få anført sin dissens i protokollen.

§ 30. Generalsekretæren utarbeider protokoll som sendes biskopene senest 14 dager etter møtets avslutning.

§ 31. Bispemøtets protokoll er et offentlig dokument.

BM 36/12 Prestenes rolle i de kirkelige rådene

Utredningen «Embete og råd i Den norske kirke» (1987) ga viktige grunnlagsmomenter til forståelsen av det kirkelige embedets plass i kirkestrukturen. Det var særlig presteembedets ansvarsområde i forhold til menighetsrådene som ble drøftet i denne utredningen. Her ble det lagt vekt på prinsippene om selvstendig ansvar og samråd og samvirke.

Etter innføringen av ny kirkelov i 1997 oppsto en viss usikkerhet knyttet til prestenes plass i rådenes virksomhet.

Spørsmålet om prestens rolleforståelse knyttet til medvirkning i kirkelige råd vært reist på nytt. Bispemøtet vil legge til rette for en samtale med departementet, Kirkerådet og Kirkens arbeidsgiverorganisasjon (KA) om saken.

Vedtak:

På bakgrunn av de momenter som fremkom i samtalen utarbeider Bispemøtet en tekst som beskriver prestenes rolle i de kirkelige rådene, og følger opp denne i dialog med Kirkerådet, KA og kirke departementet i KKK.

Bispemøtet legger til grunn den forståelsen som er nedfelt i ordinasjonsliturgien, tjenesteordningene og kirkelovens § 38 om saksbehandlingsregler.

BM 37/12 Kirken og jødene

Nye undersøkelser viser at antisemittiske og antijødiske holdninger og handlinger eksisterer og vokser i utbredelse. Det utfordrer både kirke og samfunn.

Saken ble kort referert i bispemøtet i juni 2012. Arbeidsutvalget har deretter drøftet saken, og preses har også hatt en samtale med professor Torleiv Austad. På denne bakgrunn foreslås det at Bispemøtet ferdigstiller en uttalelse i forbindelse med 60 års dagen for deportasjonen av norske jøder 26. november 1942.

Bispemøtets fagråd drøftet den 25. september spørsmålet om kirkens beklagelse av tidligere forhold, og i denne sammenheng ble også kirkens forhold til jødene både historisk og aktuelt berørt.

Vedtak:

1. Bispemøtet vedtar uttalelsen: «Kirkens forhold til jødene under okkupasjonen 1940-45».
2. Bispemøtet ber menighetene i gudstjenesten 25. November 2012 om å minnes 70-årsdagen for deportasjonen av norske jøder 26. november 1942. Bispemøtet vil i forkant av denne dato sende ut en tekst som kan benyttes i kunngjøringene og i forbønnen.
3. Bispemøtet ber om at det til Kirkemøtet i 2014 forberedes en sak som inkluderer et oppgjør med Grunnlovens «jødeparagraf».
4. Bispemøtet henstiller til de teologiske fakulteter og miljøer i vår kirke til å arbeide med antisemittisme og med det bildet som tegnes av jøder og jødiske grupper i forkynnelse og undervisning.
5. Uttalelse (se neste side)

Kirkens forhold til jødene under okkupasjonen 1940-1945

UTTALELSE SAK BM 37/12

Den nazistiske storaksjonen mot de norske jødene for 70 år siden kaster fortsatt mørke skygger innover vårt folk. I dag erkjenner vi at også kirken var unnfallende i sitt forhold til jødene før og under okkupasjonen, og at den var for sent ute med sin protest mot antisemittismen og jødeforfølgelsen.

Høsten 1942 ble om lag 40 % av jødene her i landet arrestert, deportert og tilintetgjort. Dette skjedde ikke fordi jødene hadde forbrutt seg mot lov og rett, men ene og alene fordi de var jøder. Til grunn for aksjonen lå en ideologisk og politisk rasisme som gikk ut på at den ariske rase skulle overta verdensherredømmet, og at jøder og andre ikke-ariske folkegrupper skulle utryddes. Den norske kirke må ta sin del av ansvaret for folkemordet som rammet norske jøder under okkupasjonen. I årene før krigen var en på ledende kirkelig hold i Norge kjent med antisemittismen og jødeforfølgelsen som bredte seg i Tyskland, uten at det til å begynne med førte til noen samlet kirkelig opposisjon i vårt land.

Da Den norske kirke for alvor tok opp kampen mot tyskernes og Nasjonal Samlings kirkepolitikk i begynnelsen av 1941, begynte en med å fremholde kirkens ansvar for retten, spesielt knyttet til menneskeverdet og rettssikkerheten. Det gav kirken en plattform for kritikk

av rettskrenkelsene i samfunnet. Da departementet sommeren 1941 foreslo å forby ekteskap mellom nordmenn og jøder og mellom nordmenn og samer, protesterte biskopene. Biskop Eivind Berggrav argumenterte med at rasebiologiske teorier og forføyninger som frakjenner enkelte folk menneskeverd, er i åpenbar strid med den kristne tro. Det bidro til at forslaget om endring av ekteskapsloven ble lagt til side inntil videre og først ble vedtatt i desember 1942.

Likevel må vi erkjenne at kirken ikke var særlig opptatt av de norske jødenes truede situasjon i krigens to første år. Enkelte prester og aktive menighetslemmer viste omsorg for jøder som ble sjikanert, mistet sine jobber og fikk sine boliger beslaglagt. Men dette var ikke blant de temaer som stod høyt på kirkens dagsorden. Kirken forholdt seg taus til Politidepartementets kunngjøring av 20. januar 1942 om at alle jøder i Norge måtte melde seg til politiet for å få en rød «J» i sine legitimasjonspapirer. Det kirkelige lederskap valgte også å tie da Quisling-styret den 12. mars 1942 gjeninnførte forbudet mot jøders adgang til riket i Grunnlovens § 2. I forarbeidene til bekjennelseerklæringen Kirkens Grunn, som lå til grunn for prestenes nedleggelse av sine statlige embeter påskedag 1942, hadde en tatt inn en protest mot denne endringen av Grunnloven. Men en valgte til slutt å droppe protesten

av taktiske grunner. En ville unngå at rikskommissær Terboven og ministerpresident Quisling gjorde felles sak mot kirken.

Da den sivile motstandsbevegelsen, som kirken var en del av, i september 1942 ble varslet om at tyskerne planla en aksjon mot jødene i Norge, ble det ikke slått alarm. Først etter at alle jødiske menn over 15 år ble arrestert den 26. oktober samme år, reagerte kirken. I et skarpt brev til Quisling, datert 10. november 1942, protesterte kirken ved Den midlertidige kirkeledelse med støtte av biskopene, de teologiske fakulteter, de frivillige kristelige organisasjoner og de fleste andre kirkesamfunn i Norge. Kirken oppfordret ministerpresidenten til å stanse jødeforfølgelsen og til å stoppe det rasehatet som spres i folket. Kirkeledelsen fremhevet at alle mennesker ifølge Guds ord har samme menneskeverd og samme menneskerett. Det ble også vist til at da Jesus kom til verden, «lot han seg føde i et jødisk hjem av en jødisk mor». Brevet, som på folkemunne gikk under navnet «Hebreerbrevet», vakte betydelig oppsikt både i vårt land og i utlandet. Det ble lest opp i de fleste norske kirker og fikk betydelig utbredelse i folket. I Norge var kirken den eneste institusjon som kom med en kollektiv protest mot behandlingen av jødene.

Men protesten kom for sent til å få noen betydning for den videre opptrapping av jødeforfølgelsen i landet. Den 26. november ble alle jødiske kvinner og barn arrestert, også denne gang godt hjulpet av norsk politi. Samme dag kunne det tyske skipet D/S «Donau» seile til Tyskland og Polen med 532 jøder om bord for å bli tilintetgjort. Senere ble ytterligere 240 norske jøder deportert. Bare noen ytterst få overlevde.

Det forferdelige som skjedde med jødene den gang, også i vårt land, er en alvorlig påminnelse om å være på vakt mot ideologiske krefter som truer menneskeverdet og alle menneskers likeverd. Kirken har et særlig ansvar for å slå ring om religiøse minoriteter og andre utstøtte grupper som trues av undertrykkelse og forfølgelse. Det kristne menneskesyn forplikter kirken til å ta opp kampen mot antisemittismen og andre former for rasisme der slike holdninger kommer til overflaten både i vårt land, i Europa og andre land. Det utfordrer oss i dag til fornyet bevissthet, årvåkenhet og handling.

Det vises til sak BM 20/12, hvor Bispemøtet gjorde følgende vedtak:

Bispemøtet har merket seg at Kirkerådet gjennom sak KR 69/11 har satt i gang et arbeid med å gjennomgå og vurdere regler og prosedyrer for behandling av liturgisaker. Bispemøtet er enig i at det er behov for en slik ny gjennomgang, og ser frem til å medvirke i den.

Bispemøtet drøftet her reglene for saksbehandling av liturgisaker. Det er behov for en ny gjennomtenkning av arbeid med liturgier i kirken, særlig om prosedyren for arbeid med nye liturgier. For Bispemøtet vil det være viktig å gjennomgå den foreliggende praksis med sikte på å avgjøre om de nåværende bestemmelser for liturgiarbeid er hensiktsmessige.

Det vil også være behov for å drøfte samspillet mellom Bispemøtet og Kirkerådet, og hvilke forventninger som ligger nedfelt i Bispemøtets ansvar for å avgi en læremessig vurdering. Slik Kirkerådet nå legger opp tidsplan for behandling av denne type saker, innebærer det at saken sendes direkte fra Kirkerådets sekretariat til biskopene for behandling i Bispemøtet. Det skjer ikke sjelden at sakene oversendes med svært kort tidsfrist, gjerne mindre enn to uker før bispemøtet skal avholdes, jf også sakene til dette møtet. Det innebærer at sakene ikke gis anledning til saksbehandling og vurdering i Bispemøtets sekretariat før det behandles i Bispemøtet. Bispemøtets behandling skjer altså på grunnlag av Kirkerådets saksutredning og vedtak. Ofte vil det riktignok gjelde saker som tidligere har vært på høring hos biskopene, og som sådan må anses godt kjent, men som likevel kan endres nokså vesentlig i Kirkerådets siste behandlingsrunde. Det må derfor vurderes om denne samhandlingspraksis er tilstrekkelig med tanke på ivaretagelse av biskopenes læreansvar.

I forlengelsen av dette må det også vurderes hvilken form Bispemøtets lærevurderinger bør anta, og hvorvidt det bør skjernes mellom læremessig vurdering og godkjenning på den ene siden, og mer generelle synspunkter og forslag til forbedringer på den annen side.

Bispemøtet har fått oversendt tre liturgisaker til læremessig uttalelse. Det gjelder sak om skråstola for diakoner, forslag til liturgi for velsignelse av hus og hjem, og forslag til særskilte prekenteekster for 2014-2015.

Vedtak:

Bispemøtet har drøftet prosedyre for behandling av liturgisaker i vår kirke som en oppfølging av sak KR 69/11.

Bispemøtet ønsker på denne bakgrunn å spille inn følgende grunnleggende synspunkt på saksbehandlingen av liturgisaker.

1. Kirkemøtet har etter vår kirkeordning det øverste ansvar for å fatte vedtak i liturgisaker.
2. Bispemøtet har et særskilt ansvar i liturgisaker forankret i gjeldende ordninger og biskopenes tjenesteordning.
3. Bispemøtet fastholder disse forhold, men mener at gjeldende prosedyre for liturgisaker ikke godt nok reflekterer det grunnleggende ansvar Bispemøtet har i denne type saker.
4. Bispemøtet ser det derfor ønskelig at Bispemøtet gis en tydeligere rolle i prosedyren for behandling av liturgisaker.
5. Det vil blant annet bety at Bispemøtet har ansvar for å igangsette, utrede, utvikle og ferdigbehandle forslagene før sakene fremlegges for Kirkerådet som fremmer sakene for Kirkemøtet. Bispemøtet bør også et tilsvarende ansvar for gjennomføring og evaluering.
6. Dette vil også forutsette at Nemnd for gudstjenesteliv (NFG) eller en tilsvarende faginstans blir knyttet til Bispemøtet.

Ordningen vil forutsetter at det utvikles gode rutiner for samspill mellom Bispemøtet og Kirkerådet i den konkrete behandlingen av liturgisaker på veg fram til kirkemøtebehandling og til den nødvendige gjennomføringen av kirkemøtevedtak.

Skråstola for diakoner

Bispemøtet har fått oversendt fra Kirkerådet forslag om skråstola for diakoner til læremessig uttalelse.

Bispemøtet viser til det arbeid Bispemøtet tidligere har gjort med tanke på forståelse av diakonens tjeneste. Det aktuelle forslag om diakonens tjenestedrakt anses som en oppfølging av

dette arbeidet. Etter det som foreligger har Bispemøtet ingen læremessige merknader til forslaget om at skråstola innføres som en del av diakonens tjenestedrakt i Den norske kirke.

Liturgi for velsignelse av hus og hjem

Bispemøtet har fått oversendt fra Kirkerådet forslag om liturgi for velsignelse av hus og hjem til læremessig uttalelse.

Bispemøtet har særlig drøftet hvorvidt dette bør ha form av en liturgi eller en liturgisk veiledning. Det kan foreligge gode grunner for begge alternativer, og det er også slik at en liturgi er en mer formell ordning av høyere dignitet enn en liturgisk veiledning. Bispemøtet har ikke læremessige innvendinger til at ordningen fastsettes som en liturgi. Bispemøtet har heller ikke læremessige merknader til det forslag som foreligger.

Til punkt 3 i rubrikken vil Bispemøtet foreslå at bruk av liturgisk drakt/tjenestedrakt gjøres frivillig ut fra en vurdering av situasjonens egenart.

Særskilte prekenteekster for 2014-2015

Bispemøtet har fått oversendt fra Kirkerådet forslag om særskilte prekenteekster for 2014-2015 for læremessig uttalelse.

Bispemøtet drøfte særlig i hvilken grad det er behov for særskilte prekenteekster etter at vi nå har fått tre teksttrekker og variasjonen med det er blitt større.

Bispemøtet slutter seg til forslaget fra Kirkerådet om særskilte prekenteekster for 2014-2015.

BM 39/12 Kirken etter 22. juli

Bispemøtet har fått en henvendelse fra rektor Kari Veiteberg ved Liturgisk senter vedrørende et forskningsprosjekt om kirkens arbeid etter 22. juli-attentatene.

Veitebergs prosjekt heter: «Gravferder etter Utøya og Regjeringskvartalet – Samtaler med prestar 1/2 år etter».

Kari Veiteberg innledet til samtale.

Vedtak:

Saken ble drøftet.

BM 40/12 Studiepermisjoner

Det vises til sak BM 33/09 og 29/10. Det har vært et ønske å legge til rette for forutsigbarhet og planmessighet vedrørende biskopenes studiepermisjoner.

Vedtak:

Saken ble drøftet. Preses koordinerer tidspunktene for biskopenes studiepermisjoner før søknad sendes departementet.

BM 41/12 Oppnevninger

Bispemøtet har mottatt henvendelse fra Mellomkirkelig råd med anmodning om at det oppnevnes representanter til styret og representantskapet i Norges Kristne Råd for perioden fra rådsmøtet 2013 til rådsmøtet 2015.

Vedtak:

Bispemøtet oppnevner preses, med visepreses som vara, som representant til styret og representantskapet i Norges Kristne Råd for perioden fra rådsmøtet 2013 til rådsmøtet 2015.

Å tro er en menneskerettighet

UTTALELSE SAK BM 42/12

FNs menneskerettighetserklæring slår fast at «enhver har rett til tanke-, samvittighets- og religionsfrihet». Store deler av verdens befolkning bor i land der trosfriheten er kraftig begrenset. Mange som tilhører tros- og livssynsminoriteter blir daglig undertrykket, forfulgt og ydmyket. Dette rammer også mange kristne. Gjennom kirkens internasjonale nettverk vet vi mye om hvor vanskelig situasjonen er for mange. Tros- og samvittighets-flyktninger som søker opphold i vårt land har brakt denne virkeligheten nært inn på oss.

Bispemøtet deltok sammen med om lag 700 andre i et fakkeltog for trosfrihet i Oslo den 18. oktober. Arrangementet som startet i Oslo Domkirke og sluttet på 7.juni plassen utenfor UD, fokuserte denne gang på de kristnes situasjon i Midtøsten og spesielt i landene Egypt, Syria og Irak. En større uttalelse om trosfriheten i disse land ble overlevert til utenriksminister Espen Barth Eide.

Utenriksministeren bekreftet i sitt tilsvaret at «kampen mot forfølgelse og diskriminering av mennesker for deres tro og livssyn, står sentralt i norsk utenrikspolitikk, utviklingsspolitikk og i vår menneskerettighetspolitikk». Han viste til at innsatsen for tros- og livssynsminoriteter nå intensiveres. «Menneskerettigheter er knyttet til enkeltindividets rettigheter, ikke til ideologier eller religioners rettigheter», understreket utenriksministeren.

Biskopene i Den norske kirke har sammen med mange andre vist et bredt engasjement for trosfrihet. Arbeidet for støtte til forfulgte og undertrykte kristne har foregått på mange måter over lang tid i vårt land gjennom internasjonale, økumeniske organisasjoner, og gjennom direkte kontakt med kirker og menigheter. Det har imidlertid lenge vært vanskelig å få satt trosfrihet høyt opp på de politiske myndigheters dagsorden. Derfor er de nye signalene fra den norske regjering av stor betydning.

Bispemøtet har drøftet flere saker som understreker betydningen av kampen for trosfrihet. Vi har mye å lære av historien og kirkens unnfalighet overfor antisemittismen i norsk historie. Antisemittismen utfordrer oss fortsatt. Bispemøtet har også berørt situasjonen for asylsøkende troskonvertitter som sendes tilbake til land hvor kristne og andre tros- og livssynsminoriteter forfølges. Vi er kjent med saker som avdekker våre utlendingsmyndigheters manglende respekt og forståelse for troskonvertitter og deres spesielle sårbarhet.

I denne sammenheng vil Bispemøtet også vise til det viktige arbeidet som Amnesty International gjør for mennesker som er offer for undertrykkelse på grunn av sin overbevisning.

Bispemøtet anbefaler årets TV-aksjon på det varmeste.

Årsrapport for Bispemøtet 2012

*Fastsatt av Bispemøtets arbeidsutvalg
1. mars 2013*

Årsrapport for Bispemøtet 2012

Bispemøtet er et nasjonalt samordningsorgan for biskopene. Gjennom Bispemøtets arbeid utøver biskopene samlet en åndelig lederoppgave i Den norske kirke lokalt, regionalt, nasjonalt og internasjonalt.

Rammene for Bispemøtets virksomhet legges av de grunnleggende bestemmelsene om Bispemøtet i lov og forskrift, departementets tildelingsbrev og Kirkemøtets vedtak.

Fire kjerneoppgaver

Bispemøtet er et sentralkirkelig organ for bispetjenesten. Etter kirkeloven § 26 skal Bispemøtet virke for samordning av de gjøremål som etter gjeldende regler tilligger biskopene. I dette ligger to sett av oppgaver. For det første en samordning av den bispetjenesten som utøves av biskopen i eget bispedømme. Samordningsoppgavene knyttet til dette vil handle om å drøfte felles erfaringer, utarbeide maler og prosedyrer for lik håndtering av saker, og samarbeide om utviklingstiltak m.v.

For det andre handler samordning også om koordinering av biskopenes rolle og funksjoner inn mot sentralkirkelige styringsorganer. Denne type oppgaver handler om å ivareta den episkopale dimensjon i det nasjonale kirkestyret.

Til sist vil det også være Bispemøtets oppgave å koordinere biskopenes kollegiale representasjon og nærvær ved offentlige markeringer i kirke og samfunn, nasjonalt og i utlandet, samt gi støtte til biskopenes medvirkning i den offentlige debatt.

Bispemøtet har etter dette tre virksomhetsområder. Ved siden av disse tre virksomhetsområdene utgjør også Bispemøtets interne organisering og arbeidsform et eget arbeidsområde.

Hovedsaker i 2012

Kirken er i endring. I 2012 ble Grunnloven endret, og relasjonen mellom kirken og staten fikk en ny karakter. Fortsatt er kirke og stat innvevet i hverandre, men grunnlovsendringene bærer kimen i seg til en utvikling mot en stadig mer selvstendig kirke. Dette utfordrer også kirkens interne organisering og oppgaveløsning.

Bispemøtet som kirkelig organ er en del av dette, og har følgelig også drøftet utvikling av kirkeordning og Bispemøtets rolle fremover.

Faglig rådgivningsgruppe

Bispemøtet etablerte i 2012 et teologisk fagråd. Fagrådet består av 13 teologiske sakkyndige personer. Fagrådets medlemmer, hvor de fleste er tilsatt ved et teologisk fakultet, representere ikke sin arbeidsgiver eller noe bestemt miljø inn i gruppen. Gruppen har fire møter i året, og samtaler fritt på bakgrunn av en tematisk innledning, som regel fra preses. I fagrådet har Bispemøtet en ressurs til drøfting av aktuelle problemstillinger og utfordringer i kirke og samfunn.

Menneskerettigheter

Bispemøtet har i flere ulike saker drøftet og vurdert spørsmål som omhandler menneskerettigheter og deres vilkår i samfunnet. Dette er begrunnet i at kristen tro angår hele mennesket

og hele livet, og at troen gir en motivasjon og forpliktelse til engasjement for mennesker i nød. I 2012 har denne type saker særlig vært aktualisert i forbindelse med vernet om menneskelig liv fra unnfangelsen av og spørsmålet om ultralyd (sak BM 13/12), om asylsøkere og særlig lengeboende barns situasjon (sak BM 14/12), om kirkenes ansvar for jødernes situasjon før og under den annen verdenskrig (sak BM 37/12) og et forsvar for trosfrihet (sak BM 42/12).

Samlivsetikk

Bispemøtet fikk i 2009 en henvendelse fra Kirkerådet vedrørende spørsmål knyttet til ekteskapsforståelse og samlivsetikk i et luthersk perspektiv. Bispemøtet nedsatte samme høst et utvalg til å utrede dette nærmere, med sikte på videre behandling i Bispemøtet og oversendelse til Kirkerådet. Utvalget leverte sin innstilling 11. februar 2013.

Kirkeordning

Oppfølgingen av stortingsforliket fra 2009 har medført et omfattende arbeid med kirkeordning. Bispemøtet har på ulikt vis vært engasjert i dette arbeidet, og på invitasjon og henstilling fra Kirkerådet gitt bidrag og innspill til behandling, debatt og utredning. Bispemøtet avga høsten 2011 en uttalelse om ekklesiologi og kirkeordning, jf sak BM 41/11, og videreførte arbeidet med en ny uttalelse høsten 2012, jf sak 31/12.

Ny biskop i Agder og Telemark bispedømme

Biskop Olav Skjevesland fratrådte embetet som biskop i Agder og Telemark bispedømme 31. mai 2012. Prost Stein Reinertsen ble av Kirkerådet tilsatt som ny biskop 7. desember 2012. Han ble vigsløst og innsatt i tjenesten av preses ved en gudstjeneste i Kristiansand domkirke søndag 27. januar 2013.

I Samordning av den regionale bispetjeneste

1. Veien til prestetjeneste (VTP)

«Veien til prestetjeneste» (VTP) er et ordnasjonsforberedende program etablert med hjemmel i Tjenesteordning for biskoper § 8, første ledd. Programmet har vært i drift i mer enn ti år, og fremstår som en innarbeidet og ordinær vei frem mot ordinasjon.

Det var satt opp følgende arbeidsmål for 2012:

1. Bispemøtet vil videreføre arbeidet i VTP-programmet gjennom styringsgruppe (STVTP) og de regionsvise ordinasjonssamlingene.
2. Bispemøtet vil videreutvikle informasjonsmateriell og informasjonsrutiner for VTP.

Bispemøtet har gjennom styringsgruppen for Veien til prestetjeneste drevet programmet. Ordinasjonssamlinger ble som vanlig gjennomført i uke 25.

Det elektroniske påmeldingsskjemaet fungerer bra, og læresteder og bispedømmekontorer kan hente ut sine aktuelle rapporter direkte. Informasjon om VTP kan stadig bli bedre. Det gjelder både presentasjon og tilgjengelighet på kirken.no, men også plakater/oppslag og kommunikasjon om ordningen på lærestedene.

2. Arbeidsveiledning og arbeidsveilederutdanning (AVU) Bispemøtet har et nasjonalt ansvar for utdanning av arbeidsveiledere til kirkelig arbeidsveiledning. Arbeidsveiledning (ABV) er et innarbeidet og mye brukt verktøy for å gi prestene hjelp til refleksjon over egen tjeneste, og bidrar både til kvalitetssikring, motivasjon og rekruttering.

Det var satt opp følgende arbeidsmål for 2012:

1. Bispemøtet vil videreføre styringsgruppen for arbeidsveilederutdanning (STAVU).
2. Bispemøtet vil bidra til evaluering og oppsummering av AVU-kurs 2009-2011.
3. Bispemøtet vil gjennomgå eierskap, struktur og organisering av AVU-området.

Sekretariatsansvaret for styringsgruppen er lagt til Presteforeningen. Bispemøtet vil gjennomgå systemet rundt arbeidsveiledning generelt, og driften av styringsgruppen spesielt. Saken ble drøftet preliminært på bispemøtet i oktober 2011. I 2012 har saken vært drøftet i styringsgruppen, med Presteforeningen og med KA kirkelig arbeidsgiver- og interesseorganisasjon. Sluttevalueringen fra AVU kurset 2009-2011 ble ferdigstilt ved

årsskiftet 2012/2013, og forelagt Bispemøtet i februar 2013. Bispemøtet vil følge opp arbeidet med utvikling av et nasjonalt samordningsorgan for arbeidsveiledning.

3. Utvikling av prostetjenesten

På bakgrunn av «Utviklingsprogram for proster» (UPP), som er gjennomført av Kirkedepartementet og Bispemøtet i 2007-2009, vil Bispemøtet arbeide videre med utvikling av prostetjenesten. Det vises til sak BM 32/09.

Bispemøtet vil systematisk bearbeide følgende tema, med sikte på å utvikle et felles premissgrunnlag for utvikling av prostetjenesten i vår kirke:

- Biskopens ledelse av prestene gjennom prosten
- Prosten og bispedømmekontoret
- Prostemøtet
- Prosten og fellesrådet
- Prostens menighetstjeneste
- Prosten som strategisk leder

Prostetjenesten drøftes jevnlig på bispemøtene.

4. Kirkeordningsreform

Forliket om stat og kirke i Stortinget av 10. april 2008 medfører store endringer i Den norske kirkes organisering. Det er Kirkerådet som har hovedansvar for videre saksbehandling av ordningsmessige spørsmål. Bispemøtet finner det imidlertid naturlig å være godt informert om det løpende arbeid, og også involvere seg aktivt som premissleverandør i forberedende prosesser.

Det var satt opp følgende arbeidsmål for 2012:

1. Bispemøtet vil holde seg orientert om Kirkerådets arbeid med kirkeordningsreformer.
2. Bispemøtet vil aktivt og utadrettet bidra med perspektiver på ekklesiologi, kirkeordning og strukturutviklingsarbeid.

Bispemøtet har holdt seg orientert om arbeidet med kirkeordningsreformer gjennom kontaktmøter med Kirkedepartementet, Kirkerådet og Kirkerådets utredningsgruppe.

Bispemøtet har særlig arbeidet med spørsmålet om organisering av sentrale organer i Den norske kirke, og vurdert fremtidig oppgave- og myndighetsfordeling mellom disse. Det vises særlig til vedtak i sak 31/12.

5. Gudstjenestereformen

Liturgimyndigheten er delegert til Kirkemøtet, og Bispemøtet ivaretar læreansvaret, hvilket også innebærer en vesentlig rolle i forbindelse med fastsettelsen av nye liturgier.

Det var satt opp følgende arbeidsmål for 2012:

1. Bispemøtet vil følge innføring av nye liturgier og godkjenningsprosene i bispedømmene.

6. Ekteskap og samliv

Kirkemøtet vedtok i 2007 at registrerte partnere kunne tilsettes i kirkelig stilling som krever vigsling dersom tilsettingsorganet gjør vedtak om det. Ny ekteskapslov trådte i kraft 1. januar 2009. Den nye ekteskapsloven gir rett til ekteskap også for homofile og lesbiske. Den sier også at homofilt ekteskap ikke kan forrettes av prest før Kirkemøtet gjør vedtak om vigselsturgi for homofile. Kirkerådet drøftet saken våren 2009, og utba seg en bredere utredning av spørsmål knyttet til samlivsetikk og samlivsordninger. Bispemøtet ble anmodet om å forestå utredningen.

Det var satt opp følgende målsetninger for 2012:

1. Bispemøtet oppnevnte høsten 2009 et utvalg til å utrede enkelte spørsmål knyttet til utfordringer rundt forståelsen av ekteskap og samliv. Utvalget tar sikte på å ferdigstille sitt arbeid innen sommeren 2012. Innstillingen vil bli behandlet på bispemøtet i oktober 2012.
2. Utvalgets arbeid vil regelmessig refereres i bispemøtene.

Samlivsutvalgets arbeid er blitt noe forsinket. Utvalget tar sikte på å avslutte arbeidet i løpet av januar 2013, slik at Bispemøtet kan behandle saken på møtet i februar 2013.

II Det nasjonale kirkestyret

Bispemøtet er et nasjonalt kirkelig organ med ansvar for koordinering av biskopenes tjeneste lokalt, regionalt, nasjonalt og internasjonalt. Bispemøtet sørger for representasjon fra Den norske kirke ved bispevigslinger i utlandet, og har ansvar for vigsling av nye biskoper i Den norske kirke.

Bispemøtet har vurdert behovet for å utarbeide en sentral veileder for gjennomføring av bispeskifte, og vil videreføre dette arbeidet i 2013. Det vil også bli utarbeidet et innføringsprogram for nye biskoper i samarbeid med departementet.

Som sentralkirkelig organ er det en stående målsetning å stadig forbedre kommunikasjon og samhandling med de andre sentralkirkelige organer. Det er utviklet enkelte rutiner og møtepunkter, og dette arbeidet vil videreføres kontinuerlig.

Som følge av endring av Grunnloven og dermed relasjonen mellom staten og Den norske kirke, vil også arbeidet i Regjeringen (kirkedepartementet) bli endret. Dette medfører at enkelte oppgaver overføres fra departementet til kirkelige organer, i stor grad Kirkerådet og Bispemøtet.

Bispemøtet har fra departementet fått ansvar for forvaltning av det nye innføringsprogrammet for nye prester.

1. Vigsling av nye biskoper

Bispemøtet har ansvar for vigsling av nye biskoper, og det er etablert som ordning at preses vigsler ny biskoper til sin tjeneste.

For arbeidsåret er det satt opp følgende målsetninger:

1. Det utarbeides en veileder (mal/rutine) til bruk for bispedømmekontoret i forbindelse med skifte av biskop.
2. Det utarbeides et innføringsprogram for nye biskoper i samarbeid med kirkedepartementet.

Arbeidet er påbegynt, men ikke sluttført, og vil videreføres i 2013.

2. Samhandling med de sentralkirkelige råd

Den norske kirke ledes sentralt av flere organer. Det er avgjørende at det etableres gode rutiner for gjensidig informasjonsflyt og policy-utvikling mellom de organer som har et nasjonalt ansvar.

For arbeidsåret er det satt opp følgende målsetninger:

1. Styrke den rutinemessige informasjonsflyten mellom de sentralkirkelige organer
2. Økt rollebevissthet ved representasjon
3. Videreutvikle gode rutiner for administrativ samhandling mellom Bispemøtet og Kirkerådet

Det er etablert en god praksis med møtepunkter mellom Kirkerådet, Mellomkirkelig råd og Bispemøtet både administrativt, overfor arbeidsutvalget og overfor bispemøtets plenumsmøter.

III Offentlig representasjon

1. Ivareta økumeniske og internasjonale oppgaver

Biskopene er Den norske kirkes viktigste ansikter utad, og representerer Den norske kirke overfor andre kirker og offentligheten for øvrig.

For arbeidsåret er det satt opp følgende målsetninger:

1. Delta ved bispevigslinger i utlandet.
2. Gjøre preses og biskopene for øvrig bedre i stand til å ta del i den aktuelle offentlige debatt.
3. Videreføre ordningen med et åpent høstseminar i tilknytning til høstmøtet.

I 2012 har norske biskoper deltatt ved fem bispevigslinger i våre nordiske søsterkirker, se nedenfor.

2. Bispemøtets høstseminar

Bispemøtets høstseminar ble arrangert i forbindelse med høstmøtet den 16. oktober 2012. Årets tema var «Retten til barn», og omhandlet ulike sider ved gen- og bioteknologi. Saken var aktualisert i forbindelse med Regjeringens varslede

stortingsmelding om revisjon av bioteknologiloven. Innledere på seminaret var:

Helga Haugland Byfuglien, Bispemøtets preses
Helga Pedersen, nestleder og parlamentarisk leder (Ap)
Sturla Eik-Nes, professor ved NTNU
Enar Øverengen, filosof.

Det var omkring 60 deltakere på seminaret.

IV Intern organisasjon og arbeidsform

Bispemøtet som organ har en organisasjon bestående av møter i plenum og arbeidsutvalg, presesfunksjoner og sekretariat.

Bispemøtets viktigste arena er de tre plenumsmøtene.

For arbeidsåret er det satt opp følgende målsetninger:

1. Gjennomføre gode og nyttige bispemøter.
2. Fremstå som et åndelig lederskap.
3. Tydeligere kommunikasjon utad før, under og etter møtet.

1. Plenumsmøter

Det er gjennomført tre bispemøter i 2012:

- 13.-17. februar, Oslo
- 11.-15. juni, Svalbard
- 15.-19. oktober 2011, Oslo.

Til sammen har det vært 12 dager i ordinære bispemøter, inkludert en ekskursjon til Svalbard. Det er behandlet til sammen 42 saker. Blant eksterne gjester kan nevnes kirkeminister Rigmor Aasrud, professor Tarald Rasmussen og forsker Henrik Syse.

2. Preses

Biskop i Borg, Helga Haugland Byfuglien, ble høsten 2010 valg til Bispemøtets preses etter at biskop Olav Skjeveslands periode gikk ut. Byfuglien ble i mars 2011 utnevnt til det nyopprettede

bispeembetet som fast preses, og innsatt i embetet under en gudstjeneste i Nidarosdomen 2. oktober 2011.

For arbeidsåret er det satt opp følgende målsetninger:

1. Bidra til en god etablering av det nye embetet som preses.

3. Arbeidsutvalg

Arbeidsutvalget møtes ca 6 ganger pr år.

For arbeidsåret er det satt opp følgende målsetninger:

1. Gjennomtenke arbeidsdelingen mellom plenumsmøtet og arbeidsutvalget med sikte på å utvikle et mer operativt AU.

Arbeidsutvalget har i 2012 foruten preses bestått av biskop Ole Chr. M. Kvarme, visepreses og biskop Solveig Fiske. Biskop Tor B. Jørgensen har vært vararepresentant.

Bispemøtets arbeidsutvalg har det overordnede ansvaret for forberedelsen av bispemøtene og av bispekollegiets øvrige samlinger. Det vedtar forslag til saksliste og beslutter hvordan den enkelte sak skal forberedes for behandling i Bispemøtet (jf. Bispemøtets forretningsorden § 11). Videre påser arbeidsutvalget at Bispemøtets vedtak følges opp (§ 12), og det behandler saker som blir aktuelle og krever rask behandling mellom bispemøtene (§ 14).

Bispemøtet fører dessuten samtaler med en rekke organer og instanser gjennom arbeidsutvalget.

Arbeidsutvalget hadde 6 møter og behandlet til sammen 44 saker i 2012.

Ved siden av saksbehandling gjennomførte arbeidsutvalget en rekke kontaktmøter. Det er en økende etterspørsel etter samtalepunkter med Bispemøtet, og arbeidsutvalget ivaretar mye av dette.

4. Sekretariat

Bispemøtets sekretariat skal ivareta støttefunksjoner for preses, arbeidsutvalget og plenumsmøtene. Sekretariatet vil i tillegg representere Bispemøtet i pågående prosesser overfor myndighetene, sentralkirkelige organer og andre organisasjoner i kirke og samfunn.

For arbeidsåret er det satt opp følgende målsetninger:

1. Levere god saksforberedelse til bispemøtene og arbeidsutvalget i rett tid.
2. Videreutvikle de administrative rutinene.
3. Tilsette ny medarbeider, og utvikle samhandlingsrutiner i sekretariatet.

Bispemøtets sekretariat har bestått av generalsekretær i 100 % stilling og seniorsekretær i 80 % stilling. Øyvind Rise tiltrådte 1. mai en nyopprettet 100 % fast stilling som seniorrådgiver.

Sekretariatets viktigste oppgave består i å forberede bispemøtene og arbeidsutvalgets møter. En forutsetning for gode møter er gode saksforberedelser. Videre har sekretariatet funksjon som daglig bindeledd mellom biskopene og de sentralkirkelige råds virksomhet.

Sekretariatet trenger å styrke sin kapasitet for utredningsarbeid og saksforberedelse. Bl. a. ser Bispemøtet behov for å engasjere seg sterkere når det gjelder samordning og fellesoppgaver knyttet til biskopens ledelse av prestedtjenesten. Vi opplever økende forventning til Bispemøtets sekretariat med tanke på henvendelser og lignende.

Bispemøtets postjournal er offentlig tilgjengelig på nettstedet kirken.no/bm.

5. Bispemøtets økonomi

Bispemøtets økonomi har vært tilfredsstillende i 2012. Omkring en fjerdedel av tildelt budsjett går til finansiering av det ordinasjonsforberedende programmet «Veien til prestedtjeneste».

Bispemøtet leier lokaler i Kirkens hus, som eies av Opplysningsvesenets fond. Husleien indeksreguleres. Det er stor verdi knyttet til samlokalisering av kirkelige organer og organisasjoner i Kirkens hus.

Det er behov for å styrke sekretariatets kapasitet med hensyn til teologisk rådgivning og utredning.

6. Representasjon i andre organer m. v.

Bispemøtet har i 2012 vært representert i andre organer som følger:

De sentralkirkelige rådene

Kirkerådet: preses, vara: visepreses.

Mellomkirkelig råd: Stavanger biskop (2011-2012)

Samisk kirkeråd: Sør-Hålogaland biskop (2011-2012)

Liturgisk utvalg: Sør-Hålogaland biskop (2006-2011)

Nemd for gudstjenesteliv: Sør-Hålogaland biskop (2010-2013)

Virksomheter under Bispemøtet

Leder av styringsgruppen for «Veien til prestedtjeneste» (STVTTP): Tunsberg biskop (2011-2014)

Leder av styringsgruppen for arbeidsveileder-utdanning (STAVU): Møre biskop (2009-2014).

Ledelse og arbeidsgiveransvar

Kontaktutvalg for ledelses- og kompetanseutvikling (KLK): preses (2011-2014) og generalsekretær.

Sentralt etterutdanningsutvalg (SEU): Bjørgvin biskop (2011-2014).

Sentralt arbeidsmiljøutvalg (SAMU): Nidaros biskop (2011-2015).

Samarbeidsrådet for overgrepssproblematikk (SRO): Hamar biskop og Målfrid Bjørge, Agder (2011-2015).

Lære og økumenikk

Norges kristne råd: Preses, visepreses (vara) (2011-2013).
Medlem av Katolsk-luthersk samtale-gruppe (KATLUSA): Oslo biskop (2011-2014).
Teologisk nemnd: Borg biskop (2012-2015).

Diverse

IKO: Agder og Telemark biskop (2011-2014).
Kirkens Nødhjelps representantskap: Nord-Hålogaland biskop (2011-2013)
Styret for Det praktisk-teologiske seminar: Hamar biskop (1/11 2011-1/11 2015), vara: preses.
Styret i Kirkens Utdanningscenter i Nord (KUN): Nord-Hålogaland biskop (2011-2014), vara: Sør-Hålogaland biskop.
Kirkens landsfond: Generalsekretæren (2011-2014).
Tilleggsgavefondet: Oslo biskop (2011-2014) og generalsekretæren.
Bibelselskapets styre (oppnevnt av Bibelselskapets representantskap): Nidaros biskop

7. Kontaktvirksomhet

En viktig side av Bispemøtets arbeid er jevnlig kontakt med andre instanser for gjensidig utveksling av informasjon og synspunkter. Mens det tidligere var vanlig å invitere representanter for andre instanser til drøftinger i selve bispemøtene, har Bispemøtet de senere årene ønsket å ivareta kontaktvirksomheten primært gjennom sine underliggende arbeidsenheter, dvs. arbeidsutvalget, preses og generalsekretæren.

Ut over det som fremgår av representasjonsoversikten ovenfor, har Bispemøtet også administrativt hatt regelmessig kontakt

med departementet, de sentralkirkelige råd, tjenestemannsorganisasjoner, utdanningsinstitusjoner, arbeidsgiverorganisasjoner m.v.

8. Økumenisk og internasjonal virksomhet

Deltakelse ved utenlandske bispevigslinger
I 2012 har følgende representert Den norske kirke ved bispevigslinger i andre kirker:

12. februar deltok biskop Erling Pettersen, Stavanger, ved vigslingen av ny biskop i Esbo stift, Finland, biskop Tapio Luoma.

6. mai deltok biskop Per Oskar Kjølås, Nord-Hålogaland, ved vigslingen av ny biskop i Kuopio stift, Finland, biskop Jari Jolkkonen.

12. mai deltok biskop Tor B. Jørgensen, Sør-Hålogaland, ved vigslingen av ny biskop i Edinburgh, Skottland, biskop John Armes.

24. juni deltok biskop Atle Sommerfeldt, ved vigslingen av ny biskop på Island, biskop Agnes M. Sigur_ardóttir.

24. august deltok biskop Helga Haugland Byfuglien, preses i Bispemøtet, ved vigslingen av ny biskop i Skara stift, Sverige, biskop Åke Bonnier.

Vigsling av ny biskop i Borg

Generalsekretær Atle Sommerfeldt ble vigslet til biskop i Borg under en gudstjeneste i Fredrikstad Domkirke søndag 29. januar 2012. H.M. Kongen var til stede, sammen med representanter for Regjering og Stortinget, og kirkelige gjester fra innland og utland.

Tale ved vigslingsgudstjenesten

FREDRIKSTAD DOMKIRKE

AV BISKOP HELGA HAUGLAND BYFUGLIEN, BISPEMØTETS PRESES

Kjære Atle Sommerfeldt,
kjære Borg bispedømme.

Gleden løfter denne gudstjenesten og denne dagen:

Borg bispedømme får sin åttende biskop når du om litt får bispekorset om halsen. Det er ditt kall fra nå av, Atle, å gå inn i den mangslungne, flotte og viktige tjenesten som biskop i vår kirke.

Kirken er gledens sted

«Se, jeg forkynner dere en stor glede, en glede for hele folket!»
Lukas.2.10

Englebudskapet første julenatt har siden gitt mennesker håp og mot. Det innebærer ikke at verden er idyll. Det har ikke minst du sett i ditt virke i Kirkens Nødhjelp. Det er heller ikke slik at livet som troende er å være skånet for det vonde. Det er langt fra menneskers erfaring, det er heller ikke din. Kirkens er også stedet for sorg og smerte. Det betyr ikke at tjenesten din vil være enkel.

Og likevel: Kirken er gledens sted. For det er det glade budskapet, evangeliet, som er kirkens sentrum og som gjør at den finnes. Der mottar vi troens gaver, der reises vi opp og der sendes vi ut for å tjene vår neste.

I årene som kommer, skal vår kirke forholde seg til mange utfordringer der uenighetene vil fordre vår alles, og ikke minst ledernes, klokskap. Konflikter og motstand og uenighet finnes i menighet og kirke. Det må også en biskop forholde seg til og ta på alvor. Det påhviler deg å ha et særlig ansvar å styrke enheten i kirken.

Og likevel: Kirken har vært og er og blir gledens sted. Å formidle gleden for hele folket vil være din fremste oppgave. Jeg tror du vil erfare at det er den tydeligste av alle forventninger du blir møtt med – at du våger å gi svar på lengselen etter gleden som varer.

Vi har hørt Bibelens ord og kirkens ord om tilsynstjenesten og har blitt minnet om hva som vil være dine fremste oppgaver. Med dine egenskaper, erfaringer og hengivne Kristustro skal du forme tjenesten din. I det store og samtidig lille Borg bispedømme vil du møte mennesker og fellesskap i ulike lokalsamfunn. Her er byer og tettsteder og bygder og grender som er stolte av sitt særpreg. Her er kirkefolk og organisasjonsfolk med ulike fromhetstradisjoner, og her er også et fargerikt religiøst mangfold gjennom mange nye landsmenn.

Du vil berike og utfordre. Du vil kan hende utvide folks oppfatning av hva kirken står for. Jeg tror også du blir overrasket over hvordan du selv blir både beriket og utfordret.

Evangeliet om den korsfestede og oppstandne forblir kirkens grunnvoll. Å holde dette frem troverdig og livsnært er det viktigste du gjør. Ut fra det springer kirkens oppdrag: Det er Guds kjærlighet vist oss i Kristus som skaper forsoning, så vi kan møte oss selv og hverandre for Guds ansikt. Den forener mennesker til tross for ulikheter. Kjærligheten frigjør til tjeneste så vi deler tro og kjemper for de svakeste. Med den varmer vi hverandre når materialismens rå kulde kommer snikende. Budskapet om at Gud ble en av oss og alltid ser på oss med barmhjertighet og ømhet gir ennå mennesker den dype gleden, mot til å vise ansikt og kraft til å være en neste.

Derfor er det tross egne nederlag, mulig å gå inn i, ja, glede seg, slik du gjør, og bli stående med frimodighet og troverdighet i bispetjenesten.

Ulike slag rikdom frister og forfører oss i vår velstand, men inni bærer mange på en lengsel etter mening og ekte glede. I skyggen av individualismen og troen på det selvstendige menneske, er ensomheten. Der rykker gleden ut og tomhet og selvforakt tar plass. Hva er kirkens svar – annet enn at vi er skapt i Guds bilde til fellesskap og elsket som vi er? Dette skal du formidle, på visitaser, blant medarbeidere og i møte med storsamfunnet. Du skal gi det til barn og unge som er på leting, og til dem som er merket av større livserfaring. Slik møter hele folket kirken som gledens sted.

Også medarbeidere i menighetene lurer i blant på meningen, med sin tjeneste og med livet. De kjenner det krevende å være identifisert med kirken, ut fra ulike ståsted. De erfarer at det er tungt å representere Guds nærvær i en tid der troen på at vi kan forme vårt eget liv og egen tro, vinner stadig flere. Din oppgave vil være å oppmuntre og veilede, så mennesker erfarer at de store ordene om glede i tjenesten ikke blir tomme. Men der du også gjennom nærvær, ved å lytte og vise omsorg formidler kjærligheten som skaper ekte glede. Den som blir gitt oss av Kristus og som omfavner våre liv. Den som tilgir og reiser oss opp og rekkes mot ethvert menneske. Den kjærligheten er fra Gud og den forblir.

Den gjør det mulig å elske livet, selv om vi ikke ser meningen med alt som skjer.

Vår bønn i dag er at Guds nåde får skinne gjennom deg, så mennesker tror på den og opplever kirken som gledens sted.

Må Guds gode ånd verne om deg på veien som kommer deg i møte, som biskop i Borg.

Amen.

Preken vigslingsgudstjeneste

AV BISKOP ATLE SOMMERFELDT
JOH 9, 1-7, 35B-38

Mennesker, ikke Gud, støter ut.

Det var i HIV-epidemiens barndom. Sykdommen var fortsatt dødelig. Og skambelagt. Jeg møtte mange av dem i mange land, også i Norge. «Er det ikke vanskelig å vite at dere skal dø», spurte jeg på et anonymt og hemmelig gruppemøte i et enkelt kirkerom. Jo svarte de, men det verste er familie, venner og naboers sosiale utstøting. Å lide alene og isolert er det verste. Dette er den blindfødtes erfaring. Ille nok å være født blind, men sosiale kostnaden var større.

For i Jesu samtid var det et dominerende syn at lidende mennesker erfarer Guds straff for egen, foreldre eller nasjonens synder. Derfor ble lidende mennesker sosialt marginalisert og religiøst stigmatisert. Folk forsterket den fysiske lidelsen ved å støte lidende fra seg og umyndiggjøre dem som samfunnsborgere. De trodde de utførte Guds gjerninger.

I forberedelsen til denne prekenen strevde jeg med om en slik tanke om Guds straff overhode kan gjenfinnes her hos oss. Denne uken har vist oss at det er mennesker som er fanget i et slikt Guds-bilde. De søker spor etter Guds straff i samfunnet og særlig i andres lidelse. Slike tankemønstre stigmatiserer og påfører allerede lidende mennesker ytterligere byrder.

Kjære alle sammen, Jesus gir oss i dagens fortelling et entydig svar på slike spekulasjoner. «Verken han eller hans foreldre har syndet». Den blindfødte bærer ikke Guds straff. Slike spekulasjoner er gudstro på avveie. Det er ikke Guds gjerning å isolere og umyndiggjøre mennesker.

Å hevde slikt er å misbruke Guds navn for å legitimere egen agenda og makt.

Guds gjerning er å fremme menneskeverd og myndiggjøre de utstøtte.

Jesus møter den blindfødte på en helt annen måte. Jesus viser hva som er Guds gjerninger i møte med lidende mennesker.

Også den blindfødte er bærer av Guds ansikt blant oss. Fattigdom, sykdom, undertrykkelse, sult tar ikke fra oss denne verdigheten.

Men vi trenger å beskytte hverandre mot mennesker som krenker menneskeverdet vårt. Det er nok av dem som vil rive mennesker ned og umyndiggjøre andre. Derfor trenger vi å være sammen og danne fellesskap som fremme vårt egen og andres menneskeverd.

Guds handling for oss bekrefter vårt menneskeverd. Men den har også en annen dimensjon. Ved helbredelsen myndiggjør Jesus den blindfødte til å bli en ressurs og en aktiv deltager i samfunnet.

Den delen av fortellingen vi ikke har lest i dag, handler om hvordan den blindfødte, marginalisert og foraktet av datidens mektige, utfordret dem og behandlet dem som likemenn. Ytterst provoserende selvfølgelig for lederskapet: «Du er født som en synder tvers igjennom, og du vil belære oss? sa de. Så kastet de ham ut.»

Men Jesus kaster ingen ut og overlater dem ikke til sin egen lidelse. Det er det mennesker som gjør. Jesus bekrefter vårt menneskeverd og myndiggjør oss til handling.

Til Ungdommen

Kringsatt av fiender, gå inn i din tid! Under en blodig storm - vi deg til strid!

Kanskje du spør i angst, udekket, åpen: hva skal jeg kjempe med hva er mitt våpen?

Her er ditt vern mot vold, her er ditt sverd: troen på livet vårt, menneskets verd.

For all vår fremtids skyld, søk det og dyrk det, dø om du må - men: øk det og styrk det!

Stilt går granatenes glidende bånd Stans deres drift mot død stans dem med ånd!

Krig er forakt for liv. Fred er å skape. Kast dine krefter inn: døden skal tape!

Elsk og berik med drøm alt stort som var! Gå mot det ukjente fraurist det svar.

Ubygde kraftverker, ukjente stjerner. Skap dem, med skånet livs dristige hjerner!

Edelt er mennesket, jorden er rik! Finnes her nød og sult skyldes det svik.

Knus det! I livets navn skal urett falle. Solskinn av brød og muld eies av alle.

Da synker våpnene maktesløs ned! Skaper vi menneskeverd skaper vi fred.

Den som med høyre arm bærer en byrde, dyr og umistelig, kan ikke myrde.

Dette er løftet vårt fra bror til bror: vi vil bli gode mot menskenes jord.

Vi vil ta vare på skjønnheten, varmen som om vi bar et barn varsomt på armen

(Nordahl Grieg, 1936)

Vi tror på et liv før døden.

Vi hørte at Jesus forsikrer oss om at så lenge han er i verden, vil han gi oss lys. Og lys vet vi gir oss beskyttelse i mørket, energi og varme, og gjør det mulig å ta riktige veivalg.

I 1930-årene, noen få år før Nordahl Grieg skrev sin hymne til menneskeverdet, arbeidet den svenske teologen og biskopen Gustaf Aulén med betydningen av Jesu død og oppstandelse for oss og i vår egen tid. Mye teologisk refleksjon og forkynnelse kunne gi inntrykk av at Jesu død og oppstandelse først og fremst handlet om livet etter død. Aulén viste hvordan Jesu død og oppstandelse handler om Guds kamp mot alt som truer mennesket og skaperverket. Jesus kjempet til døden, og seier!

Guds nåde er at den oppstandne Kristus inviterer oss alle til fellesskapet i Ham og med Ham. Han inviterer oss til å være lys i verden slik at mennesker kan finne beskyttelse mot destruksjonen, energi i kampen for menneskeverdet og veiledning i livsvalgene. Derfor tror vi på et liv før døden, fordi Jesus har seiret over ondskap og død og inviterer oss til å være med ham, her og nå, i kampen for livet og mennesket.

I dette rommet, og i alle de mange og ulike kirkerommene som finnes i alle verdens hjørner, kommer han til oss i dag og i vår tid. Han inviterer oss til et enkelt gjestebud med hverdagskosten brød og vin som serve-

ring. Men i dette enkle måltidet kommer han til oss som den korsfestede og oppstandne som den beseirede og seirende.

I sine sårmerker bærer han alle blindfødte, marginaliserte, nødlidende og sårede mennesker og forsikrer oss om at vi fortsatt bærer Guds bilde og er invitert til Guds gjestebud.

Med kraften i sin oppstandelse kommer han til oss. Guds kjærlighet er sterkere enn all ondskap som truer med å ødelegge Guds skaperverk og menneskets verd.

Kan det tenkes noen sterkere myndiggjøring av deg og meg enn at Gud, himmelens og jordens skaper, historiens begynnelse og slutt, inviterer oss til å kjempe sammen med Jesus for menneskets verd?

Så er det mange av oss som sukker eller roper til Gud i desperasjon, bunnløs sorg, fortvilelse eller utslitthet. Den korsfestede og oppstandne inviterer oss inn. Den oppstandenes fellesskap vil bære oss.

For i dette ligger den rette tilbedelse av den kristne Gud: bær hverandres byrder, slik Jesus bærer dine og mine byrder. Der ligger vår storhet og guddommelige myndiggjøring. Det er detektiv som er å gjøre Guds gjerninger i verden.

For vi tror at den oppstandne Kristus gis oss liv også før døden.

Ære være faderen og sønnen og Den hellige Ånd, som var og er og blir, en sann Gud fra evighet til evighet. Amen.

H.M. Kongens tale

Du begynner i dag på en svært spennende, innholdsrik og utfordrende oppgave. I en tid med store fornyelsesprosesser og viktige omskiftninger både i kirke og samfunn skal du ha et særlig ledelsesansvar i Borg bispedømme.

I din tjeneste skal du arbeide for å bevare enheten i kirken. Du skal være en tydelig leder. Du skal få folk til å føle seg hjemme i vår kirke. Du skal være en veiviser. Og du skal motivere og oppmuntre menighetene og de ansatte.

Det er litt av en oppgave du tar på deg! I en slik tjeneste er det kanskje ekstra viktig å se på mulighetene og ikke fortape seg i det som kan bli vanskelig. Slik Søren Kierkegaard uttrykker det: «Skulle jeg ønske meg noe, ønsker jeg meg ikke rikdom, ære eller makt, men mulighetenes lidenskap. Det øye der evig ungt og evig brennende ser mulighetene».

Du har selv sagt at en biskop skal bidra til å «levendegjøre kirken som et forsonet mangfold». Et slikt perspektiv har sikkert blitt preget av din store internasjonale erfaring og ditt møte med mennesker i ulike verdensdeler og under skiftende kår.

Ditt arbeid har ført deg vidt omkring i verden. Du har jobbet med internasjonalt kirkearbeid, både her i Norge og i Afrika. Du har vært opptatt av dialog og samarbeid på tvers av skillelinjer.

Du har arbeidet med diakoni og nødhjelp i noen av verdens fattigste områder. Du har i en årrekke ledet Kirkens Nødhjelp. Og du er godt kjent med livet og det menneskene strever med.

Det sies om deg, Atle Sommerfeldt, at du er en fargerik mann med et stort hjerte. Mer enn de fleste har du pekt på viktigheten av å stille opp for andre. Du har uttrykt at kirken i særlig grad må bidra til å se de små og svake iblant oss. I en tid der mange har mye, men der også mange strever, er dette et særdeles viktig budskap. Omsorg og solidaritet, både i nære og fjerne relasjoner, er et felles ansvar, der ikke minst kirken har en viktig oppgave å fylle.

Din internasjonale erfaring vil sikkert bidra til å berike kirken vår og det bispekollegiet som du nå blir en del av. Den lokale forankringen her i Borg bispedømme er kanskje ikke så tydelig. Men jeg har latt meg fortelle at du har en aldri så liten til-

hørighet, etter som du ble døpt i Eidsvoll kirke, som i alle fall i dag hører til i ditt nye bispedømme.

Eidsvoll er for øvrig et sted som er knyttet til viktige nasjonale verdier som selvstendighet, frihet og fred. Dette er umistelige verdier vi som samfunn aldri må gi slipp på, og som både kirken og alle andre stadig må løfte frem.

Borg bispedømme er et mangfoldig bispedømme med en rik og variert kulturarv. Det rommer både kystkultur med vakker skjærgård, bygder med tradisjonsrike jordbruksområder og byområder med næring og vekst i randsonen av hovedstaden.

Kirken utfordres til å ta vare på de lange linjene, samtidig som den må fornyes og kommunisere inn i stadig nye tider. Jeg har blitt fortalt at du som ung teolog deltok i noe som ble kalt «Forum eksperimentalis». I dette forum var ikke hensikten å eksperimentere for eksperimentenes egen skyld, men å finne veier til nye uttrykksformer som kunne kommunisere godt med dagens mennesker. Som biskop er du ikke satt til å eksperimentere. Men evnen til å tenke nytt kan fortsatt være god å ha med seg.

Fredrikstad Domkirke hvor vi nettopp har hatt gudstjeneste, er den eneste av kirkene i landet vårt som også er en fyrlykt. I toppen av kirketårnet er et fyrlys som skipene kan navigere etter ved innseilingen til Fredrikstad. Alle som ferdes på sjøen vet hvor viktig det er å ha tydelige lys å styre etter. Med gode lys ferdes man trygt, både på sjøen og i livet. I en tid der mennesker trekkes mange veier representerer kirken et lys som gir mennesker retning og noe å navigere etter.

Biskop Atle Sommerfeldt, jeg ønsker Guds velsignelse og alt godt i den tjenesten som nå ligger foran deg!

Hilsen ved innsettelsen

AV KIRKEMINISTER RIGMOR AASRUD

Du kommer til Borg etter 17 år i Kirkens Nødhjelp med hele verden som arbeidsfelt. Du har vært en hardtslående, T-skjortekledd globetrotter som vi har møtt gjennom media. Noen har kanskje hatt vanskelig for å se for seg deg med lilla skjorte og bispekors. Men nå sitter du altså her, og det ser ut til at du trives godt med det.

Den diakonale erfaringen du kommer til bispetjenesten med, er av stor verdi. Fra gammelt av, var en av de viktigste oppgavene for en biskop å se hvordan fattige og utstøtte ble tatt hånd om av kirke og myndigheter. Vi trenger en biskop som kan utfordre det etablerte, enten det er i kirke eller samfunn. Mange kan trenge en biskop som ser de stemmeløse og alle som føler at de ikke helt passer inn i kirkens ordninger og former, selv om de gjerne vil. Her i Borg arbeides det mye med ulike diakonale utfordringer, og jeg tror du vil trives godt med det.

Rett før jul reiste jeg for første gang til Det hellige land. Jeg så stedene og veiene Jesus vandret, og jeg møtte også noen av de kristne som lever der i dag. Samtidig møtte jeg både jøder, kristne og muslimer som har behov for å leve fredelig sammen, og få tilbe på sine hellige steder. Jeg så noen av de spenningene som dette fører til. For meg var mye av dette annerledes enn jeg hadde forestilt meg. Slike opplevelser har du levd tett på i hele ditt voksne liv. Du bringer med deg mange erfaringer om rikdom og fattigdom, om mennesker med forskjellig tro, om betydningen av menneskerettigheter, om verdighet, frihet og rettferdighet.

Kirken skal alltid være på vandring og dermed også i endring. Samtidig må vi vel kunne si at akkurat nå skjer det mye både når det gjelder de ytre rammene for kirken og innhold og form. Jeg håper at både trosopplæring og nye gudstjenesteformer får stor betydning for å bevare og utvikle kirken som folkekirke – i ordets beste forstand. Samtidig blir kirken utfordret på

stadig nye områder fordi den er del av et samfunn som stadig er i endring. Mennesker fra mange land og med ulike religiøse tilknytning, kommer til Norge. Dialog og samhandling er blitt viktig for å bygge broer og utvide fellesskap. Kirken er og skal være en viktig bidragsyter til etisk refleksjon om spørsmål av stor betydning både for enkeltmennesker og samfunn.

Midt i dette skal du utøve ditt lederskap. Og i kirken, som ellers i samfunnet, ropes det på gode ledere og god ledelse. Du har sikkert allerede kjent noen av de forventningene som venter på deg.

Som biskop skal du rettlede og oppmuntre menigheter, ansatte og frivillige. I det daglige skal du også være arbeidsgiver for prestene i Borg bispedømme. Det handler om å se den enkelte og legge til rette for gode arbeidsvilkår. Du har lang erfaring med personalledelse, og du har også vært ute ei vinternatt før.

Jeg tror nettopp at slike erfaringer gjør deg godt egnet til å lytte deg inn i nye arbeidsoppgaver og utfordringer.

Du har i mange sammenhenger vist at du er en modig mann. Du tør også å la erfaring og levd liv møte Bibelens tekster og budskap. På den måten kommer teologien nær livet, og 2000 år gamle historier berører og utfordrer. Jeg håper du fortsatt vil formidle og fortelle og bruke dine erfaringer til å utfordre og inspirere kirken i Borg.

I kirkens liturgi symboliserer den lille fargen kamp, oppgjør og sorg. Korset du bærer, symboliserer både nederlag og seier. Den lille skjorta og gullkorset er symboler på oppdraget med å se de minste og kjempe for rettferdighet – også som biskop.

Jeg ønsker deg lykke til og alt godt for din tjeneste her i Borg.

Hilsen ved innsettelsen

AV SVEIN ARNE LINDØ, LEDER AV KIRKERÅDET

Det er en stor glede for meg å stå her på vegne av Kirkerådet, og dermed hele Den norske kirke og gratulere deg med dagen. En hel kirke har fulgt spent med i nominasjonsprosessen, og utnevnelsen. Vi skal ta vel imot deg til medarbeiderskapet. Det er en stor oppgave som ligger foran deg, både i Borg bispedømme, og som biskopen i kirken vår.

Avisa Klassekampen fikk et intervju med deg i en drosje fra Gardemoen til Oslo. Det var utrolig mye du fikk sagt i løpet av disse minuttene. Overskriften ble *Heftig og begeistret*. Jeg synes det er en karakteristikk som passer godt på deg. Vår kirke trenger begeistrede ledere, ledere som trives blant folket, og som har evne til å omgås folk i brede kretser. Vi tror at du vil medvirke til at kirken blir synlig og tilstede både i hverdags samtalen, og i det offentlige ordskiftet.

Borg bispedømme har vedtatt en strategiplan der det står at *biskop og bispedømmeråd vil stimulere, støtte og utfordre de lokale menighetene*. Målet er nemlig at menneskers tro på den treenige Gud skal næres og styrkes. Det er kirkens oppdrag å formidle tro, - som så omsettes i handling. Bispedømmet satser på å jobbe særlig med gudstjenesten, trosopplæringen og diakonien. Det er store og viktige oppgaver å ta fatt på for deg.

Du har mange år arbeidet og ledet Kirkens nødhjelp. Det er derfra folk kjenner deg. Som heftig og begeistret. Også som opprørt. Opprørt over livsbetingelser som folk er tvunget til å leve under, og over regimer som ikke fremmer rett og rettferdighet. Din innsikt, og dine erfaringer vil nå komme Kirken til nytte på en ny måte ved at du tar dette med deg inn i utførelsen av det kall du har fått til biskop i Borg.

Å være biskop i 2012 er å være leder i et team. Det er å være del av et stort arbeidslag. 118 sokn, med 8 prostier, og 38 fellesråd. Sammen skal dere sørge for at tro næres, og at mennesker får hjelp til livsmestring. Barn og unge skal få lære hva kristen tro er. Tjeneste for nesten skal utøves i nabolag, og like ut til jordens ender.

Biskop Atle: Du blir nå medlem av Kirkemøtet hvor vi har et stort ansvar : Å finne veien for Den norske kirke inn i den nye tid der forholdet mellom kirke og stat endres. Jeg vet at du ønsker denne utvikling velkommen og at du er klar til å ta fatt på arbeidet.

Som representant for kirkens ledelse vil jeg ønske deg hjertelig velkommen til medarbeiderskap

Til sist:

Det er god skikk å hilse med et skriftord ved slike anledninger som denne:

Apostelen Paulus skriver (litt tilpasset)

Vår Herre Jesus Kristus selv og Gud vår Far, som har elsket oss og i sin nåde gitt oss evig trøst og et rikt håp, må han gi ditt hjerte mot og styrke til alt godt, i ord og gjerning.
(2. Tim 3, 16-17)

Til lykke med dagen og gjerningen din!

Hilsen ved innsettelsen

BY BISHOP DR. MUNIB YOUNAN,
THE EVANGELICAL LUTHERAN CHURCH IN JORDAN AND THE HOLY LAND

Your Majesty, Your Excellences, dear Bishop Atle, dear sisters and brothers in Christ.

I greet you sincerely on behalf of my church, the Evangelical Lutheran Church in Jordan and The Holy Land. And as President of the Lutheran World Federation I also greet you on behalf of its member churches worldwide and its General Secretary Martin Junge: Salaam and God's love be with you all.

It was eleven years ago, in 2001, that the diocese of Borg, acting on behalf of the Church of Norway, and my church entered into a Partnership Agreement. My attending the consecration event today, in 2012, indicates that our partnership is alive, and must be revitalized in the face of ever-new challenges and opportunities. So I joyfully participate in the present event – just a few months after I had the privilege of taking part in the installation in Trondheim of your predecessor, bishop Helga, as the Presiding Bishop of the Norwegian Bishops' Conference.

I congratulate you, my friend Atle, on your consecration and installation as Bishop of Borg.

You and I have cooperated closely for many years, even before you became General Secretary of Norwegian Church Aid. Now our relationship will in many ways be even closer, serving in the same ministry in our two churches: We are called to work together to be one in Christ.

To be the CEO of Norwegian Church Aid is different from being a bishop. All the administrative skills that you have developed will be revised as you start working with local congregations and their challenges, needs and strategies. In the Lutheran church a bishop is first and foremost a pastor, entrusted with the task of securing the word of God and the sacraments for the human community, which is the church. The special responsibility of a bishop is to provide this service for the unity of the whole of the Christian church.

I have no doubt, as much as I know you, that at the bottom of your heart you are a pastor. But I am also convinced that as bishop you will use every bit of your well-known passion for the common good of your diocese, your church and the global community of churches. For the ministry of a bishop is both local and global.

The current Strategy of the Lutheran World Federation carries the title With Passion for the Church and for the World. This title makes clear that the life of the church and the life of the world are inseparable. And I can think of no one more ready to endorse that perspective than you, Atle. So if you are looking for a motto for your ministry as bishop, you are more than welcome to borrow the title of the LWF Strategy!

The contexts and challenges of our dioceses differ. But in terms of spirituality, mission and purpose the essentials are the same: How do we motivate Christians in Jerusalem and

Fredrikstad to deepen their love for the Triune God and their neighbors? And how can we serve our communities holistically, so that they can remain courageous and faithful in their life struggles and build each other up in Christian unity?

In the Middle East, churches are seriously threatened by emigration, resulting from political and social pressures. Our societies are in desperate need of reconciliation and peace, based on justice and human rights, including women's rights, freedom of religion and respect for the rights of minorities. We are impressed by the Church of Norway's recent Strategic Plan for Sami Church Life. I hope, regarding the issue of minorities, that the Middle East can learn much from Norway.

We are grateful to the Norwegian people and the Church of Norway for many years of stable partnership and support. And we remain ready always to welcome you as you seek to connect with the historic roots of the Bible and the Church. Hospitality is an important part of our mission. But we need you as much as you need us. This is interdependency in mission and diakonia.

Let us, henceforth, pursue our good partnership. Let us explore how, as we live in Norway and the Holy Land, may continue to accompany each other for mutual benefit. And let us do this in the spirit of prayerful encouragement. As Paul wrote to the church in Ephesus (1, 17f):

I pray that the God of our Lord Jesus Christ, the Father of glory, may give you a spirit of wisdom and revelation [...], so that, with the eyes of your heart enlightened, you may know what is the hope to which he has called you [...].

I congratulate you, Atle, on behalf of my church the ELCJHL, the LWF, and my own family.

May God bless you, the diocese of Borg, the Church of Norway and the Norwegian people!

Amen.

Minne- gudstjeneste 22. juli

*Ettårsdagen for terroranslagene 22. juli 2011
falt på en søndag, og ble markert i landets
kirker. Biskopene forrettet i domkirkene.
Representanter for kongefamilien,
Regjeringen og Stortinget var tilstede på
gudstjenestene i Oslo domkirke og Hole kirke.*

Preken i Oslo domkirke

AV BISKOP HELGA HAUGLAND BYFUGLIEN, BISPEMØTETS PRESES

For et år siden kom plutselig mørket. Terrorangrep formørket sommerdagen, hatet kom, og frykten og gråten tok bolig blant oss. 77 menneskeliv gikk tapt, hvert eneste av dem umistelig. Over 250 mennesker ble skadet, mange av dem alvorlig, med sår og skader på kropp og sinn som aldri blir leget. Et år er gått og for mange ble alt forandret.

Alle vi andre, vi som ikke var der grusomhetene skjedde, befant oss midt i våre liv - på hytta eller hjemme, på tur, på arbeid - da mørket kom sigende. Først bare langsomt, men etter hvert som omfanget gikk opp for oss, ble mørket lammende. Vi ble fylt av avmakt og vantro over det vi hørte og så. Mørket la seg over oss alle, og vi visste ikke hvor vi skulle gå eller hvor vi skulle gjøre av oss.

Men lyset skinner i mørket, og mørket har ikke overvunnet det.

For gjennom dypeste sorg og gråt, midt i den tunge stillheten som la seg over by og bygd, ble det hvisket frem og etter hvert sagt med høyere stemme, viktige ord om kjærlighet og verdighet. Vi søkte sammen for å se hverandre og for å skape det lyset som oppstår når mennesker møtes ansikt til ansikt. I hele landet kom folk sammen for å tenne lys, rekke frem en rose, og holde omkring hverandre. Sammen stod vi opp mot mørket.

Mørket er uforsonlighetens, hatets og angstens arena. Mørket er ensomt, det tåler ikke fellesskap, vennskap og kjærlighet.

Lyset skinner i mørket, og mørket har ikke overvunnet det. Slik lyder dagens evangelium.

Det er en totusen år gammel visdom om menneskelivets kår.

Det er troens ord - de peker på Kristus, han som viser oss Skaperens ansikt og kalte seg verdens lys. «Bli lys», sa Gud den første morgenen og overvant mørket med sitt skaperord. Og han visste at det ikke var godt for mennesket å være alene, men overgav oss til hverandre, så vi alle ble deler av hverandres liv.

Mørket finnes, - det vet vi mer om i dag enn vi gjorde for et år siden. Men vi har også sett at lyset skinner, trass i mørket, og at det ikke er overvunnet

Troens ord om lys og mørke er menneskers erfaring til alle tider. Godhet og kjærlighet finnes - også i det dypeste mørket. Det er også vårt samlede svar på ondskapen 22.juli i fjor. I de første dagene etterpå og i året som har gått, i alle historiene vi har lest og hørt, gjennom den vonde rettsaken - hver gang vi møter en strime av lys, sprenger godheten seg vei gjennom mørket. Alle dem som reddet liv og alle dem som tok stor risiko for å verne et medmenneske, er lysende eksempler på nestekjærlighet. Det forplikter oss alle, og det vil kreve av oss, fortsatt.

Mørket ligger aller tyngst over dere som har mistet deres kjære, eller som er påført skader og traumer. Noen av dere har kanskje opplevd at lyset ble for sterkt. At tapet og sorgen har blitt utsatt for flombelysning - et rampelys som det har vært vanskelig å leve i nærheten av. For selv om fellesskapets støtte er verdifull, blir det krevende når dyp personlig sorg er en del av offentligheten.

Vi har tent lys, løftet roser og holdt rundt hverandre, men mørket hos dere som bærer tyngst, har ikke uten videre blitt lysere av det. For dypere og lengre inn i kjernen enn alle våre idealer, spørsmål, tanker og følelser, er sorgen over alle dem som

helt uskyldig ble offer for en grenseløs ondskap som rammet, planlagt og brutalt, midt i livet.

For våre øyne er de sterke og levende bildene av enestående barn, unge og voksne som vi så på storskjermen i Spektrum 21. august og som også kom nærmere under rettsaken. Umistelige for sine kjære og umistelige for Skaperen.

De var barn, unge og voksne som dere nærmeste elsket og var stolte av, og som vi andre har lært å beundre. Engasjert av samfunnet, med ønske om å bidra i fellesskapet og gi rom for mangfold. Det var mennesker som lyste. Gjenskinnet av deres liv gir mange gode minner, minner som også blir skyggelagt i sorgens mørke.

Sorgen har mange fasetter, og beveger seg fra fase til fase og i bølger som kommer på ny og på ny. Vi vet at mange som har mistet, verken har fått svar på spørsmål, eller svar som de kan falle til ro med. Det er mange historier som er smertefulle og også sanne på samme tid. Men tiden kan ikke skrus tilbake, veien går videre. For alt de gav i sitt liv, vil, med tiden, være lys i sorgen. De skinner allerede i mørket.

Det er ikke sikkert Bibelens, kirkens eller samfunnets ord om lys og håp vinner gjenklang hos dere, i alle fall ikke ennå. Når rampelyset forsvinner, og de store ordene stilner, står dere fremdeles igjen med tap og sorg.

Vi må be om og arbeide for at dere ikke kjenner dere alene i mørket. Det utfordrer og forplikter hver og en av oss.

Det er gått ett år. Det har vært et langt år – men på vandringen i sorgens mørke er et år kort – veldig kort. Sinne, mismot og smertelig savn viker langsomt plassen for livsmot og åpenhet for fremtiden. Det er en påminning til oss alle om å være der med medmenneskelighet, i mange dager fremover.

Slik blir det merkbart at lyset skinner i mørket, og mørket har ikke overvunnet det.

Livet er Guds gode gave og livet er ukrenkelig. Med sine handlinger har gjerningsmannen utført de groveste krenkelser. Han forsøkte å ødelegge fellesskapet, og han gjorde det ved å ta liv.

Han prøvde å smitte vårt samfunn med sin uforsonlighet. Ingen kan kreve forsoning mellom hans ofre og ham. Sammen utfordres vi til å kjempe for at hans hat og uforsonlighet ikke får rom mellom oss. Vårt svar er åpenhet, nestekjærlighet og mangfold – i ord og handling.

Mørket vil slukke felleskapets lys - fellesskapet mellom alt det skapte og fellesskapet med Gud. Evangeliet er at Gud ble menneske for å dele vår smerte og gi oss håp. Jesus møtte ondskapen, avslørte den og kjempet mot den. Korset viser at Gud ikke er hevet over menneskelige lidelser, men er til stede midt i all sårbarhet og ondskap. Korset er et tegn på håp, og et tegn på seier over uforsonlighet og død. Kristus er lyset som skinner i mørket - og det lar seg aldri overvinne.

Midt i sorgen og fortvilelsen, som ennå er bunnløs, er det vår lengsel at vi en gang skal gråte helt ut, i Guds vide favn. Der er rom for alle - Ingen er glemt av Gud.

Håpet og drømmen vi bærer på er at fremtiden skal åpne seg.

Olav H. Hauges vakre dikt tegner det slik:

*Det er den draumen me ber på
at noko vidunderlig skal skje,
at det må skje -
at tidi skal opna seg,
at hjarta skal opna seg,
at dører skal opna seg,
at kjeldor skal springa -
at draumen skal opna seg,
at me ei morgonstund skal glida inn
på ein våg me ikkje har visst um.*

Guds svar på vår lengsel er et løfte:
Lyset skinner i mørket, og mørket har ikke overvunnet det.

Preken i Hole kirke

AV BISKOP LAILA RIKSAASEN DAHL
ROM 12, 21

Kjære alle sammen!
Kjære alle sørgende,
kjære alle som hungrer og tørster etter rettferdighet, alle som har vist barmhjertighet, som skaper fred, som føler at de eller deres kjære er blitt forfulgt for rettferdighets skyld.

Jeg vil tro at mange av dere kjente dere igjen i noen av disse beskrivelsene. Litt rart da å tenke på at dette er dem som i Jesu munn kalles salige! Hva betyr så det? Isolert sett kunne ordet «salig» vært oversatt med «lykkelig». Det tror jeg få kjenner seg igjen i i vår sammenheng i dag. Så salig må åpenbart bety noe annet enn våre overfladiske begreper om lykke. Å være salig i bibelsk forstand handler om noe annet. Det handler om å være i den rette sammenheng; og om å gjøre det rette.

Saligprisningene skildrer den gode handling og holdning i møte med verdens ondskap. I formaningsform kan de oppsummeres i Paulus sine ord i Romerbrevets 12. kap., vers 21:

La ikke det onde overvinne deg, men overvinn det onde med det gode!

Ett år er gått siden så mange ble rammet av onde handlinger. Vi ble som folk rammet av ugjeringene, men vi ble rammet i svært forskjellig grad. Selv om en hel nasjon sørget, så har det vært stor forskjell på hvilke tap vi har lidd.

Mange mistet det mest dyrebare: sitt eget liv.
Mange mistet de mest dyrebare: De umistelige barna, ungdommene, søsknene, kjærestene, familiemedlemmene, vennene.
Mange ble skadet.
Mange ble rammet av skyldfølelse.
Mange lever med erfaringer av egen utilstrekkelighet.

I dag minnes vi. Jeg har sett at hjertet er blitt brukt som symbol for minnekonsert i denne sammenheng. Det er kjærlighetens symbol.

I de offentlige markeringene i de første dagene etter ugjeringene, var det kjærlighet og samhold som sto i fokus. Vi snudde det andre kinnet til. Vi viste hvilke verdier vi ville slå ring om. Vi lot ikke det onde overvinne oss! Og vi kan spørre oss: Var det definert hva slags reaksjoner som var tillatt? Var det lov å reagere annerledes? Ja, det var lov å bli sint. Dronningen demonstrerte det, ved å beskrive sin første reaksjon med at hun ble sint. Det går an å være sint uten at en blir overvunnet av det onde. Det avgjørende er hva vi tillater at sinnet fører til.

Det handler formaningen fra Romerbrevet om. Vi oppfordres ikke til å undertrykke berettigede følelser, men å styre oss slik at de ikke fører til destruktive handlinger. Det onde ble avvæpnet; vi endte ikke i en voldsspiral. Og vi må spørre oss om vi hadde reagert annerledes, dersom ugjeringene

hadde blitt begått av en som ikke kom fra den etnisk norske krets, fra norsk kultur, fra vår religion, kristendommen. Det er ikke grunn til selvforherligelse, men til ransakelse og årvåkenhet. For det onde har mange ansikter. Å leve medfører å være i kamp mellom det gode og det onde. Kampen foregår i våre hjerter. Ved våre valg. Den kommer til syne i spørsmålet om vi bryr oss. Bryr vi oss i dag om nødlidende mennesker?

Vi brydde oss som nasjon for et år siden. Og vi som opplevde hendelsene på avstand, ønsker i dag å trykke hendene til dere som bærer tyngst; dere som på en spesiell måte har gjennomlevd dette unntaksåret, og som vet at sorgen vil dere alltid bære på, selv om smertene lindres.

Vi bøyer oss i respekt for minnet om de umistelige, som ble mistet.

Vi bøyer oss for dere nærmeste og for de tap dere har lidd. Vi bøyer oss for dere som er merket for livet, og som har kjempet dere fremover med det mål å gjenvinne fysisk og psykisk helse. Selv om dere sikkert har hatt tunge stunder, så har dere pekt på en vei fremover ved å fokusere på det gode i livet: Dere har ikke villet bli overvunnet av det onde..

Året som gikk har gitt oss mange erfaringer av at det gode kan vinne over det onde. Selv om det onde rammet, så vant det ikke. Og slik må det heller ikke gå i den tid som ligger foran: De kommende granskinger og evalueringer må

ikke bli en jakt på sydebukker. Hvordan katastrofene ble håndtert, må frem, men siktepunktet må være hva vi som samfunn kan lære av det. Alt ble ikke gjort godt nok, men alle gjorde så godt de kunne. Vi må ikke skape flere offer i kjølvannet av denne tragedien.

Vi skal se fremover. Ungdommen er bærere av håpet i et samfunn. Måten de overlevende unge har taklet sine smertefulle erfaringer på, deres ønske om å komme videre, gir håp. Vi kan håpe på en fremtid og et samfunn som består av mennesker som ikke vil la seg overvinne av det onde.

Kirken bærer fortellingen om ham som ikke lot seg overvinne av det onde, selv om han ble rammet slik at han døde av det. Saligprisningene kan sees på som en skildring av Jesus Kristus selv: Han var ydmyk, han tørstet etter rettferdighet, han var barmhjertig, ren av hjertet, han skapte fred. Han overvant det onde med det gode. Hen seiret over alle mørkets makter da han døde på korset. Han er oppfyllelsen av Jeremias profeti om fremtid og håp. Han bringer oss også håpet om en fremtid ut over dette liv. For hans fortelling slutter ikke med døden; han overvant også den. Det er kirken grunnlagt på. Derfor er kirken bærer av et levende håp ved Jesu Krist oppstandelse fra de døde.

Døden har ikke siste ord. Det har Guds Sønn, vår Herre Jesus Kristus.

Preken i Hamar domkirke

AV BISKOP SOLVEIG FISKES
JOH 1,5

Lyset skinner i mørket,
og mørket har ikke overvunnet det.
Dagen ble så tung og mørk 22.juli i fjor.
Gjennom ettermiddagen, kvelden og natta ble den enda tyngre.
Det ble mørkt.

*Tunga äro de vägar, som människor ha att vandra på jorden.
Ökenstigar, träskstigar, fjällstigar.
Var äro de små blomsterplockerskorna,
ur vilkas spår rosor växa, var äro de,
som ska strö blommor över de tunga vägarna?*

Det er Selma Lagerlöf som skriver slik i «Gösta Berlings saga».
Hun fanger opp tilværelsens tyngsel og de mange hva og hvorfor.

Å nei! Hva skjer? Terrorhandlinger her hos oss?
Mange av oss kjente på slike følelser og tanker 22.juli i fjor.
Vi opplevde å være djupt i slekt med hverandre. Og i slekt med alle som lever med terror og frykt.

De forferdelige hendingene som rammet unge mennesker på AUFs sommerleir og våre sentrale myndigheter, gjorde at vi reagerte med fokus på menneskeverd, samhold og omsorg. I møte med det umenneskelige og uforståelige, søkte vi sammen til det livgivende som har mange navn. Navn som kan samles i ordene: Tro, håp og kjærlighet.

Lyset skinner i mørket, og mørket har ikke overvunnet det
Vi trenger håp og kjærlighet for å håndtere kaoset slike forferdelige hendinger skaper.

Vi trenger rom og fellesskap til å gråte i, være sorgtunge, sinte, hevnjerrige og fortvilte.
Til å rope i angst og fortvilelse. Og til ettertankens stillhet.
Til å se hverandre, støtte hverandre og tenne lys.
Tenne lys for de døde, for de sårede og de sørgende.
Tenne lys for å kunne bære sorgen og tapet.
Tenne lys for hverandre og for framtida. For mot til å kunne snakke sant om det som var og det som er og for å kunne holde fast i livet, i sannheten og i kjærligheten.
Lyset skinner i mørket, og mørket har ikke overvunnet det.

Arnold Eidslott sier det slik i diktet Håndtrykket:

*Det er fødsel
at to hender møtes
Hvert håndtrykk føder en stjerne*

Midt i sorgen opplevde vi den enorme mobiliseringen i byer og bygder der folk strømmet ut i gatene for å kjempe for større åpenhet, kjærlighet og demokrati. Dette var lys i mørke, lys som holder fast i livet og framtida midt i mørket.

Den grusomme terroren rammet oss alle. Sammen gråt vi med familiene og vennene til de som døde, og med ungdomsmiljøet i AUF. Uavhengig av politisk ståsted kunne vi være stolte og takknemlige for kongehuset og våre politiske ledere. De som midt i egen sorg stod oppreist og ga oss den sårt tiltrengte tryktheten.

Det er mange ubesvarte spørsmål etter slike hendelser, spesielt eksistensielle og teologiske spørsmål. Hvor var Gud? – spør mange. Og hvorfor hindret ikke Gud de enorme lidelsene?

Det er viktig å la disse spørsmålene komme til uttrykk. Vi kan og skal rette disse spørsmålene til Gud. Bibelen er full av klag-esanger og smertefulle rop til Gud. Bønnens språk rommer ikke bare de fine og polerte bønnene.

Mange opplever at de trenger kirka som et sted å møtes midt i kaoset. Et hellig rom som kan fylle alle de ulike følelsene vi kommer med: sorg, medfølelse, skuffelse og sinne, men også fellesskapsfølelsen og kjærligheten. Sorgen, ettertanken og bøn-
nen gjør noe med kirkerommet. Her kan vi på en særegen måte møte Guds velsignende fred som lyser over oss.

I møte med tragediene søker vi svar. Ondskaper er en smer-
tefull del av verden, og den er også en gåte som unndrar seg
forklaring. Heller ikke kirka eller evangeliet kan forklare hvor-
for det onde hender, utover å holde fast i Guds solidaritet og
medlidelse med mennesker.

Dette er en tenkning, en teologi, en tro som gir mot til å snakke
sant om livet. Som innebærer en nærhet mellom tro og liv. Som
ikke minst utfordrer og inspirerer til å gjøre noe, og snakke med
tydelig røst om menneskeverd. Til å si fra når livet blir krenket.
Jesus snakket tydelig om det å ta seg til rette på andres beko-
stning og gi seg selv makt over andre. Dessverre har vi mange
nok tydelige eksempler på dette i menneskets historie. Det aller
tyngste er å se at mennesker har påberopt seg Gud og Guds vilje
i sin maktutøvelse over andre. Etter de store tragediene er det
viktigere enn noen gang å løfte frem kristendommens radikale
budskap om likhet og menneskeverd.

I fjor kjente vi at vi mer enn på lenge trengte samhold og
mennesker som våger å løfte fram og leve ut menneskeverd og
humanitet. Fremdeles er det slik! Ei som ofte pekte på dette er
Moder Theresa, den rumenske nonnen som virket i India.

Hun sa:

Hvert menneske er Guds Barn. Skapt i hans bilde. Det er det
som teller.

Vår oppgave er å tjene den fattigste blant de fattige.

Guds kjærlighet er uendelig, full av ømhet, full av medfølelse.

Gud elsker verden gjennom oss, deg og meg.

Det ligger et utrolig viktig oppdrag i ordene fra Moder Theresa.
Vi tror på en Gud som lider med menneskene, som ser hver

enkelt som er rammet og fortsetter å bære dem gjennom livet.
Men det gjør ikke vårt ansvar som medmennesker noe min-
dre, vi utfordres til handling. Og verden rundt er det heldigvis
mange hverdagshelter som er der for sin neste og som spiller
Guds kjærlighet ved å tjene de som er i nød. Lyset skinner i
mørket.

Med sitt liv og sin død var Jesus selve åpenbaringen av Guds
kjærlighet. Han kom for å tjene og gi. Og fremfor alt har vi
ved Jesu oppstandelse et håp som bærer; et levende håp om at
kjærligheten er sterkere enn døden. At mørket ikke vant.
Vi er kalt til å bringe håp, være fredsskapere og fredsbærere.
Til å være små blomsterplukkere og stelle og gjødsle slik at roser
kan vokse og blomster bli strødd over livsvegen for andre og
oss selv, og slik gi glimt av tro, håp og kjærlighet og den dype
sannheten at:

*Lyset skinner i mørket,
og mørket har ikke overvunnet det.*

Ære være Faderen og Sønnen og Den Hellige Ånd,
som var, er å være skal, en sann Gud fra evighet til evighet.

Preken i Molde domkirke

AV BISKOP INGEBORG MIDTTØMME
JOH 1,5

Lyset skinner i mørket, og mørket har ikke overvunnet det.

22.juli. En dag som for all fremtid vil ha en spesiell betydning og vekke sterke minner.

Jeg startet dette døgnet vi nå er inne i med å lytte til en lavmælt konsert her inne i kirken. Jeg var tidlig ute og satt her på tredje benk og kjente på sårheten. Vi gikk inn i natten med en kirke som var vakkert lyssatt. Jeg så og kjente på de voldsomme kontrastene mellom lyset og mørket. Altertavlen vår med Jesus som ser utover var opplyst på en slik måte at skyggene / mørket hang tungt over. Det var en sterk og talende start på dette døgnet.

For et år siden opplevde vi hvor små marginene er mellom ung livsglede og dyp sorg; mellom liv og død. Da de første uvirkelige meldingene om bombeangrep og regelrette henrettelser kom, var vi mange som samlet oss her i dette rommet. Vi søkte sammen, tente lys, gråt og ba, lette etter håp, la armene rundt hverandre og fikk uante krefter. I stillheten kjente vi fellesskap og samhold. Og i dag er vi her. Et år etter. Nå er vi her for å få nye krefter, for å be, tenne lys og hente mot og styrke til veien videre.

I fjor høst fikk vi nye bibeloversettelser. Det bibelverset som er selve ordet til oss i dag har fått en ny ordlyd. Før stod det: «Og lyset skinner i mørket, men mørket tok ikke imot det.» Nå står det: «Lyset skinner i mørket, og mørket har ikke overvunnet det.» Det høres annerledes ut at noe ikke er overvunnet enn at noe ikke er tatt imot. Lyset er ikke overvunnet. Hold fast på det!

Vi kjente de mørke kreftene på nært hold, men midt i mørket valgte vi som nasjon og som enkeltmennesker – i trass og tro å

tenne lys. Vi lot ikke mørket vinne over lyset. Kirkene var åpne dag etter dag, og dit gikk vi. Også hit. Her ble det tent mange lys. Lysgloben stod her – som i dag. I midten står Jesus-lyset. Der ble flammen hentet til våre små lys. Flammen ble den ordløse bønningen. Det samme skjedde ved den store sandtønnen. Også den stod her – som i dag - og tok i mot våre tente lys. Mørket overvant ikke lyset. Det bar oss i en vanskelig tid. Nå er det vår felles erfaring.

Så startet det en ny vandring. Ikke til kirkene, men til byenes torg. Ut i det åpne landskapet for å si at vi har noen verdier vi vil stå opp for. Vi har noe umistelig vi vil hegne om og bære videre gjennom smerte og tårer. En av de unge som var der har satt ord på det: *Han tok fra dem livet, men ingen skal ta fra oss det de stod for. Vi gir oss ikke i kampen for det vi tror på.* Det er et lyspunkt at vi gjennom dette året - og gjennom rettssaken - har maktet å gjøre det. «Lyset skinner i mørket, og mørket har ikke overvunnet det.»

De unge som for et år siden satt og kjempet med døden har gitt oss en retning for vår vei videre. Sammen med dem som overlevde, har vi som folk uansett hvilken bakgrunn vi har, uansett etnisitet, politisk eller religiøs overbevisning valgt å stå sammen. Vi har valgt å bekjempe det onde med det gode. Ingen har vel sagt det bedre enn jenta fra Nordmøre som twittret det som har nådd ut til hele verden:

«Om én mann kan vise så mye hat, tenk på hvor mye kjærlighet vi alle kan vise.»

Å møte hat med kjærlighet er et tegn på at mørket ikke har vunnet over lyset.

I dag har vi feiret dåp. Da takket vi Gud for at han i dåpen «frir oss fra mørkets makt og gjør oss til lysets barn» og så ba vi om at Gud måtte sende sin Ånd så disse nydøpte kan få leve sammen med Jesus. Leve og preges av ham. Hva innebærer det? Hva er det Jesus står for? Hva bringer han inn i våre liv?

I starten av juli i fjor, leste jeg om igjen Snorres kongesagaer. Den viser så tydelig kontrastene mellom lys og mørke. Fortellingene starter i en tid hvor det gjaldt å forsvare sin ære. Sloss og ta hevn ved å drepe for å skape balanse; for å oppnå en form for rettferdighet. Inn i dette kom så en helt annen måte å tenke på og et nytt syn på hva et menneske er. Om Olav – han som senere ble den hellige - står det: *«Kristenretten satt han (...) og han la all makt på å avskaffe bedenskap og gamle sedvaner, som han mente var mot kristendommen. Til slutt samtykte bøndene i de lovene kongen satte.»*

Hans store mål var at fortellingen om Jesus; budskapet om Guds kjærlighet måtte nå inn til hver enkelt, skape en ny tro og forandre samfunnet så vi viser respekt og omsorg for hvert enkelt menneskeliv. Den terror vi erfarte, har ikke noe med Gud å gjøre. Guds vilje, Guds bud, er at vi skal elske hverandre. La det aldri være tvil om at Gud er kjærlighet og at Guds vilje er god. Vi hørte lest fra Det nye testamente om kjærligheten og fra Det gamle testamente om at Guds tanker er fredstanker og ikke ulykkestanker. Han vil gi oss fremtid og håp.

Rosene vi brakte med oss ut på torgene i fjor, ble symbolet på kjærlighet; på det å møte det onde med det gode, på det å elske. De unge som stod midt i det; de som har gjort noen uhyre dyrekjøpte erfaringer, tok sitt valg. Kanskje de - uten å være klar over det - satte dagens ord på noe av kristenarven vår? Er det dette det i praksis betyr når vi litt i forlegenhet sier at Norge er tuftet på vår kristne kulturarv? Vi møtte terror med kjærlighet. Vi tar ikke lenger hevn med å drepe. Det gir håp for fremtiden. «Lyset skinner i mørket, og mørket har ikke overvunnet det.»

Vi har noen verdier som er langt framme i bevisstheten vår. Det de unge som døde, ofret livet for. De fyller hjertet, og vi vil at de verdiene skal prege samfunnet vårt, prege dette landet som disse små som i dag er døpt skal vokse opp i. Prege vår alles fremtid. Vår felles utfordring blir å holde kristenarven levende og å finne

ut hva det betyr for oss i dag som enkeltmennesker og som nasjon. Hva setter vi høyest? Hvem vil vi lytte til?

Våre verdier og holdninger har blitt – og vil bli - utfordret fra mange hold. Vi har i respekt for – og av kjærlighet til – alle som mistet livet, vist hverandre at vi har vilje til å stå opp mot uretten. Vi har vist evne til å verdsette hverandre som søsken, bygge broer og stå sammen. Det er Guds vilje. Vi har tent dåpslys og hørt at Jesus sier om seg selv: «Jeg er verdens lys. Den som følger meg skal ikke vandre i mørket, men ha livets lys.»

Snart skal vi få tenne lys for dem vi tenker på i dag og hente lys fra Jesus-lyset til våre egne liv. Jeg har et ønske om at vi i fellesskap kan hjelpe hverandre med å gjøre dette gjennom hele livet. Søke til Jesus - og raust inkludere oss selv i fellesskapet med ham som er lys, også når det er vanskelig å tro. Våre liv vil alltid pendle mellom lys og mørke, mellom tro og tvil, mellom glede over det livet som ble og sorg over det som ikke fikk være. Det vet han. I møte med ondskaper har vi erfart at lyset ikke lar seg skjule. Det behøver ikke være sterkere enn det lille lyset vi tenner her, men det er der. «Lyset skinner i mørket, og mørket har ikke overvunnet det.»

I tider hvor spørsmålene blir flere enn svarene, hvor livet stopper opp og vi ikke helt vet hvilken retning vi skal ta - eller om vi i det hele tatt orker mer – da er Jesus-lyset fortsatt tent. Vi har som nasjon og enkeltmennesker erfart at det er i mørket det er lettest å se lyset. «Lyset skinner i mørket, og mørket har ikke overvunnet det.» Hold fast på det!

Jesus kom for å lyse for hver og en av oss. I kirken er det alltid mulig å tenne flammen på nytt; både i overført og konkret betydning. I dag kan vi gjøre det med en ordløs bønn. Når nattverdfeiringen starter kan vi bevege oss i rommet og tenne lys, og vi kan ta imot Jesus gjennom nattverdens brød og vin. Ta imot ham som er verdens lys.

«Lyset skinner i mørket, og mørket har ikke overvunnet det.»
Hold fast på det!

Ære være Faderen og Sønnen og Den Hellige Ånd, som var, er å være skal, en sann Gud fra evighet til evighet. Amen.

Preken i Fredrikstad domkirke

AV BISKOP ATLE SOMMERFELDT
MATT 5,1-10

Det ufattelige

For ett år siden skjedde det vi ikke trodde kunne skje i Norge. En alminnelig norsk ung mann gikk til krig mot det norske samfunnet, myndigheter og norske mennesker. 77 personer ble drept, nesten 300 fysisk skadet og flere hundre løp, svømte og gjemte seg for terroristen. De opplevde på sin egen kropp en bestialsk terrorhandling rettet mot dem. De kjente at noen ønsket å drepe dem, kaldblodig og målrettet.

Foreldre og venner visste hva som foregikk på Utøya, og alt for mange fikk budskapet om at deres nærmeste var drept. På land så feriegjester hva som skjedde og med risiko for eget liv bragte de mange i sikkerhet. Vannet ble ikke det masseødeleggelses-våpen terroristen hadde regnet med.

Vi er et lite land. Mange av oss kjenner noen som ble drept, eller som overlevde bomben i regjeringskvartalet og massakren på Utøya eller deres nærmeste. Enda flere opplever at terroristen angrep også deres livsoppfatning og samfunnsholdninger. I løpet av dette året har vi fått vite hva som skjedde i detalj, vi har hørt forferdelige beretninger om hvordan mordene ble gjennomført, vi har hørt mennesker fortelle hvordan de kravlet seg ut av ruinene og hvordan de løp for livet med drapsmannen i hælene. Foreldre og ektefeller, søsken og venner har minnet oss på det ufattelige tapet de har lidd og som vil følge dem resten av livet. Vi har hørt fortellingene fra hyttefolket og campingturistene som dro flyktende ungdommer opp i båten og brakte dem i sikkerhet.

Vi har i detalj fått innsyn i det ideologiske tankegods og verdiene som terroristen var formet av og som hans handling skulle promotere. Hatet og voldens logikk har blitt avdekket for oss i stor bredde og detalj. Og vi har fått levende eksponert den norske rettstatens utrolige styrke og selvfølgelige anstendighet.

Salige er de som sørger...

Vi bærer kunnskapen og opplevelsen av 22.7.11 forskjellig, avhengig av hvordan vi er skrudd sammen og hvor nær vi var hendelsene og de som ble rammet geografisk og relasjonelt. Men alle sørgende er avhengig av fellesskap der følelser og fortellinger om 22. juli 2011 kan deles i frihet. Støttegruppa for 22. juli har gjort en utrolig jobb for å organisere slike fellesskap og bidra til at ingen blir bærende på byrdene alene.

«Salige er de som sørger, for de skal trøstes», sier Jesus. Jesus aksepterer de sørgende uten betingelser. Alle sorgens uttrykksformer tas i mot av Jesus og han gjør dem til sine. Usikkerheten og raseriet, protesten og fortvilelsen, angsten og anklagen mot Gud og mennesker, alt tar han i mot. Og han tar også i mot latteren og gleden og livsmotet og alt det alminnelige som har skjedd dette året. Jesus er den sørgendes trofaste ledsager. Jesus kjenner de sørgendes liv fordi han selv var sørgende. I møte med den kommende lidelse var angsten så sterk at han svettet blod, forteller Lukas. Matteus forteller at Jesu sjel var tynget til døden av sorg. I dødens forgård ropte han ut: «Min Gud, min Gud, hvorfor har du forlatt meg?». Vi hører den sørgendes desperasjon i dette ropet, det er sønnens fortvilelse over å ha mistet sin far og ikke se noen meningsfull fremtid.. De sørgende er salige, sier Jesus, for deres smerte er Guds egen smerte.

...for de skal bli trøstet

Jesu konfrontasjon med ondskap og kamp med sorgen, ble forsonet i oppstandelsens seier. Guds kjærlighet er sterkere enn ondskap og lidelse. Jesus skapte fremtid og håp i påskemorgens tomme grav. Jesu kjemper sammen med hver eneste sørgende i deres kamp for å ta fremtiden tilbake.

Slik Jesus selv gjennomgikk prosessen fra offer til seierherre, kjemper han for at de som sørger, skal bli trøstet. Først og fremst trøster han ved å gjøre sorgen og den sørgende til sin egen. Han snur seg ikke vekk i likegyldighet, han blir aldri trett av fortellingene, han inkluderer alle med de sorgens uttrykk hver og en måtte ha. Han gleder seg over hver eneste seier den sørgende har i kampen for å ta fremtiden tilbake.

De overlevende fra Utøya og regjeringskvartalet har i rettsaken fortalt oss hvordan de har kjempet med lidelsen og sorgen. Mange forteller at de er i ferd med å ta fremtiden tilbake fra terroristen. I konfrontasjonene i rettsalen har de vist seg som seierherrer og gjort terroristen til taper. Han ville knekke dem. Men fikk i stedet møte myndige og oppreiste mennesker. De har vist hvordan den oppstandnes livskraft manifesterer seg i oss og blant oss.

Den oppstandne Kristus utruker også mennesker og fellesskap for at de skal dele hverandres byrder, trøste hverandre og leve kjærlighetens handlinger overfor hverandre. Han inviterer oss alle til å ledsage og trøste sammen med ham. Han inviterer oss til å delta som ledsagere med dem som bærer de tyngste byrdene og slik utøve Guds kjærlighetgjerninger.

Salige er de som viser barmhjertighet, skaper fred og som blir forfulgt for rettferdighets skyld.

22. juli 2011 ble vi konfrontert med konsekvensene av en ideologi og et verdisyn som vil innskrenke det menneskelige fellesskapet, benekte alle menneskers menneskeverd og bekjempe samhandling mellom mennesker med ulik kultur og religion. Ideologien avler hensynsløs voldsbruk mot andre fordi de andre mennesker ble sett på som undermennesker og dyr.

Mine foreldre erfarte denne ideologien da tyske nazister i samarbeid med norske meningsfeller hold nasjonen fanget i fem år. Jeg har møtt resultatene av beslektede ideologiers handlinger i Sør-Afrika, på Balkan, i Rwanda, i Pakistan, i Kambodja, i Guatamala, i Congo. Voldshandlingene gjennomføres med en bestialitet som bare en ekstremistisk overbevisning kan klare. Det er ikke tilstrekkelig å drepe, de henrettede og deres nærmeste må behandles slik at de forstår at de ikke har samme menneskeverd som voldsmannen.

Dette er en del av vår historie og vår samtid. Ondskapens åndehærer manifesterer seg i historien som ideologier, folkelige bevegelser og terrorhandlinger. De kan ikke bagatelliseres eller isoleres til enkeltpersoner og enkelthendelser. Til det er de alt for velkjente i menneskenes hverdag for mange steder. Jesu visjon er en helt annen. Han synliggjør Guds visjon for menneskene. I den visjonen er vi alle skapt i Guds bilde og har likeverdig del i Guds skapelse.

Guds visjon gir ikke rom for konspirasjonsteorier, men sannhet, ikke hat, men miskunn, ikke undertrykkelse, men rettferdighet, ikke vold, men fred slik salmisten sier: «miskunn og sannhet skal møte hverandre, rettferd og fred kysse hverandre» (Salme 85.10).

Det er denne visjonen terroristen ville ødelegge 22.7 i fjor. De overlevende har vist at han ikke kunne knekke dem. Vi viste i rosetog og lystenning, gudstjenester og folkemøter at vi som folk og nasjon ikke vil bli ødelagt av den giften ondskapens ideologi sprer. Vi fremsto som et fellesskap på tvers av alle våre ulikheter. Vi viste terroristen, oss selv og hele verden skjønnheten i et inkluderende regnbuefellesskap.

Guds visjon er formidlet til menneskene i mer enn 3000 år. Det er enda langt frem. Den fullendes ikke før Gud skaper en ny himmel og en ny jord der rettferdigheten bor. Men visjonen gir retningen for vårt samfunnsbyggende arbeid. Den viser oss en fremtid med håp for alle. Den hjelper oss til å identifisere tegnene på Guds kjærlighetsvisjon i vårt samfunn. Og den hjelper oss til å avsløre ondskapens tegn blant oss.

Jesus har gitt oss retningen:

*Salige er de barmhjertige, for de skal få barmhjertighet
Salige er den som skaper fred, for de skal kalles Guds barn.
Salige er de som blir forfulgt for rettferd skyld, for himmelriket er deres.*

Da vil vi midt i ondskapen se kjærlighet. Og Gud er kjærlighet.»

Ære være Faderen og Sønnen og Den Hellige Ånd, som var og er og blir en sann Gud fra evighet til evighet. Amen.

Prekener

H.M. Kongens og H.M. Dronningens 75-årsdager

OSLO DOMKIRKE 31.MAI 2012
AV BISKOP OLE CHR M KVARME

NÅR DAGEN GRYR – I VÅRT LILLE LAND

Kjære menighet! Nåde være med dere og fred fra Gud vår Far og Herren Jesus Kristus!

Når familier feirer fødselsdag, synger de gjerne Margrethe Munthes bursdagsvise: «Hurra for den som fyller sitt år!» I dag feirer vi Kongens og Dronningens åremålsdager, og med samme vise sier vi gjerne:

«Dagen er deres, og dagen er bra, og dere er de aller beste.»

Da Kong Harald og Dronning Sonja ble signet i Nidaros Domkirke i 1991, munnet gudstjenesten ut i en annen sang:

*«Dette er dagen som Herren har gjort,
gitt oss av nåde til glede og fred.»*

Dette enkle refrenget har utspring i påskens glede, i takk til Ham som gir oss del i Korsets kjærlighet og Oppstandelsens kraft.

Det er en sang for hver dag som blir gitt oss av Gud.

21 år senere takker vi for dager som ble gitt vår Konge og vår Dronning, og som ble gitt oss. 75 år – det er mer enn 54 000 dager, om vi ganger med to.

For mange som får møte Kongen og Dronningen, blir det deres store dag.

Kongeparet har ganske sikkert sine «alminnelige dager». Men når de tar imot på Slottet eller besøker institusjoner og

lokale miljø på sine reiser, får gleden rom. Et enkelt håndtrykk blir en stor begivenhet.

Tidligere i vår merket jeg ringvirkningene av Kongens besøk i flere ungdomsmiljø i Groruddalen. Det gav stolthet å bli sett av Hans Majestet. *Det ble deres dag!* Etterpå snakket de om Kong Harald av Groruddalen.

Men ikke alle dager er glade og lyse.

Det siste året har gitt oss de tyngste dagene i vårt folk i nyere tid. Når dagene ble mørke og sorgen tung å bære, ble Kongens og Dronningens nærvær, deres ord – og tårer – til uvurderlig trøst og ga styrke til å møte nye dager.

I Telemark sier de: «Del sorgi halv, del gleda dobbel!»

I sitt møte med mennesker viser kongeparet vei også for oss i våre hverdagsrelasjoner.

Å møte en annen med vennlighet, gir glede over å bli sett og verdsatt. Det gjør dagen lysere når noen ser oss i vår sorg.

«Alt for Norge» er Kongens valgspåk.

Det var Kong Olavs, og før det Kong Håkons. I dette valg ligger dyp hengivenhet til land og folk. Vi merker samme hengivenhet hos Dronningen.

I en sang til hennes 70-årsdag skrev dikteren Eyvind Skeie:

*Norges dronning, mor og kvinne, - verdig, stille, sterk og nær,
gjennom dine valg i tiden - har du vist oss hvem du er.*

I dag ser vi for oss Kongen i åpen sjø og Dronningen på vandring i fjellheimen.

Vi ser Kongen i møte med soldater eller fagarbeidere og Dronningen omgitt av unge kunstnere - eller malerier. Igjen viser de vei, i glede over natur og kultur, i takknemlig ansvar for det fellesskap og skaperverk Gud har gitt oss.

Vi aner at det også ligger en hellig uro i «Alt for Norge», en vilje til oppbrudd i møte med dagens utfordringer og morgendagens muligheter.

Her i kirkens og bønnens rom bærer vi våre dager frem for Gud.
Og vi gjør det i Jesu navn.
Her møtes vi av ham som kom og delte våre kår.
Her omsluttet våre dager av Korsets kjærlighet, - den kjærlighet som er sterkere enn døden.
Jesus gikk gjennom graven og stod opp, og han gjorde det for å gå sammen med oss her og nå.
Her omsluttet vi av Oppstandelsens kraft.

Sammen med ham føres vi tilbake til våre hverdager.
Vi kalles til å følge ham som møtte hverdagsmennesker med barmhjertighet, ikke minst sørgende og syke, fattige og fremmede.

Samtidig sendes vi ut i dagen med et løfte:
«Herrens barmhjertighet tar ikke slutt, den er ny hver morgen, stor er hans trofasthet.»

I hvert morgengry kommer dagen og fremtiden til oss.
Om vi er unge eller gamle, i morgengryet møter livet oss som gave og mulighet.
Vi møter hverandre og speiler oss i hverandres blikk.
Fortroligheten mellom to som elsker hverandre og hører sammen, er også en del av dette mysterium og dagens muligheter.
Vi speiler oss i jordens og himmelens lys og det rike skaperverk som omgir oss og Gud har gitt oss.

På forunderlig vis handler dette også om Kongens hus og folket, en gjensidig speiling.
Noe av Kongens og Dronningens identitet ligger i folket og noe av folkets identitet hos vårt kongepar.
Denne speiling ser vi når noe som er tungt å bære, bryter inn i folkets og kongefamiliens liv, og vi ser den på festdager som denne.

Vi er et lite land.
Men vårt lille land er blitt større i løpet av kongehusets 107 år. Kongefamilien har selv forgreninger til mange nasjoner, og nordmenn er i dag på alle kontinenter.
I årene som er gått siden kronprins Harald ble viet til sin Sonja i denne kirken i 1968, har vi også fått et mer mangfoldig folkefellesskap i vårt land.

I møte med unge og eldre, kvinner og menn, som har røtter i andre kulturer og religioner, rekker Kongen og Dronningen hendene ut og viser vei for en hel nasjon.
Både hjemme og ute viser de at ”Alt for Norge” handler om vårt bidrag til et større og globalt fellesskap.

Kongeparet og deres familie er ofte på kirkevei.
Nylig vedtok Stortinget endringer i Grunnloven.
Kongen ønsket selv at hans forankring i kirkens tro fortsatt måtte komme til uttrykk.
Dette ønske og Kongeparets utstrakte hender viser også vei videre, både for vår folkekirke og til samhold i mangfoldet i det «nye Norge».

Her og nå takker vi Gud for vår Konge og Dronning.
I kirkens rom får vi speile oss i Guds ansikt, det som omslutter våre dager med Korsets kjærlighet og Oppstandelsens kraft.
Når dagen gryr i det «nye Norge», møtes vi her av troens forankring og morgengryets forventning:

«Herrens barmhjertighet tar ikke slutt, den er ny hver morgen.»

Det er også en hilsen til Kongen og Dronningen.
I dag ønsker vi Kongeparet, den kongelige familie og hverandre mange lyse morgener – båret inn i nye dager av Guds barmhjertighet.

Preken Stiklestad kirke

29. JULI 2012 (OLSOK)
AV BISKOP TOR SINGSAAS
JOH. 8, 2 – 11.

Velsignet Olsok!

*« 2 Tidlig neste morgen kom Jesus til tempelet igjen. Hele folke-
mengden samlet seg om ham, og han satte seg og begynte å
undervise dem. 3 Da kom de skriftlærde og fariseerne med en
kvinne som var grepet i ekteskapsbrudd. De førte henne fram 4
og sa: «Mester, denne kvinnen er grepet på fersk gjerning i ekteska-
psbrudd. 5 I loven har Moses påbudt oss å steine slike kvinner.
Men hva sier du?» 6 Dette sa de for å sette ham på prøve, så de
kunne få noe å anklage ham for. Jesus bøyde seg ned og skrev på
jorden med fingeren. 7 Men da de fortsatte å spørre, rettet han
seg opp og sa: «Den av dere som er uten synd, kan kaste den første
steinen på henne.» 8 Så bøyde han seg ned igjen og skrev på jorden.
9 Da de hørte dette, gikk de bort, én etter én, de eldste først. Til
slutt var Jesus alene igjen, og kvinnen sto foran ham. 10 Da rettet
han seg opp og spurte: «Kvinne, hvor er de? Har ingen fordømt
deg?» 11 Hun svarte: «Nei, Herre, ingen.» Da sa Jesus: «Heller ikke
jeg fordømmer deg. Gå bort, og synd ikke mer fra nå av!»*

En ufattelig sterk fortelling som dirrer av spenning, og som stopper helt opp i et møte.

Vi skal se denne sammen med en annen fortelling; - en fortelling fra «Spelet om Heilag Olav» på Stiklestad, som og er ufattelig sterk, og som dirrer av spenning.

Også denne fortellingen stopper helt opp i et møte. Møtet mellom Helgenkongen og en kvinne, - Olav og ungjenta Gudrun.

«Spelet» utspiller seg på gården Sul.

I hele «Spelet om Hellig Olav» ligger en hemmelighet gjemt, som en understrøm. Den siver inn i hele folket på Sul, og blir til «en mare». «Utburden». Det vanskapte barnet, - som etter fødselen ble båret ut i skogen til dyrene. Lille Gudrun hadde sett dette. Og det hadde brent seg inn i henne. Hun blir et jaget menneske av det.

Hun blir den som synlig bærer på denne forferdelige familiehemmelighet. Den rammer henne. Hun bærer den for de andre. Angst og redsel styrer hennes liv.

Dette er jo noe av det mest fryktelige som kan ramme et menneske; Å ikke ha et eneste rom i livet hvor en kan finne barmhjertighet, ro og hvile fra seg selv og andre.

For plutselig, når en minst venter det i hverdagens mange gjøremål på gården, jager angsten inn i Gudrun for dette forferdelige som hadde skjedd. Forstyrret og livredd styrter hun rundt på tunet og inn i husene, og roper og skriker i angst. Slik sørger hun for at gårdens og husfolkets fryktelige hemmelighet stadig vekk blir avslørt og holdt levende. Dette bestemmer hvordan livet er i alle hus på Sul. Foreldrenes ugjerning ligger som en mørk skygge over gården. I all lek, sang og dans på tunet ligger denne hemmelighet under som en kollektiv, felles angst som demper all sprudlende og frigjørende glede.

Så kommer Helgenkongen til gards, - Dagen før slaget. Og vi får dette møtet, --- hvor hele fortellingen stopper opp.

Sannheten avsløres. For Kongen får se en vanvittig og forstyrret Gudrun. Angsten og redselen river og sliter i henne, nesten så hun fullstendig går i stykker. Helt utmattet bæres hun forsiktig inn på loftet.

Kongen er forferdet over det han ser. Og han spør hva dette er? Foreldrene Torgeir Flekk og Gudrid må stå fram og fortelle sin ugjerning og fryktelige historie. De hadde båret på en ufattelig tung byrde. Ikke minst fordi jenta deres hadde blitt rammet så fryktelig av noe de hadde gjort. Hvordan er det for en mor og far å bli påmint dette nesten daglig? For en frykt, - og for en fortvilelse? Hvordan var det for dem å se at Gudrun med ville skrik løp rundt på tunet drevet på flukt av angst og redsel. Og de visste hva det skyldtes! Og så være fullstendig maktesløse i forhold til det! De hadde ikke noen mulighet for å hjelpe den stakkars jenta si. De klarte ikke å befri henne fra denne fryktelige angsten og redselen! De maktet ikke å bryte denne «trollringen» som lå rundt tunet og gården deres.

I møtet med Helgenkongen får de fortelle. Bekjenne. Et fortettet øyeblikk breddfull av spenning og frykt.

Vil de måtte bøte med livet for ugjerningen? For det var den tids reaksjon og svar på en slik ugjerning.

Så står Helgenkongen fram, - som en Kristus! Han kommer med frihet og tilgivelse for liv som er bundet og ødelagt av vonde opplevelser og gjerninger. Og møtet med Gudrun blir ufattelig rørende og sterkt. Gudrun blir gjennom dette befridd.

Hun får livet sitt tilbake. Hele gården får livet tilbake. Her ser vi en linje tilbake til fortellingene om Ham som kom til jord med noe helt nytt. Barmhjertighet og nåde og tilgivelse.

Dette er så grunnleggende for i det hele å kunne leve som menneske.

Olav var den nordiske Kristus.
Et nytt syn på mennesket kom hit med ham.

Det hviler en hellighet over ethvert menneske.

Gud har sendt med oss en hellighet som vi møter når vi står overfor hverandre.

Ikke noe menneske skal krenkes.

Gud står som en vilje bak enhver og utfordrer oss til å vise nåde og barmhjertighet.

Så den andre fortellingen!

Denne skjer 1000 år før møtet mellom Hellig-Olav og Gudrun. Møtet mellom Jesus og kvinnen tatt i ekteskapsbrudd. Men og et møte med folkemengden og folkemeningen og folkedomstolen.

De religiøse lederne frydet seg over endelig å få tatt denne oppkomlingen som så mange av de små flokket seg om, fordi han var så annerledes. Han var så frigjørende å være sammen med.

De kunne få være seg selv. Han ga frihet til at de kunne være slik Gud hadde skapt dem.
Hvor ufattelig godt å være sammen med mennesker hvor du kan få være deg selv!

Alle ventet nå at også han måtte felle den fryktelige dommen: Døden!

Men han var en Annen. Han kom med en annen myndighet. Og han ga oss det berømte frigjørende utsagnet som for alltid er risset inn i sanden med ham: «Den av dere som er uten synd, kan kaste den første steinen på henne»

Et ufattelig fortettet øyeblikk når han nesten arrogant først synes å overhøre spørsmålet deres. Han skriver i sanden, - uinteressert i problemstillingen?

Og så skjer det når han omsider kommer med de frigjørende ord: De går en etter en. De eldste først. De skjønte umiddelbart kraften i denne ufattelige utfordringen. Jeg er over 60, og har og levd lenge og erfart mye. Jeg og måtte ha gått.

Hvordan var det å være jenta? Hun ventet jo på den første steinen. Hun gjorde det!

Krøp sammen, og dekket allerede instinktivt hodet med hendene?

Så fikk hun livet tilbake av Jesus.

Gud ble medmenneske på jord i Jesus Kristus.

Guds Sønn kom til oss med tilgivelsens gave. Han har for vår skyld gitt sitt liv på korset. Og det forandrer alt. Han kan frigjøre oss når dom og fordømmelse henger over oss og kveler livet vårt.

Han står bak ethvert medmenneske vi møter.

Hvor ofte stopper ikke livet opp mellom oss fordi vi dømmer den andre på forhånd?

Holder vi en stein i hånden når vi møter vårt eget og andres liv? Hvor mange av oss dømmer ikke oss selv vanvittig. For noe avgjørende i livet gikk i stykker.

Å møte den Annen med tillit er grunnleggende i livet. Alltid. Og hvordan få oppreisning i livet? Få livet tilbake?

«Å være som Kristus» i møte med ditt medmenneske i livet; - det er å ikke fordømme når din neste forventer dom. Da gir du ditt medmenneske livet tilbake!

Vi er tilgitt av Gud i Jesus Kristus, for å kunne tilgi andre. Vi har hørt 2 fortellinger om hva som frigjør i livet vårt. Hemmeligheten er: Å fortelle Ham om det som dreper gleden i livet:

Og så se hva som skjer?

Preken Stortingsgudstjeneste

1. OKTOBER 2012

AV BISKOP OLE CHR M KVARME

JOH 11, 17-27

I LIVETS TJENESTE – FOR Å VEKKE LIV

Kjære menighet! Nåde være med dere og fred fra Gud vår Far og Herren Jesus Kristus!

Jeg har en tysk venn, en benediktinermunk i Bayern, Han arbeider med ledelsesfilosofi blant ledere innen næringsliv og politikk. En av hans bøker om ledelse har tittelen: «Leben erwecken» – «Å vekke liv». Det er det sann ledelse handler om, å stå i livets tjeneste – hele tiden å vekke liv og gi rom for menneskers liv og livsutfoldelse.

Vi har nettopp lyttet til første del av fortellingen om Lasarus, han som Jesus vekket til live og ropte ut av graven. Vi minnes det som skjedde den gang, og hører Jesu ord: «Jeg er oppstandelsen og livet, den som tror på meg skal leve om han enn dør.»

Denne ettermiddagen er vi samlet til gudstjeneste foran en ny sesjon i Stortinget, og vi retter blikket fremover, til Stortingets, regjeringens og våre myndigheters virke i året som ligger foran oss. Da vil det ikke minst handle om vern av liv. Med den kristne og humanistiske arv som vårt demokrati er tuftet på, er politikken grunnleggende oppgave å stå i livets tjeneste.

I denne gudstjeneste ber vi derfor om velsignelse og visdom for deres virke – i livets tjeneste. Her og nå inviteres vi samtidig til et nytt møte med ham som er livets Herre og ropte Lasarus ut av graven.

Evangeliene har tre fortellinger om personer som Jesus vekker til live. I Kapernaum skjer det med datteren til synagogefor-

standeren Jairus. Ved den lille landsbyen Nain møter Jesus et gravfølge, reiser en enkes sønn opp fra båren og gir ham til sin mor. I Bethania skjer det med Lasarus, broren til Marta og Maria.

Det har ikke vært lett å feire høstens påskefest i år og lese disse fortellingene. Med full styrke vekker de bevisstheten om det vi har opplevd siden forrige sommer. Og da tenker jeg ikke bare på 22.juli, men på unge mennesker som i senere tid er blitt drept, på unødige dødsfall på våre sykehus. I måneder er vi også opprørt over de store tap av menneskeliv i borgerkrigen i Syria. Med en gjenklang av Martas spørsmål til Jesus har vi fortvilt og klaget: «Hvor var de som kunne forhindre det? Herre, hvor var du?»

Fortellingen om Jesus og Lasarus er den lengste enkeltstående beretning i evangeliene. Johannes-evangeliet presenterer det som skjer, som ett av tegnene Jesus gjorde. Et tegn peker ut over seg selv, til noe allment og noe større. I dette tegnet, i det Jesus sier og gjør, ligger det tre elementer som også gir retning for oss som ønsker å stå i livets tjeneste.

Det begynner i Jesu møte med sorgen, Martas sorg, Marias sorg og de mange som har kommet for å trøste dem. Da Jesus kommer til Bethania og møter dem, blir han også opprørt, fylles av sorg og gråter. I møtet med enken i Nain og båren med hennes sønn, fortelles det at Jesus ble fylt av «inderlig medfølelse» – på engelsk sier de: fylt av compassion.

Takket være tegnene i Bethania og i Nain vet vi at Jesus bryr seg om hvert sorgende menneske. Det siste året har vi til overmål

lært oss noe om livets sårbarhet, og at det å stå i livets tjeneste også handler om å ta sorgen over tapt liv på alvor. Det er en sorg vi ikke lett og raskt blir ferdige med.

I vårt norske språk har vi et gammelt og merkelig ord: ihukommelse – å komme i hu, å minnes, og vi har minnedager i vår kalender. Ikke bare glade minnedager som 17.mai, men også dager med sorg og minnet om tapte liv som 9.april og Holocaustdagen 27.januar. I mange kulturer er dødsdagen for en som gikk bort, en særskilt minnedag for familie og venner. Hos oss vil 22.juli bli en slik minnedag. Slike dager hører med der vi tar hverandre, livet og livets gave på alvor.

I vår kirkelige kalender er Langfredag og Påskedag slike minnedager. Det fører meg til det andre element i tegnet Jesus gjorde i Bethania. Jesus er på vei til Jerusalem, og han vet noe om det som ligger foran ham – vandringen til korset og gjennom graven til livets seier. Som et tegn som foregriper det som skal skje, roper han Lasarus ut av graven. Men det er ikke bare et tegn og under for Marta, Maria og folket i Bethania. Med Lasarus-tegnet og det som skjer i Jerusalem uken derpå, vil Jesus fortelle oss at han vil bære oss gjennom liv og død: «Jeg er oppstandelsen og livet. Den som tror på meg, skal leve om han enn dør.»

I dette møte med Jesus tenkes håpet og vekkes livet på nytt, ikke bare hos Marta, men også hos oss. I sorgen og minnet over alle som ble fratatt livet, lukkes de inn i denne større virkelighet som har håpets fortegn. Og vi som lever, får høre at han allerede her og nå gir oss del i det evige liv. Her og nå kaller han oss til å leve det liv Gud gir oss – midt i våre hverdager, med håpets og forventningens fortegn.

Dermed er jeg fremme ved det tredje elementet i Lasarus-tegnet. Om Jesus Kristus alene er den som kan gi oss del i det evige liv, er dette tegn også et kall til oss om å gå ut i livet og i livets tjeneste. Han som sa «Følg meg!» sa også til dem som fulgte ham: «Jeg er kommet for å gi dere liv.»

Da Jesus hadde sagt «Lasarus, kom ut!» og Lasarus kom ut av graven, sa Jesus til de omkring ham: «Løs ham og la ham gå!» Nå skulle Lasarus igjen ut i livet, og tradisjonen forteller at

han fikk tretti nye år, blant annet som biskop og leder for den kristne menighet i Larnaka på Kypros.

Av og til kan vi også kjenne behovet for å bli løst – å bli vekket og løst fra det som kan binde oss som en tvingstrøye. Vi trenger en ektefelle, en venn eller medarbeider som kan vekke oss og løse oss til å leve det livet Gud har gitt oss, med de gaver og det ansvar Gud utruker oss med. Så står også Jesus her og sier: «Kom! Løs ham! Løs henne!»

Oftest skjer det i bønnens eller samtalens stille rom. Derfor drar jeg årlig til det benediktinske klosteret i Bayern der munken lever som arbeider med ledelsesfilosofi blant ledere innen næringsliv og politikk. «Leben erwecken» – «Å vekke liv». Det er det Jesu gjerning handler om i våre liv. Og det er det sann ledelse handler om – hele tiden å vekke liv og gi rom for menneskers liv og livsutfoldelse.

Det er også dette vi ber om ved opptakten til Stortingets nye sesjon. Det vil bli nok en sesjon med hardt arbeid og intense drøftinger, sikkert skarp debatt og vanskelige beslutninger. Her vil vi be om velsignelse og visdom for alle som har sitt virke i Storting, regjering og departementer, i høyesterett og andre institusjoner. Vi vil be om at dere fylles med barmhjertighetens compassion av ham som er oppstandelsen og livet. Ja, vi vil be om at dere får kjenne glede i hverdagens utfordringer – i livets tjeneste.

Ære være Faderen og Sønnen og Den hellige ånd, som var, er og blir én sann Gud fra evighet og til evighet.

Preken på reformasjonsdagen

FAGDAGER 2012

AV BISKOP SOLVEIG FISKE

JOH 1, 16-17

Av hans fylde har vi alle fått,
nåde over nåde.

For loven ble gitt ved Moses,
nåden og sannheten kom ved Jesus Kristus.

I det Jesus døde på korset revnet forhenget inn til det aller helligste i tempelet. Slik understreker evangelisten at i dette dramatiske øyeblikket ble tilgangen til det hellige åpnet for alle mennesker. Fra korset og den tomme graven strømmer livet ut, nåde over nåde, uendelig.

Dere er med å forvalte denne arven hver på sitt sted og i sitt virke. Å arbeide i kirken handler om ord og handlinger som avdekker og belyser denne nåde over nåde. Evangeliet om tilgangen til det hellige, formidles på så mange plan rundt om i menighetene:

- gjennom de vennlige stemmer i telefonen
- gjennom de måkte stiene på kirkegården
- gjennom besøkene hos gamle og syke
- gjennom skikkelig forberedte gravferder og andre kirkelige handlinger,
- gjennom troverdig trosopplæring
- gjennom tilrettelegging og planlegging.

På denne måten er dere med å oppfylle kirkens kall: Å forkynne nåde over nåde!

I dag, på 31. oktober, markerer vi reformasjonsdagen. Det var på denne dagen i 1517 at Martin Luther sendte sine 95

teser til biskopen av Brandenburg, og til erkebiskopen av Magdeburg. Historien vil ha det til at Luther spikret dem opp på kirkedøren, andre mener at det var Luthers venn som bekjentgjorde dem, men uansett hvordan de ble kjent, så skapte de bruduljer. I sine 95 krav om reformer av kirken kritiserte Luther praksisen med at man kunne kjøpe seg tilgivelse for syndene sine. Dette var altså en protest mot en forkynnelse av andre døråpnere til Gud, enn Jesus selv. Luther oversatte Bibelen til morsmålet fra grunnteksten, og sa at alle mennesker skulle kunne lese i den hellige skrift og vurdere det som stod der.

Det er lenge siden Luther, men hva betyr det at vi er en Luthersk kirke?

Å være en luthersk kirke er å holde fast ved at evangeliet må få strømme rikelig ut til folket, og at ingen må stille seg mellom mennesker og Gud. Bare ordet, bare nåden, bare troen, sa Luther, er det vi trenger for å komme til Gud. For det handler ikke om hva vi har å vise til, det er Guds gave som tas imot i tro.

Jeg har lyst til å fortelle om to mennesker som har gjort inntrykk på meg i høst. Den første er professor i bibelvitenskap Jakob Jervell som ble intervjuet på NRK i høst. Han har jobbet med kritisk bibelforskning hele sitt liv. Han sier at dette arbeidet med å studere hvordan Bibelen ble til og hva som er viktig og mindre viktig, har vært med å bevare hans tro. Han sa: «Alle under Jesus gjorde handler om at han tar mennesker ut av håpløshet». Jervell vokste opp under krigen og i helt andre kår enn vi er vant med nå. Han sa: «Når tanken om det evige liv forsvinner, får mennesker et veldig presset liv». Han sier

også: «Gud er jo selve livet, og livet kan ikke dø». Jakob Jervell viser meg noe viktig om at kritisk tenkning må kjennetegne en troverdig kirke, som ønsker å gi mennesker hjelp til å leve med alt livet bringer med seg. Det handler om at evangeliet i all sin fylde tåler møtet med livet og tilværelsens sammensatthet.

Den andre jeg vil fortelle om er Leonardo Emberti Gialloreti. Han er nå professor i nevrologi i Roma, men samtidig har han siden han var 16 år vært frivillig medarbeider i den diakonale stiftelsen Sant'Egidio. Jeg ble berørt av hans innstilling overfor de menneskene han arbeidet iblant. Hans budskap var at alle mennesker fortjener å bli sett og tiltalt med sitt eget navn. Han spurte:

Hvor mange mennesker kjenner ditt navn?

Videre sa Leonardo:

Tenk hvordan det er for den som vet, at her kjenner ingen navnet mitt, og ingen vil merke om jeg er borte.

Hvis du går forbi en tigger uten å gi, så se uansett personen i øynene og bekreft at han/hun er et menneske. Trolig trenger det mennesket du møter like mye vennlighet som det trenger penger. Kanskje er det smilet du gir det eneste den dagen?

Poenget hans var ikke å gi oss dårlig samvittighet. Han ville ikke vise til alt det flotte de hadde gjort, men formidle en grunnholdning om at ethvert menneske har et navn og en verdighet. I gjenkjenningen av den andre som et medmenneske, er vi med å gjenkjenne Guds kjærlighet til oss selv og til den andre. At vi står alle på likefot overfor vår Gud, selv om våre liv ser forskjellige ut.

Vi står som kirke i arven etter Luther. Luther krevde reform av en kirken.

Kirken må alltid forandre seg for å være en levende kirke. Hvis kirken blir seg selv nok, og bare tenker på å holde sine posisjoner, så er vi på ville veier. Hånd i hånd med nåden følger sannheten og selvransakelsen. For Jesus lærte oss å prøve våre ordninger og regler på om de virker for menneskenes skyld. Derfor skal vi ikke være redd for de kritiske stemmer, eller for endringer som presser seg fram, men prøve det på om det virker til at mennesker blir reist opp og at evangeliet får flyte fritt til menneskene.

For av hans fylde har vi alle fått. Nåde over nåde.

Ære være Faderen, Sønnen og Den Hellige Ånd som var, er og være skal en sann Gud fra evighet til evighet.

Innlegg og taler

Klima og kirke

KRONIKK I STAVANGER AFTENBLAD, 9. JANUAR 2012
AV BISKOP ERLING PETTERSEN

Som biskop i oljefylket Rogaland, er jeg urolig for hvilken rolle vi som region spiller i møte med klimautfordringene. Det kan virke som vi har etablert en kultur der egen velstand i praksis blir viktigere enn engasjement for de som lider nød.

Den store enigheten blant forskerne gjør det useriøst å hevde at klimaendringene ikke er menneskeskapte. Det vi gjør i dag har katastrofale konsekvenser for livet på jorda, særlig for verdens fattige. Alarmen fra klimaforskerne bør ikke møtes med tvil, men med tro og handling.

Spesielt alvorlig er det at klimaendringene rammer de fattigste hardest. Det er det som skjer nær oss vi kjenner på kroppen, som ekstremvær eller regntunge vintre. Men vi vet at det er mye mer alvorlig at millioner av mennesker i Sør mister livsgrunnlaget på grunn av tørke eller ikke har samme beskyttelse som oss i solide bygg og gode forsikringsordninger ved naturkatastrofer. Vi har en materiell trygghet som de fattige bare har tilgang på i drømme. De store ressursene vi har, gir oss et ansvar som kirken ser som et oppdrag Gud lengter etter at vi skal ta tak i.

Troens svar er å mobilisere til vern om skaperverket og bærekraftig forvaltning.

Kirken har hatt dette som en hovedsak siden tidlig på nittitallet. Da Bispemøtet kom med utredningen «Forbrukersamfunnet som etisk utfordring» alt i 1992, var det et uttrykk for bekymring. Vi presses til å innrette mer av livene våre på å skaffe oss materielle goder, mer enn både vi som enkeltmennesker og fellesskap har godt av. Kirken har etter hvert engasjert seg bredt i

miljøkampen, for blant annet urfolks rettigheter, gjeldssanering for fattige land og grønne skatteordninger. Mennesket kan ikke verdsettes etter sin evne til å skape fortjeneste. Økonomien må underordnes etikken. Det er et politisk og individuelt ansvar.

Det er stor enighet blant både biskoper, teologer og vanlige kirkegjengere om at kirken må engasjere seg i miljøkampen. Mange prekenere handler om vårt ansvar som enkeltmennesker for å velge en miljøvennlig livsstil. Den kaffen som serveres i de fleste kirker er innkjøpt via ordninger for rettferdig handel. 29 lokale kirker er grønne menigheter eller miljøfyrtårn, og på visitas utfordres de som ikke har kommet i gang til å bli det. Det arrangeres gudstjenester på verdens miljødag, noen ganger sammen med miljøorganisasjoner. Mange menigheter engasjerte seg i den økumeniske og tverr-religiøse mobiliseringen foran klimatoppmøtet i Durban: We have faith – Act Now for Climate Justice.

Kirken kan nok leve med at den aktive miljøprofilen vi har ikke får en sentral plass i mediebildet, men kloden kan ikke leve med de valgene vi tar i dag – og det er det et kirkelig ansvar å ta opp.

Det er her jeg lurer på om vi i Rogaland kan bli blendet av det som er grunnlaget for den framgangen og velstanden vi har, som vi isolert sett kan være glade for. Som enkeltmennesker gjør mange en god jobb for sin bedrift, noe som kommer stor-samfunnet til gode gjennom skatt og skapte arbeidsplasser. Men summen av mange små valg som kan se fornuftige ut isolert sett, blir galt i stort.

Det handler om å ikke seksjonere virkeligheten eller tale med to tungener. Vi kan ikke holde festtaler om klima i en sammenheng og neglisjere det under ONS. Vi kan ikke gi barna læreplaner i samfunnsfag, etikk og naturfag som legger vekt på klimautfordringene, mens det voksne samfunnet innrettes på maksimal gevinst av oljeutvinning. Vi kan ikke utsette arbeidet med utslippskutt til en tid vi vil ha bedre råd.

De viktigste verdiene finner vi ikke i tilbudsavisene, i bilbutikkene på Forus eller listet opp i mer eller mindre tilgjengelige skattelister. De viktigste verdiene har vi i hverandre, i fellesskap, i den naturen og det livet vi har fått. Å gi og engasjere oss for en bedre og mer rettferdig verden vil ikke gjøre oss fattigere på glede. Det kan kreve forandring og omstilling av oss, men med hvilken rett kan vi motsette oss forandringer som vil gi oss en tryggere og mer rettferdig verden?

I oljefylket Rogaland bør vi ikke la engasjementet for dette svinne hen fordi vi selv tjener så godt på utvinning av fossil, ikke-fornybar, forurensende energi. Det hjelper lite at andre er verre om vi selv også handler ille. Det er ikke selvsagt at alle nye funn må utvinnes. Det er mer klimavennlig energi vi trenger, og det kan også et oljefylke satse på.

Jeg etterlyser derfor både politikere, næringslivsledere og enkeltpersoner som tør tenke mer radikalt og som viser evne til å prioritere de nødlidende og de største utfordringene. Bispemøtet har uttalt at «Norge bør arbeide for å videreføre Kyoto-protokollen, forbedre den og skjerpe målene. Norge må legge penger på bordet til klimatilpasning og klimakutt i fattige land,

og foreslå en prosess som bidrar til at andre rike land gjør det samme.» Vi har utfordret politikerne til å finne brede løsninger på tvers av partigrensene, men verken media eller det politiske miljøet ser ut til å ha tilstrekkelig engasjement for dette.

Vi som er best stilt må våge å kutte betydelig hjemme. Vekst er økonomenes himmel, men virker til å være klodens mareritt.

Her håper jeg kirken vil gå foran, slik den har arbeidet for i lengre tid. Hver gang det regner eller blåser mer enn vi er vant til, er det en påminnelse om at noe alvorlig er galt og at det er på tide at noen gjør noe med det. Det er vi, i oljefylket, som er noen. Det er større ære i å være et foregangsfylke i klimaspørsmål enn å være gode på oljeutvinning. Det er et godt nyttårsforsett for 2012.

Hilsen ved Kirkemøtets åpning

TØNSBERG, 12 APRIL 2012

AV BISKOP HELGA HAUGLAND BYFUGLIEN, BISPEMØTETS PRESES

Kirkemøtet 2012 er åpnet. Vi skal forholde oss til saker som er viktige for kirken – i dag og i årene fremover.

Men i år vet vi mer enn tidligere at kirken brått utfordres som fellesskap på en måte vi ikke kan forutse eller legge inn i planer. 22. juli er blitt stående – også for kirken vår – som en skjellsettende dato – den lange fredagen. Da ble det krevet av oss at vi fremstod som kirke, i stand til å handle klokt og raskt – på det totalt uforutsette. Vi erfarte at det stilles forventninger til kirken, på alle nivå og til alle tjenester vi utfører.

Også kirken høstet dyrt kjøpt lærdom. Forskjellige arbeidslag i kirken har på sitt felt reflektert i etterkant over perspektiver som vi som kirke forholder oss til – nettopp som kirke.

Vi har mer lært om betydningen av beredskap på hvordan vi skal handle når katastrofen inntreffer. Vi har erfart viktigheten av profesjonell organisering av alt fra gravferd til åpne kirker til håndtering av media. Vi ble utfordret til å forkynne evangeliet i møte med den dypeste kollektive fortvilelse. Sammen med hele samfunnet har vi blitt utfordret til å tenke gjennom årsakene til de grufulle hendelsene, i vårt antatt fredelige hjørne av

verden. *Tema religiøs ekstremisme handler ikke kun om de andres tro, men kan også finne motivasjon i en forvrengt oppfatning av kristendommen.* Vår kirke er majoritetskirken med et særskilt ansvar for å gi annerledes troende rom og respekt i møte med rystelsen. Samtidig som vi ikke skal undervurdere betydningen det hadde for fellesskapet at vi sammen er bærere av den kristne og humanistiske arven, som sterkt kom til uttrykk i de vondeste dagene.

Kirken fremstod som kirke, tydelig i det offentlige rom. Det mange jevnlig erfarer av lokalkirken, ble også gjenkjent i Den norske kirkes uttrykk nasjonalt. Det bekrefter at kirken alltid er både lokal, nasjonal og universell.

Det er rett at kirken favnet mange, også utover medlemmene. Det skjedde ikke minst i de mange kirkelige gravferdene. Men kirken kunne bare trøste, samle til lystenning, gudstjeneste og samtale ved å være kirke, bevisst på kirkens budskap og sentrum – evangeliet om den korsfestede og oppstandne Kristus. Det kommer til oss gjennom nådens midler som er dåpen, nattverden og Guds ord. *Og nå er vi beriket med ny bibeloversettelse.* Der er en uoppagivelig sammenheng mellom dybde og bredde.

Der er tette bånd mellom et klart sentrum og en åpen periferi. Uten kirkens tydelighet på hva som er troens kjerne, mister kirken relevans, i alle spørsmål. Vi ønsker at barn, unge, voksne og gamle skal kjenne at de hører til i en kirke som er åpen, som tar troen på alvor og som gir mennesker substans og trygghet når livet røyner på. Men også identitet i møte med moderne religiøsitet, sekulær humanisme og etablerte religioner. Det er en berettiget forventning til kirken at den skal gi hjelp til å leve og hjelp til å tro.

Hvilket språk har vi for ondskap? Hva betyr forsoning og tilgivelse i møte med det grusomste? Hvordan utfordres menneskeverdet?

Vi må våge å være i samtale om de vanskelige eksistensielle spørsmålene, som også vil bli aktualisert gjennom rettsaken som starter mens vi er her.

Dette fordrer vårt jevne arbeid med trosuttrykk og forkynnelse, undervisning og diakoni. Det krever også vårt oppmerksomme og kritiske blikk på hva vi fokuserer på og engasjerer oss i. Vi sier ofte med ettertrykk at kirken ikke er et meningsfellesskap.

Det gjelder alle krevende etiske dilemma – både de som angår individet og fellesskapet. Hva skal vi som kirke mene noe om og hva vi skal la være, vel vitende om at kirken er kirke?

Der finnes ingen enkel fasit. Enhver tid utfordrer kirken, men kirken skal også utfordre sin tid. Til alle tider har kirken samme budskap om håp: Guds grenseløse kjærlighet gitt oss i den oppstandne, han som stadig kaller oss til å være en neste.

Godt kirkemøte!

Rettsaken mot Anders Behring Breivik

TALE VED UTDELING AV JOHAN NORDAHL
BRUN-PRISEN, KORSKIRKEN 18. APRIL 2012
AV BISKOP HALVOR NORDHAUG

DIALOG MELLOM RELIGIONER

Den som vil tale inn i tiden akkurat nå, kan ikke unngå å forholde seg til rettsaken som nå pågår i Oslo Tinghus. Denne saken beveger oss alle. Den angår også kirken, selvsagt, men på en særlig måte: Anders BB påberoper seg nemlig å være nettopp en kristen stridsmann, en korsfarer i en hellig krig mot det han opplever som ødeleggende krefter: kommunismen og islam og andre bevegelser som vil oppløse vår kristne samfunnsorden. All diskusjonen om hans eventuelle tilregnelighet må ikke få overskygge det grunnleggende faktum at dette for ham handler om ideologi, en ideologi han i ordets egentlige mening er hellig overbevist om. Han ser seg selv - i langt perspektiv - som deltaker i en nødvendig kamp for det gode samfunn. Hans hat er ikke blindt eller vilkårlig, det er ideologisk – og må møtes som nettopp det. Når han angrep Regjeringskvartalet og AUF var det fordi han nettopp der fant representanter for dem han hater aller mest: Forsvarerne av det multikulturelle samfunnet.

I fjor opprettet vi en stilling i Bergen som dialogprest. Denne presten skal bl.a. nettopp søke å bygge det multikulturelle samfunnet ved å skape dialog mellom kristne og mennesker med en annen tro, og da ikke minst muslimer. Islam er kommet til Norge og den er kommet for å bli. Det er ingen ting å frykte. Det er ikke en gang en dårlig nyhet. Jeg tror at islams nærvær i vårt folk kan føre til større bevissthet blant mennesker som tilhører kirken om hva de selv tror på: Hvis jeg ikke er muslim, hva er jeg da – hva tror jeg på og hvorfor?

Ved å bidra til dialog ønsker kirken at frykten for det som er annerledes, kan bygges ned. Dermed svekkes også grunnlaget for den type ideologi som har drevet ABB. Norge skal være et

land der det er plass for ulike tro. For det handler om ulike tro. Hensikten med dialogen er ikke å skape en skinnenighet som det ikke er grunnlag for. Det er dyptgripende forskjeller mellom kristendom, islam og humanetikk. Dialogen endrer ikke på det. Men disse ulikhetene skal vi leve med, og de skal vi leve godt med.

MENNESKEVERD

Et underliggende tema i hele rettsaken mot ABB er synet på mennesket. Hva er et menneske verd? Svaret på det spørsmålet er ikke uten videre opplagt. Oppfatningen av menneskeverdet er ikke det samme over hele kloden og til alle tider. I vårt eget land skjedde et avgjørende skifte for rundt 1000 år siden. Da fikk nordmenn et annet syn på Gud og dermed også et annet syn på mennesket.

Gudstro og menneskeverd henger sammen – i hvert fall i en kristen livstolkning. Det er derfor, i parentes bemerket, at Nordahl Griegs storartede sang «Til ungdommen» etter min mening er nettopp det: en sang, men ingen salme. For her står mennesket alene uten noen himmel over seg, og menneskeverdet sies å være noe vi «skaper», og ikke en gave gitt fra Gud.

Et menneskes verd er i kristen livstolkning ikke bestemt av sosial posisjon og familietilhørighet, av stand og av styrke, men av troen på mennesket som skapt i Guds bilde. Hvert enkelt individ, også de svakeste og minst ansette, bærer et usynlig, guddommelig stempel på sin panne. Derfor skal fellesskapet forsvare den enkelte mot overgriperen. Derfor skal i Oslo Tinghus hvert navn på de myrdede nevnes i rettsalen. Deres skuddskader skal beskrives. Det må være for-

ferdelig å høre for dem som er direkte berørt. Men det må være slik for ofrenes skyld, for menneskeverdens skyld.

Men også morderen har et menneskeverd. Den aktelse han ikke har andre skal vi vise ham. Derfor skal han ikke slås i hjel. Men han skal stilles for retten og få sin straff. Han skal få legge fram sin sak, og alt som eventuelt måtte tjene til hans forsvar skal nevnes. Men så skal han også, nettopp fordi han har sitt menneskeverd, dømmes ut fra det han har gjort. Ikke øye for øye og tann for tann, men så strengt som loven gir mulighet til – slik at de mange pårørende og de mange skadde og berørte, kan kjenne at deres sak er blitt hørt og ivarettatt, og slik få hjelp til å gå videre

ONDSKAPEN

Det er umulig å snakke om denne tragedien uten å nevne ordet ondskap. I siste instans, bakenfor alt som måtte være av ideologi, var det ren og svart ondskap som utfoldet seg den 22. juli. Det er et ord som virker fremmed i et samfunn som er vant til å beskrive avvikende fenomener enten i form av diagnoser eller ved hjelp av sosiale forklaringer. Typisk er i så måte spørsmålet om hans tilregnelighet, samt hans barndom og oppvekst. Slike spørsmål er legitime å stille, og nødvendige. Men ikke tilstrekkelige.

Det blir en rest til overs, som går utover enhver rimelig forklaring: Ondskapen. Som kristne vet vi at den finnes. Mennesket er en arena for kamp, ikke bare mellom ideologier og tankemodeller, men mellom åndsmakter: Den gode Gud mot Den onde

fiende. Ingen unngår å stå under innflytelse fra noen av disse stridende partene.

Ondskapen kan ikke forklares, men den er der. La oss ikke ha noen illusjoner om annet. Derfor må den også bekjempes. Det er en kamp med gode utsikter til seier! Vi har akkurat feiret påske og vi skal snart synges påskesalmen av Johan Nordahl Brun: Jesus lever graven brast. I påsken skjedde vendepunktet: Gud beseiret fienden ved hans egne våpen, ved å la Jesus gjennomgå tortur og en brutal død.

Den tomme graven er pantet på vår seier. Korskirken og alle kirker er bygget i troen på at Jesus vant og jeg har vunnet! Mer enn noe annet vil kirken – nettopp i denne tid – peke på påskens budskap som det aller mest relevante svar på de spørsmål som vi alle stiller etter 22. juli.

Det er ikke et svar som først og fremst handler om logikk og filosofi, men om historie. Gud er ikke passiv tilskuer til verdens ondskap. Han bekjemper den daglig gjennom mennesker av god vilje, enten de tror på ham eller ikke. Men den avgjørende kampen har allerede funnet sted i Jerusalem for snart 2000 år siden. Vi lever i håpet om at en dag skal den seieren bli synlig over alt og for alle!

Hva gjør diagnosene med oss?

ÅPNING AV SCHJELDERUP-SEMINARET
NANSENSKOLEN 5.- 6. JUNI 2012
AV BISKOP SOLVEIG FISKE

Ordet diagnose har knapt vært så ofte nevnt i det offentlige rom som nå de siste 10-11 månedene. Vi har fått utfordringen å finne ut av sinnstilstanden til et menneske som skiller seg ut fra det sakkyndige flest ellers har møtt i sin praksis.

Fagfolk har gjennom media fjerndiagnostisert et menneske de aldri har møtt. Det gjør fagfolk aldri ellers.

Det er i denne tida blitt stilt spørsmål om det er en fristelse å diagnostisere det onde for å mestre det og leve med det? Hva er et menneske som ikke har ansvar for sine handlinger?

Det har oppstått et tydeligere grenseland mellom psykiatri og jus. Men dette utfordrer ikke bare en psykiatrisk / juridisk fortolkning, men er en dyp eksistensiell utfordring for mange profesjoner og alle mennesker generelt.

Filosofisk og teologisk rører vi i denne tiden ved spørsmålet om hva mennesket er og hva det kan få seg til å gjøre av onde handlinger. Vi spør i ny situasjon: Hva er et menneske? Hva rommer det av dybde, høyde og bredde?

Kanskje har dette seminaret aldri vært så nær det samlede engasjement som Kristian Schjelderup hadde for alt sitt virke som vitenskapsmann, teolog og prest som nettopp i år når vi har valgt temaet: Hva gjør diagnosene med oss?

Ordet diagnose kommer jo av gresk *diágnosi*, fra sammensetningen av *dia*, ved og *gnósi*, erkjennelse. Diagnosen er et stykke fragmentert virkelighet ut fra den kunnskap og kjennskap man har til enhver tid, ved og gjennom erkjennelse.

Ved og gjennom erkjennelse, kunne stå som overskrift over

Schjelderups utrettelige sannhetsøking på mange livsområder. Drevet fram av en dyp fromhet og intellektuell redelighet beveget han seg som teolog inn i grenseområder til religionspsykologien og psykoanalysen for, som han selv sier: å studere de metoder som fører dypest ned i de ubevisste krefter som er med å forme menneskesinnet.

Og med det som fokus, slik han sa det i et møte på sykehuset her Lillehammer for leger og prester, at
begges oppgaver er å verne om menneskets hele personlighet, hjelpe til at det ikke tar skade hverken på legeme eller sjel.

Å verne om det ennå ikke erkjente gjaldt for Schjelderup både menneskets indre og den fysiske kroppen. Mellom 1898 og 1962 levde det i Tyskland en kvinne, Therese Neumann, som utfordret vitenskapsfolk av flere profesjoner i flere tiår. Schjelderup fulgte dette tette og var på besøk hos henne flere ganger. Hun var et fenomen ingen hadde vært vitne til verken før eller senere. I sin bok «Under en åpen himmel» fra 1969 skriver Schjelderup utførlig om forskningen omkring henne og hvilket mysterium hun representerte både når det gjelder et menneskes fysiske kropp og dets åndelige utrustning. Han spør: Er det sant at Therese Neumann ble helbredet for en sykdom som legene i årevis sto hjelpeløse overfor, at hun fikk Jesu sårmerker på kroppen og hver fredag etterpå gjennomlevde Kristi lidelser og da snakket arameisk og at hun levde uten å ta til seg annen næring enn oblaten under kommunionen?

Og han svarer:

Ut fra det kjennskap vi i dag har til naturlovene, er det riktig nok umulig at Therese kan leve uten vanlig næring. Men det er dogmatikk, ikke vitenskap, å utelukke muligheten av at vårt kjennskap til naturens uendelig rike og mangfoldigartede

sammenhenger kan utvides og endres. Den sanne videnskapsvesen er alltid å være villig til å la seg belære av kjensgjerningene selv. (s 67)

Gjennom erkjennelse!

Fenomenet Therese Neumann åpnet døren inn til en ennå ikke erkjent virkelighet, men som det kan være viktig å minne om når vi har fokus på diagnoser nettopp på et Schjelderup-seminar..

Det er alltid et menneske som får en diagnose, enten det er Anders Behring Breivik eller Therese Neumann. De to minner på hver sin måte at det er i dette nesten grenseløse menneskelige rom at diagnoser alltid stilles. Enhver diagnose tilhører ett menneske, og angår på et plan derfor alle mennesker! Når alt kommer til alt har vi vel alle en sykdom, hvis kroppene våre undersøkes grundig nok.

Diagnosen tar utgangspunkt i kjensgjerninger og er et verktøy og ikke et mål. Diagnosen stilles alltid i et grenseland for den utfordrer hvordan vi kommer til rette med livets sårbarhet og styrke på en og samme gang.

Der en diagnose utredes, skjer noe hellig. En rører på et vis ved selve livets mysterium og på en eller annen måte får det konsekvenser for enhver som diagnostiseres. En diagnose kan både åpne og stenge dører. En diagnose kan gi fornyet innsikt, og den kan lukke for den. En diagnose kan frigjøre et menneske, og den kan ødelegge mennesker.

Hva slags rom stiller vi diagnosene i? Hvor dypt og høyt og bredt er det?

Det er de eneste spørsmålene som jeg stiller her i dag ved innledningen til dette seminaret. Er det plass for det uutgrunnelige mørket og det ennå ikke erkjente og forståtte om hvem vi mennesker er?

Historien har vist at diagnoser kan komme og forsvinne. Nye oppstår hele tiden. Diagnose – *via erkjennelse*.

Kristian Schjelderup synes alltid å ha gått i et åpent angstfritt erkjennelsens rom.

Han vågde å møte det ennå ukjente og fremmede med åpen vilje til å forstå, det som mange andre ofte opp gjennom historie har møtt med angst og uvilje. Dette utfordret Jens Bjørneboe til å spørre:

Hva ville det i det hele ha blitt til med vårt elskede, stinkede og skjønne Europa uten våre narkomane, drankere, homoseksuelle, tuberkuløse, sinnssyke, syfilitikere, sengevætere, kriminelle og epileptikere? Hele vår kultur er skapt av forbrytere, vanvittige og pasienter?

Å møte det ennå fremmede og ikke erkjente i åpenhet, og det å innta den mest hjelpetrengende sitt perspektiv og yte størst innsats overfor dem, er dypst sett kjernen i den jødisk-kristne humanistiske tradisjon som vårt samfunn har bygget på de siste 1000 år. Opp gjennom historien har dette vist seg å utfordre samtiden, og det har skapt uro og debatt. Slik det gjør i dag også. Samtidig har det vist seg å være samfunnsfornyende og fremtidsrettet.

Derfor går vi frimodig inn i Schjelderups-seminaret 2012 og spør: Hva gjør diagnosene med oss?

Olavsarven sett nordfra

FOREDRAG PÅ STIKLESTAD 28. JULI 2012

AV BISKOP PER OSKAR KJØLAAS

Når jeg er bedt om å ha et kritisk blikk på Olavsarven sett nordfra, er det vel fordi det ønskes et supplerende perspektiv på den. Jeg er født og oppvokst nordpå, så langt unna Nidaros som mulig, i Varanger i Øst-Finnmark. I min oppvekst betydde Nidaros og Olavsarven veldig lite annet enn det vi leste i historiebøkene. Men jeg husker fra min egen barndom at bildene av Hellig Olav gjorde inntrykk. Særlig bildene av den døde kongen.

Da jeg studerte teologi i Oslo på 1960- og -70-tallet, stanset all kirkehistorie i Nidaros. Tore Hund fra Bjarkøy og Hårek av Tjøtta var noen av de få referanser som tilhørte min del av verden. Ellers var det taust om landet lenger nord. Studiet hadde et sørnorsk og kontinentalt perspektiv. I dag er nok perspektivet i utdanningen bredere, og vi har også fått en egen teologiutdanning i Tromsø.

Perspektiv

Jeg vil hevde at tradisjonelt står man - uansett hvor man befinner seg her i landet - med ryggen mot nord og ser sørover. Det gjør man i Oslo, i Trondheim, i Bodø, i Tromsø og i Alta. Det er en del av vår mentalitet innarbeidet gjennom lange tider.

Det er langt dette landet, og det meste er nord. Hovedstaden vår ligger for oss i nord i utkanten av landet. Det er en motsetning mellom hovedstad og distrikt, særlig i nord.

Men hvorfor da ikke flytte lenger nord – til Trondheim? Det var jo et av argumentene under presesdebatten. Byen og området rundt den kalles for Midt-Norge. I og for seg også en plausibel tanke ut fra et distriktpolitisk perspektiv. Men det er ikke lenger fra Oslo til Trondheim enn det er fra Kirkenes til Alta. Vi

er fortsatt langt sør, men vi er i det området som fra vikingtiden og opp gjennom middelalderen har vært selve kjernelandet i det fremtidige Norge: Vestlandet, Trøndelag og nordover.

Det er kyst-Norge som har vært, er og kommer til å bli det langstrakte kjernelandet i nasjonen. Det må vi ta konsekvensen av, både politisk og kirkelig.

Det jeg skal si, handler om perspektiv: Hvor står vi, og hvilket utsiktspunkt har vi? I denne saken kan vi ha flere perspektiv. Jeg har et perspektiv nordfra. Det er vel forventningen og bestillingen.

Å stå med ryggen mot nord

I 2003 deltok jeg på 850 års jubileet for Nidaros som erkebispede. Det var en stor begivenhet, ikke minst en storslagen åndelig opplevelse for en fersk biskop.

Under jubileet i 2003 ble naturlig nok kirkens historie belyst fra mange sider. Særlig forvaltningen av Olavsarven. Revitalisering av pilegrimstradisjonen var et sentralt tema. Man så bl.a. for seg pilegrimsledene fra Oslo til Nidaros, over fra Sverige, tilknytning til pilegrimsveiene nede i Europa og til og med over havet fra de britiske øyer. Målet var ambisiøst: Nidaros skulle igjen bli et av de viktigste pilegrimsmål i Europa og Den norske kirkes åndelige sentrum.

Men ingen nevnte noe om nord. Man sto med ryggen mot nord og så pilegrimsveiene og kontaktene østover, sørover og vestover. Men den mest brukte pilegrimsveien til Nidaros i middelalderen var vel kysten og leia, ikke minst fra nord? Den har gitt navnet til landet vårt: Nordveg. Uten Hålogaland hadde

nok ikke Kristkirken og Olavsarven blitt det den ble. Hålogaland spilte en viktig rolle i dramatikken på 1000-tallet i Norge. Erkebiskopens inntekter fra enorme eiendommer, fiske og fangst fra nord utgjorde ryggraden i hans økonomi.

Pilegrimsutredning

I 2008 sendte Kirke- og kulturdepartementet ut en utredning til høring i bispedømmene: «På livets vei. Pilegrimsmotivet – et nasjonalt utviklingsprosjekt.»¹ Utredningen er på 191 sider, men ikke mange bisetninger er spandert på Nord-Norge. Bodø er den nordligste stedsangivelsen i utredningen, men da er en bare halvveis i landet. Herfra vendes blikket igjen mot Nidaros. Likevel kalles prosjektet i utredningen for «et nasjonalt utviklingsprosjekt».

I utredningen er visjonen for pilegrimssatsingen et ønske om at den skal få betydning for det moderne menneskets liv. Man vil også at Nidaros i 2030 skal fremstå som et av de viktigste pilegrimsmål i Europa. Nidaros skal altså ha en eksklusiv stilling i pilegrimssatsningen.

Eksklusiviteten i utredningen er etter min mening begrensende i forhold til det første målet: at pilegrimssatsingen skal få betydning for det moderne menneskets liv. Det første målet er spennende og utfordrende. Men perspektivet er for begrensende. At mange veier fører til Nidaros, er helt naturlig. Det er her nasjonalhelligdommen ligger med sine tradisjoner. Men jeg etterlyser et større mangfold i tenkningen og et bredere perspektiv.

Den første pilegrimen som besøkte Nidaros etter at pilegrimsleden var merket ferdig, fortsatte til fots helt til Nordkapp, til det som for ham var det mystiske Ultima Thule. Mange andre følger i hans fotspor. Turistene som reiser langs kysten med hurtigruten eller på veiene våre, er ofte pilegrimer som søker stillheten, uberørt natur og det spesielle. Det finner de nordpå.

På reisen nordover besøker de også Trondenes kirke, verdens nordligste middelalderkirke. En evaluering som Hurtigruten har gjort blant sine reisende, viser at et av de mest meningsbærende stedene for opplevelse ved siden av Geirangerfjorden og Nordkapp var Trondenes kirke. Mange kirker langs kysten

er sakralisert gjennom historiske erfaringer. Disse stedene er allerede reisemål for turister.

I utredningen nevnes også kystrutens betydning for Nidaros og pliegrimstradisjonen. Men perspektivet er sørfra til Nidaros, ikke nordfra.

Dette er overhodet ikke et angrep på pilegrimsarbeidet og den satsingen som har funnet sted med pilegimsledene mot Nidaros og pilegrimssentrene. Jeg gleder meg stort over alt dette, og ære være ildsjelene i dette arbeidet. Det jeg etterlyser, er et videre perspektiv for satsingen. Skal pilegrimsarbeidet bli en nasjonal grasrotbevegelse, må det anlegges et mye bredere perspektiv på arbeidet.

Nytolkning av Olavsarven

Biskop em. Finn Wagle har betydd mye for tolkning og fornyelse av Olavsarven. Han sier at Olavsarven må «tolkes, levendegjøres, fornyes og aktualiseres, ikke minst som et ledd i et identitetsbyggende arbeid.»²

Wagle advarer også mot å gjøre Olavsarven til et trøndersk anliggende. Han vil utvide perspektivet uavhengig av hvor man bor i landet.

Wagle tolker bl.a. Olavsarven som «sakralisering av det levde liv». Han spør: «Kan Olavsarven være med å gi oss tilbake en grunnopplevelse av livets hellighet og helhet?»

Arv og identitet hører sammen. Identitet og landskap hører også sammen, i alle fall i min del av verden. Ved å definere et landskap som pilegrimsled, angir man samtidig et tolkningsperspektiv på områdene som blir berørt. Et pilegrimsarbeid bør ta høyde for at det knytter seg ulike definisjoner til et landskap. Hvem skal ha den definisjonsmakten?

Har man i pilegrimsarbeidet hatt for øye for eksempel samiske tradisjoner som knytter seg til hellige fjell og hellige skoger og vann, naturformasjoner og ærbødighet for naturen? Hvordan stiller moderne pilegrimsarbeid seg til denne arven? Det har jeg ikke kunnet finne noe sted.

Når kysten vår foreløpig ikke er definert som pilegrimsvei, hvordan skal den befolkningen som har sin identitet knyttet til havet og det havet gir og tar, oppleve at dette også er deres arv?

Sagaen om kongene

Ser en historisk tilbake, har Hålogaland spilt en viktig rolle både i dannelsen og forvaltningen av Olavsarven. Men også i denne fremstillingen er det snakk om perspektiv.

Kan vi se historien fra et annet perspektiv? La meg gjøre et forsøk!³

Da norske historikere på 1800-tallet begynte å skrive historie om middelalderen, baserte de seg hovedsakelig på de islandske sagaene som var konstruert rundt år 1200. Det var få alternative kilder. Islendingene fortalte en ukomplisert historie om en samlet nasjon som gjennom århundrer var styrt av et enkelt dynasti av konger, Harald Hårfagres etterkommere. De forstsatte å forsyne Norge med konger som ville organisere befolkningen og innføre kristendommen.

I dag forstår vi bedre enn før at de islandske sagafortellerne konstruerte historie som var verdig den heroiske fortiden. Det gjelder særlig de tidlige kongesagaene. Allerede her begynner perspektivforskyvningen. Nå reiser forskere spørsmål om Harald Hårfagre-fortellingen er en myte, en konstruksjon av islandske historikere og sagafortellere på 1100- og 1200-tallet som prøvde å sette sammen en historie om dynastiet i Norge. Inn i denne historien ble Olav Tryggvason og Olav Haraldson plassert med direkte kongelig avstamning fra en felles stamfar.

Det urolige 1100-tallet trengte en mer velordnet historie. Det var i alles interesse å tro at det kristne riket Norge var en gammel enhet samlet av én konge med etterkommere som ville styre Norge med arvelig rett. Olav Tryggvason og Olav Haraldson var derfor ikke maktsyke eventyrere, men legitime konger som krevde sin arvemyndighet over Norge. Denne myndigheten lå ikke hos Lade-jarlene, men hos dem. Så langt sagaen.

Det var altså et nasjonalistisk element i dette. Men hvor pålitelig er denne fremstillingen?

De første historiske kongene i Norge som ikke bare er dokumentert i sagaversjonene, var Olav Tryggvason og Olav Haraldson. I forhold til status var de konger en kort tid. Begge vant sin rikdom i krig i England. Men krig og utrustning av en hær tætte på kapitalen. I England hadde de også lært at kirken kunne bli deres viktigste allierte, og de var begge kristne sier sagaen. Men p.g.a. deres korte tid som konger fikk de gjort lite med befolkningens tro og bygging av en kirkeorganisasjon. Det kom senere.

En annen fortelling

Adam av Bremen skrev i 1075 historien om biskopene i Hamburg og Bremen. Før 1100-tallet hadde disse biskopene hele Skandinavia som provins. Adam forteller hvordan de nordlige folkene ble kristnet. Hans kilde var kong Svein Estridsen av Danmark som han besøkte i 1068. Også Sveins historie er sikkert preget av han ville gjøre historien gunstig for seg selv. Svein nevner sin grandonkel som den første konge i Norge, Håkon Sigurdsson, jarl av Lade. Bestefar til Svein som forteller dette, var Svein Tjugeskjegg av Danmark. Han var i strid med en annen norsk konge, Olav, sønn av Tryggve. Tryggve, blir det fortalt, var hedning og sønn av Håkon. Men Tryggves sønn Olav var kristen.

Slike beretninger ble altså fortalt i det danske hoff på 1060-tallet om personer som hadde levd 60 - 100 år tidligere. De er derfor interessante. Vi vet litt om historieskriving i middelalderen. Historien fikk forskjellige versjoner, dels p.g.a. sviakende hukommelse, dels p.g.a. tilpasning til dagens behov og interesser.

Ble Norge samlet nordfra?

Håkon som jeg nevnte, hadde ifølge Svein Estridsen og Adam av Bremen ikke noe godt termåle. Håkon fikk aldri noen kongetittel av sagafortellerne. Den ble reservert for begge Olavene. Men Håkon tilhørte et mektig dynasti med forgreninger til de britiske øyer og Skandinavia. Han var jarl av Hålogaland. Maktbasen hans ble sagt å ikke ligge i Trøndelag, men i Hålogaland, dagens Nord-Norge. Håkon ble regnet å være fra Omd, sannsynligvis det nåværende Andøya.

Jarlene av Hålogaland hadde sin bemyndigelse langt tilbake, kanskje så langt tilbake som 800-tallet. Hvordan jarlene utvidet

sitt maktområde til Trøndelag er vanskelig å si. Det kan ha sammenheng med erobring av kystleia. De leverte arktiske produkter til England, Danmark og Nederland og var avhengige av å ha kontroll over kystleia og havnene langs kysten. Om trønderhøvdingene krevde skatt av lasten som gikk forbi, forstyrret det handelen og inntekstgrunnlaget.

Håkons sønn, Eirik, var alliert med kong Svein Tjugeskjegg av Danmark og gift med Sveins datter. Begge deltok i slaget ved Svolder i år 1000. Da fikk Hålogalandslekten tilbake dynastiet fra inntrengeren Olav Tryggvason. Eirik styrte Norge i femten år sammen med sin bror Svein, men Eirik valgte å gjøre karriere med sin hær i England sammen med kong Knut av Danmark. Da ble det et maktvakuum i Norge som Olav Haraldson valgte å utnytte.

Det nordnorske dynastiet fikk ikke den gamle makten tilbake. Det danske Nordsjøimperiet gikk til grunne, og de norske stormennene søkte etter en konge de kunne samle seg rundt. De valgte det kontrollerbare spedbarnet Magnus den gode, frillesønnen til Olav Haraldson.

Det nordnorske dynastiet som spilte en så stor rolle under utviklingen av det norske kongedømmet, forsvant, og håløgenes kongelig makt og karakter ble fjernet fra historien. Slik kan perspektivene endres. Men vi kan spørre om ikke Norge egentlig ble samlet til ett rike nordfra.

Dramaet i Hålogaland

Hålogaland var strategisk viktig for de to kongene Olav Tryggvason og Olav Haraldson. Der bodde mektige høvdingar som de måtte forholde seg til. En av dem var Tore Hund på Bjarkøy. Hans bror, Sigurd, var gift med datter til Erling Skjalgson. Sigurds sønn het Asbjørn.

Sigurd bodde på Trondenes som var et av Hålogalands beste jordbruksdistrikter og et sentralt kultsted. Olav Tryggvason kom dit i 999. Der fant den første kristne dåp sted i Nord-Norge. Olav ville ha folket over til kristendommen. Men ærendet var nok også å knytte en sterkere allianse til Hålogalandshøvdingene Sigurd og Tore.

Tore Hund ble regnet som den mest ærgjerrige av disse. Da Olav Haraldson kom nordover i 1020, var det for å inngå vennskap med Tore. Han ble gjort til kongens lendmann. Men etter hvert utviklet forholdet seg til bittert fiendskap. Tore ble en arg motstander av Olavs samlingstanke, og til sist ble han den som drepte Olav. Tore så vel at Olavs samling av landet ville bety en maktforskyvning fra nord til sør.

Olav ville demonstrere sin makt overfor Hålogalandstormennene og innførte en handelsboikott. Asbjørn, Sigurds sønn, fant seg ikke i det. Han seilte i 1022 sørover til sin onkel Erling Skjalgson for å handle. Underveis stanset han hos Tore Sel på Avaldsnes. Der ble han advart mot å bryte kongens boikott.

Men Asbjørn trosset dette. Han fikk kjøpe korn av trellene til sin onkel Erling. På hjemmeveien tok Tore arrast i skipet og tømte det for lasten. I tillegg tok han han seilet og ga Asbjørn et gammelt seil i stedet. Å ta seilet var en nedverdiggende handling. Seilet var noe av det meste dyrebare på båten. Hele turen endte i fiasko til skam for Asbjørn.

Året etter hevnet Asbjørn seg. Han kom til Avaldsnes mens Olav Haraldson var på besøk der. Asbjørn gikk inn i festsalen og drepte Tore. Det førte til at Asbjørn ble dømt til døden av kongen. Men onkelen Erling gikk imellom, og det kom til et slags forlik: Asbjørn skulle underkaste seg kongen og være hans tjenestemann.

Asbjørn fikk etter dette navnet Selsbane. Han hadde hevnet ydmykelsen, men han var ydmylet på nytt, noe Tore Hund benyttet seg av. Skulle Asbjørn være kongens trelle? spurte han. Det fikk Asbjørn til å bryte løftet til kongen. Det førte til at Asbjørn året etter ble drept etter befaling fra kong Olav.

Da sendte Asbjørns mor, Sigrid, bud til Tore Hund om ba om hevn over sønnen. Hun holdt svogeren ansvarlig for det som var skjedd og ga ham spydet som Asbjørn ble drept med. Det skulle han sette i brystet til Olav Haraldson. Slik gikk det også som vi alle vet.

Dette er en fortelling som maktpolitisk ble utnyttet. Helten ble Olav. Skurken ble Håløysene. Deres makt i nord var knust for alltid. Det nye maktsenteret lå nå i sør.

Trondenes kirke

Asbjørns odelsjord på Trondenes ble nok konfiskert av kongen etter loven. Da kong Øystein på 1100-tallet bygget en kirke på Trondenes, ga han den rikelig med jordegods. Omkring 1350 var Trondenes kirke en av de rikeste jordegodseierne i landet. Ca. 1300 ble gården overdratt fra kongen til kirken. Den ble kirkelig sentrum i nord, en stilling den hadde helt til 1800-tallet.

Mot slutten av 1100-tallet ble den nåværende kirken oppført, i alle fall deler av den. For håløygene måtte denne kirken ha vært et mirakel. Den var det største og dristigste arkitektoniske verk nord for Nidaros. På hjørnekvadrene satte steinhoggerne sine bumerker. Vi ser dem ennå. Det er de samme merkene som vi finner på Nidaros domkirke. Det viser at steinhoggerne fra byggingen av Nidaroskirken ble lånt ut til Trondenes. Trearbeidene ble nok utført av mer lokale tømmermenn. Det viser bumerkene.

Kirken hadde åtte alter, fire i koret og fire nede i kirken. Tre av altertavlene i koret står der ennå. Den fjerde er på museum i Bergen. Resten av utstyret er gått tapt. I det nordre alterskapet finner vi Hellig Olav. Ikke alene, men sammen med andre helgener: apostlene Peter og Andreas, Sta. Margareta, Maria Magdalena og kirkefader Hieronymus. Det finnes også et annet bilde fra 1200-tallet fra Kvæfjord kirke som sies å stamme fra Trondenes. Her ser vi erkebiskop Eystein mellom St. Peter og Hellig Olav.

Men Trondenes kirke ble nok ikke vigslert til helgenkongen. Det forteller hovedaltertavlen. På hver side av krusifikset på hovedalteret står kirkens skytshelgener St. Nicolaus og Sta. Maragareta. St. Nicolaus var de sjøfarendes, fiskernes og kjøpmennenes beskytter. Sta. Margareta må vel være Margareta av Antiokia som ble henrettet i år 290 som martyr. Hun var bl.a. barselkvinnenes skytshelgen. For håløygenes harde liv var kanskje begge viktigere enn helgenkongen når de sjøfarende skulle ut på havet eller når kvinnene skulle føde. Da kunne det stå om livet. De var hverdagslivets helgener.

Kirkens inntekter i nord

Etter opprettelsen av erkebispedømmet med sete i Nidaros frem til slutten av middelalderen var Nidaros sentrum i en kirke-

provins som strakte seg fra Kola og Grønland i nord til Man og Göta elv i sør. I nord lå erkesetet opp mot grensen for de ortodokse. Den viktigste utposten var Trondenes. Den var et betydelig geistlig sentrum og den eneste kollegiatkirken i Nord-Norge. Nord for Trondenes var det misjonsmark. Trondenes var kannikgjeld og ble styrt av erkebiskopen og domkapittelet i Trondheim. Fra tidlig 1400-tallet fikk Trondheidsdekanen en vesentlig del av inntektene sine fra Trondenes.

Kirkens inntekter var mange. Tienden var den tyngste skatten. Det skulle betales tiende av de tre hovednæringene: åkerbruk, fedrift og fiske. Etter hvert omfattet tienden også andre vareslag. Siden også for alt slags handel, håndverk og all slags arbeid. Leieinntekter fra faste eiendommer skulle det også svares tiende for. Likeså frakt med skip. Det hele ble nokså detaljert. Men det skaffet ikke bare kongen, men også kirken betydelig rikdom. I tillegg kom alle sjelegavene og donasjonene. Tiende og avgifter ble krevd av alle.

Ved utgangen av middelalderen var erkesetet i Nidaros den største godseier i Norge. Trondenes i nord var det mest innbringende kannikgjeldet i erkestiftet. Ut over i middelalderen var fisket og handelen med fisk eventyrlig. Det medførte at en rekke kirker ble reist rundt omkring. Avkastningen fra fiskeriene ga betydelige tiendeinntekter. I tillegg kom andre inntekter fra fangst og jakt.

Kirken og samene

I det jordfattige nord var ved siden av fiske pelshandelen en viktig inntektskilde. De viktigste leverandørene var samene. Mange var ute etter samisk pels. Både handelsfolk og tyver. Russland og Sverige var konkurrenter til den norske skatt og handel. Det gikk handelseruter fra både Sverige og Russland inn i Finnmark. Handelsveiene ble også brukt til herjinger av russere og karelere.

Håløygenes pelshandel med samene ble tidlig konfiskert av kongemakten. Kongens egne oppkrevdere overtok markedet. Det førte til en mer hardhendt innkrevingsaktivitet for å få fatt i varene. Samisk pels var også en inntekt for kirken, men på langt nær samme betydning som fisk.

Å plassere Trondenes kirke i grenselandet mot hedenskapet var også misjonsstrategisk viktig. Ikke bare for å kristne samene, men for å kunne legge dem under riket og kirken og kreve skatt og tiende av dem. Kong Haakon V utstedte i 1313 en kongelig forordning om samene. Et lokkemiddel var at samene skulle få reduserte bøtesatser de tjue første årene etter at de var døpt. Erkebiskop Erik Valkendorf skildrer en sommerreise i Finnmark på begynnelsen av 1500-tallet. Om misjonsiveren var stor, var ikke synet på samene særlig flatterende.

Han skryter av at alle i Finnmark er kristnet helt til Vardøhus. Men samtidig sier han: «I Øst-Finnmark bor det noen ville mennesker. I fornuftens bruk skiller de seg ikke mye fra apene.» Slik ble det samiske befolkningen nordpå bedømt av erkebiskopen.

Strid mellom erkebiskop og dekan

Skatter, tiende og avgifter, handel og jordbruk ga inntekter som ble brukt til kirkebygging i kannikgjeldet og tilutsmykning av kirkene. Det gikk også til prestefellesskapet på Trondenes. Men mye gikk også til erkebiskopen og hans behov i Trondheim. Kannikgjeldet fikk den største delen av inntekten, og det førte til en drakamp mellom domkapittelet som dekanen tilhørte, og erkebiskopen. Trondenes kannikgjeld var et meget lukrativt beneficium, og domkapittelet ville holde på det med nebb og klør.

På 1400-tallet tilspisset striden seg mellom erkebiskop og dekan. Paven lot Trondenes-gjeldet følge dekanembetet, og slik ble det.

Lenger nord, i Finnmark, beholdt erkebiskopen de fiskeværskapellene som var reist. Dekanen ville prøve å slå disse kirkene under seg, men i denne saken fikk erkebiskopen støtte av paven og beholdt inntektene fra fiskeværskapellene. Men i forhold til inntektene fra kannikgjeldet var inntektene fra Finnmark mer beskjedne.

Olavsarven - en nordnorsk arv?

Å gjøre Trondenes kirke til hovedkirke var et felles prosjekt fra kongen og erkebiskopen. Det ble gjort for å bygge opp en organsiasjon i landsdelen, konsolidere kristendommen og knuse den gamle regionale høvdingmakten totalt.

Jeg har brukt stor plass for å tegne en flik av Olavsarven og dramatikken rundt den sett fra nord. Fremstillingen min handler ikke så mye om det åndelige livet, men om den rolle landsdelen spilte i oppbyggingen av erkebispestet og byggingen av katedralen. Min påstand er at byggingen av katedralen ikke hadde vært mulig uten inntektene fra nord. Inntektene kom ikke bare fra de rike. Fiskere, bønder, fangstfolk og samer var leverandører av de varene og avgiftene som skulle til for å bygge opp ikke bare kongens, men også kirkens rikdommer. Men de små glemmes lett når historien skal skrives.

Derfor er Nidarosdomen også det nordnorske folkets katedral bygget på landsdelens ressurser. Den er også fiskarbøndens og samens katedral. Alle har bidratt, ikke minst fra nord. Det må ikke glemmes når man taler om Olavsarven. Dette må få konsekvenser for hvordan man forvalter Olavsarven. Ikke med ryggen mot nord, men som et nasjonalt og inkluderende prosjekt.

Den folkekirkelige tradisjonen i Nord-Norge har respekt for Olavsarven. For den er en del av den nordnorske arven. Nå er den i ferd med å revitaliseres. Her har viktige begivenheter i landets nyere historie funnet sted. Her har våre nye konger bøyd kne for Ham som er større enn dem. Her har også Den norske kirkes preses sitt tilsynsområde.

Å forvalte Olavsarven

Å forvalte den åndelige dimensjonen ved Olavsarven kan ikke gjøres på en eksklusiv måte. Om Nidarosromen skal være en nasjonalhelligdom og være et samlende symbol i vår tid, må det også føre noen veier fra nord til Trondheim. Men det må også føre noen veier fra Trondheim og nordover.

Mange mennesker søker hvert år stillheten i nord, antakelig flere enn de som vandrer på pilegrimsveiene nordover fra Østlandet til Nidaros. Her må man kunne se ting i sammenheng. For eksempel har Trondenes prosti tatt opp pilegrimstradisjonen på lokalt nivå gjennom et trosopplæringsprosjekt med Trondenes kirke som pilegrimsmål. Det viser at det finnes lokale Olavstradisjoner som er autonome, og som ikke forutsetter Nidarosdomen som mål for en pilegrimsvandring. Folk før rodde og seilte til kirke. Det finnes fortsatt tradisjoner som forteller hvor de steg i land og hvor de skiftet på å ro.

Det finnes også andre veier, økumeniske veier, der folk har hatt sine åndelige vandringene gjennom lange tider, veier som ennå holdes i hevd eller som er i ferd med å gjenåpnes. Eksempel på det er vandringene på nordkalotten til de store læstadianske forsamlingene. Jeg var på læstadiansk stevne i Finland for noen år siden med 67000 deltakere. 27000 gikk til nattverd. Også de var pilegrimer.

Etter at grensene mot Russland ble åpnet i nordøst, gjenopptas de gamle pilegrimstradisjonene. Den russisk-ortodokse kirke har en levende helgentradisjon i nord. Nå bygges det et nytt kloster i Petschenga der det gamle klosteret har stått siden 1500-tallet. Mine foreldre valfartet dit. Om ikke lenge kan jeg gjøre det samme. Grensepasseringene blir enklere og enklere, og vennskapet mellom kirkene i hele Barentregionen fornyes. Også i Russland er Olav en kjent helgen, og det er ingenting i veien for å knytte forskjellige økumeniske tradisjoner sammen. Vi må huske at det gikk en vei for Olav mellom Norge og Russland. Den er nesten grodd igjen, men kan åpnes.

Hellig Olav kom ikke lenger nord enn til Trondenes. Men arven kan reise videre i vårt århundre. Biskop Wagle advarer mot å gjøre Olavsarven til et trøndersk anliggende. Han vil utvide perspektivet uavhengig av hvor man bor i landet. Han mener den kan bidra til en «sakralisering av det levde liv, slik at Olavsarven kan gi oss tilbake en grunnopplevelse av livets hellighet og helhet. Det er et godt mål.

Litteratur:

Richard Holt i Ottar nr. 3 2011 s. 3 – 8:

Ble Norge samlet nordfra?

Idar Kjølsvik (red.): Olavsarven – Et bidrag til et bedre Norge? Levanger 2011.

Lederskap i Den norske kirke – perspektiver på presesrollen i Den norske kirkes. s. 24 – 30: På sporet av Olavsarven. Nidaros 2009
Steinar Imsen (red.): Ecclesia Nidarosensis 1153-1537. NTNU 2003.

Trygve Lysaker: Trondenes bygdebok. Trondenes sogns historie. 2. utg. Trondenes 1978.

Per Kvistad Uddu: En utredning for Kirke- og Kulturdepartementet 1. januar – 31. desember 2008.

Living together is the future

SANT' EGIDIO CONFERENCE, SARAJEVO, SEPT 9-11, 2012

RT. REVD. OLE CHR M KVARME, BISHOP OF OSLO

THE POOR QUESTION US

For some years I have been challenged by the emphasis of Sant'Egidio upon «friendship with the poor». To be personal, it has also changed my life and my ministry as a bishop. When I was given the topic of this panel, my immediate reflection went in two directions.

The first relates to the millennium goal of the UN. The economic poverty in today's world is so vast and creates so much suffering, that the need for practical action to reduce poverty gets more and more urgent day by day.

My parallel reflection was to recall the words of Pope John XXIII when he launched the Second Vatican Council 50 years ago: «The Church is for all, and especially the poor.» Behind these words is a different vision of community and togetherness than the one dominantly present in our consumer societies.

With these two points of departure, I have to be more specific, and I will share with you some experiences and reflections from my own Norwegian and North-European context.

Roma in Oslo

In the last years a growing number of Roma people have come to Oslo and Norwegian cities. They come with the hope of finding odd jobs, but most of them end up begging in the streets. The authorities do not allow them to sleep in parks, squares or streets, nor do they provide a place for them to put up their tents and feeble huts. This summer their presence in

our cities became a big media issue, and a fierce public discussion has followed. Some politicians are now proposing a ban on begging, wanting to keep the Roma away from our country. It seems Norway is like most European countries, excusing themselves for not acting and leaving to Brussels' bureaucrats to solve this «poverty problem».

In this situation, however, there are contrasts. The Salvation Army, our City Mission and churches have taken the initiative to improve the situation of the Roma while they are in Norway. When I recently visited a group of Roma people on the outskirts of Oslo, a picture emerged which was different from the «problem» presented by the media and discussed by our politicians.

A private proprietor had given them a possibility to camp in an area between a neighborhood of villas and the forest. When I came, a young lady started to play an accordion, and they started to sing and dance. They shared and wanted me to taste the food they had prepared for their evening meal. Some asked for a blessing, and we prayed together. It was an extraordinary evening and experience of fellowship and joy. But I must also add that some days after this event, they were also banned from this area.

Poverty is a reality with many shades. When I focus upon the Roma people in Oslo, it is because they today give face to a growing poverty in our societies – not only economic poverty, but social discrimination and a poverty crossing national boundaries. How do they question us, and what is our response?

Do you see me?

In our affluent society there is a tendency and a hidden desire to conceal the poverty that disturbs our esthetic vision and consumerist mentality. It is not pleasant to be reminded by beggars of their struggle for survival when one is surrounded by shops and an environment overflowing with wealth. When we add to this the negative attitudes to the Roma people and the historic discrimination of them in European society, it is appalling that our authorities still try to find measures to move them out of our sight. When today I encounter beggars in our streets, I try to remind myself that their request for money also involves a deeper question: Do you see me?

The Bible has a word for this situation, a response to this challenge: not to bend justice for the stranger, the fatherless or the widow, but to be open-handed towards the poor and the needy. (Deut. 27, 19; 15, 11). This is the biblical challenge to us as, a call to live and share with the poor and the needy, including the Roma in our midst. Therefore we also have to stand together with them and to challenge our authorities to provide space also for the Roma so that they may live with us and we with them – in dignity. In this there is even a more fundamental challenge.

Our common humanity

In my encounter with Roma people I have been overwhelmed – not only by their kindness and fellowship, but by a deep awareness of our common humanity. No politician should make decisions related to their situation without getting to know them, listening to their stories and sharing - not only their sorrows, but also their joys. Indeed, on this point I have detected a different kind of challenge from the Roma people. Those who get to know them, soon discover a fellowship where people naturally care and take responsibility for one another, a fellowship which treasures family and family traditions – values often missing in our individualistic societies.

But there is no need to paint a romantic picture of the singing and dancing poor. Poverty is never romantic. The Roma people certainly have suffered enough, and they struggle as we do, including with crime in their midst. But what I am after, is to go beyond the picture of «a problem» as it is perceived in our societies, and get to the human lives involved. If culture

and context differ, their sorrows are our sorrows, our joys are their joys, and we share the same longing and dreams – for our children, our families and ourselves. Instead of acting as omnipotent societies that either take over the lives of individuals and groups or close the doors for them, we are challenged to work together and live together, to confront the problems and face the future together. We have to begin by seeing one another and living together, discovering in one another a sister or a brother created in the image of God.

Who are the poor?

This panel is about the poor questioning us. Before concluding, I have to ask another fundamental question: «Who are the poor?» We know that Jesus identified with the poor so much that he called himself poor and stranger, prisoner, sick and hungry. Christians in the first centuries therefore used «poor» as a designation for themselves. They called and regarded themselves as «poor», with open doors to a different kind of community and togetherness.

Having spoken of Roma-people and beggars in Oslo, I also have to quote the father of the Protestant Reformation, Martin Luther. When he died in 1546, they found a note beside his bed, his last testimony: «We are all beggars.» In these words, as well in those from Jesus, the Early Church and Pope John XX-III lies a profound recognition: In front of God we are all poor beggars, and what God in his mercy gives to us and provides for us, is for us to share with one another – to his glory!

Here in Sarajevo and in this Balkan context I therefore conclude by recalling one little lady who more than anyone in recent times has reminded us of the challenge of the poor and about living with the poor: Mother Theresa. She said about herself: «By birth I am an Albanian, and by citizenship an Indian. By faith, I am a Catholic nun. As to my calling, I belong to the world. As to my heart, I belong entirely to the Heart of Jesus.» Today I see her face as a shining light and a provocative challenge from a follower of Christ among the poor. It is a challenge with hope for our future - living together.

Tale ved årsmøtet til Oikosnet Europe

DEN EUROPEISKE KIRKEAKADEMIBEVEGELEN,
TRONDHEIM, 13. SEPTEMBER 2012

AV BISKOP HELGA HAUGLAND BYFUGLIEN, BISPEMØTETS PRESES

OPENING:

«We belong to a strong, but small community, we who are living in our country. We feel safe and free in our peaceful corner. We are grateful for it and we are proud of it.

Now we have learned otherwise.

A blend of numbness, dismay and disbelief is about to be replaced by a deep despair and we must face that it is real: Friday we were shocked by horrific events, first news of the explosion in the government quarter in Oslo and the unreal images from the city center. Then the news from the critical situation on Utøya. Saturday we woke up to horrific death toll from both Oslo and Utøya.»

These are the words that started my sermon in Oslo Cathedral 24 July 2011. During an unreal weekend we had to move - towards taking the first tentative steps on the road to face the challenges that lay before us. Our society had been affected in a way which had not been seen in the postwar period, and as the community was challenged, so was also the church.

The images on television showed terror in the city center, and we also began to understand that something terrible was happening on Utøya. It was unreal. I got a text message from a colleague: When will the church respond?

I replied: We are responding!

There is little doubt that the church got, or had to take, a responsibility and a task in the first days and weeks after the terror. In many ways, the tragic events of 22/7 also resonated in all church work throughout the past year. When going in to this year's celebrations, in Commemoration or memorials - AND in all the church's on every level. A lot of the texts in the common

lectionary invite us to reflect on what happened. Ecclesiastical and religious words and concepts have renewed its content, and the church ceremonies and church activities have both needed and been forced to approach what happened in search for words of comfort and contemplation.

Yet it is important to, already here in the introduction, also meditate that the church in many ways, first and foremost, have faced the challenges of 22/7 by continuing to be a church. Clear and present, through word and sacrament, ritual and community, the church has been a church for the people - a «peopleschurch». More than a few have expressed a feeling of rediscovering the values and functions of the church, - a church that takes care of the community, including those who do not belong to the church. Perhaps one of the most explicit lessons of the past year has been that just by being Church, we respond best to the expectations from society.

New words, new understandings

«Evil can kill a person but never conquer a nation,» Prime Minister Jens Stoltenberg said at the town hall in Oslo, 25 July 2011. «If a man can show so much hate, imagine how much love we can show together», was the words one of the AUFers formulated, which was spread all over the world.

Almost immediately after the terrorist attack, words and concepts that are usually not used as much in the media appeared on newspaper front pages. «Evil, love, reconciliation.» Words we use a lot in the church, words the church itself has a fairly coherent understanding of, but which were used in new and unexpected ways in the public domain.

There is little doubt that all those words can be difficult to manage. Words of love and reconciliation - words that encourage love instead of hate - a lot of phrases where experienced problematic for a lot of people. There were many who thought it was wrong to reduce feelings of anger and hatred. It is not necessarily easy for the church to use these words when reflecting on what happened, even though these words are well developed in ecclesiastical vocabulary. Words are loaded and can cause unexpected reactions and interpretations in public.

For example, when approaching the concept of reconciliation, one has to consider that the term in a theological sense is both demanding, diverse and complex. In an ecclesiastical context, reconciliation is important on many levels. Church's mission is to stand in the service of reconciliation. When the church in the aftermath of 22/7 was challenged on its views on reconciliation, the church had to reflect on this in a very demanding context. For what can one say about reconciliation that really answers the question? No one can require reconciliation between the affected and the perpetrator, but it is also important for the church to communicate the importance of not letting the hatred of the perpetrator make room in the community. When the church's words and concepts are discussed and examined in the media light, it might show that they are not self-explanatory or obvious. Church concepts are complex, and our habitual ways of speaking have been challenged.

In the trial also evil has been an issue. The question of the perpetrators accountability tangent questions of evil's existence in the world. Is it necessarily so that a person who performs such acts is insane, or is it possible that such evil actually exist? And how does this correspond to a Christian interpretation of life?

Church Relevance

In the days and months after 22/7 we could hear and read about people that meant that finally the church was relevant, or rather that the church showed its relevance when society faced crisis. It is probably true that more people became aware of the church's role when tragedy struck - the church was visible to the public in a different way - but still it is important to emphasize that the church did not do anything significantly different than it always does: namely to meet people in different stages and Rites in life, this time a phase of sorrow and resignation. But

the dimensions were larger. Thus the presence became clearer. Being the church in public is not primarily demanding, it is also a great responsibility. All indications shows that the Church is listened to. Not everybody listen, and not all answers are listened to. I don't think the Church is primarily listened to when expressing its views on various social ethics, but when disaster strikes, there is a large room for the Church that provides hope, and that helps to interpret life so that people feel greeted and included. Then there is a room - for the diakonia in words- care through words and rites.

Church Media

Another central media focus was the positive relationship between Christians and Muslims, especially the memorial in Central Jamaat mosque in Urtegata in Oslo a week after the terror, where the official Norway including the prime minister participated. The bishop of Oslo, Kvarme, was present in the packed mosque. TV2.no wrote that the bishop quoted poet Annie-Marie Nesse: «Put your hand in my hand, so we are strong together. So we are weak together. So we are together, «said the bishop and received spontaneous applause.»

Yet another example is the coverage of Bano Rashid's funeral at Nesodden. Pictures of a priest and an imam together in front of the coffin went worldwide. In the church a full Christian burial was held, while the burial ceremony were Muslim. NTB quoted AUF members who had survived the terror of Utøya: They said: «It was a very beautiful ceremony. The nice thing was that it was spoken in several languages, so that everyone would understand» (NRK.no).

Strengthened reputation?

After the terror, there were many who sought to church. Churches across Norway was held open for people seeking community and comfort. The Cathedral in Oslo became the center of the people's grief, hope and community, and this was conveyed on live-tv from both service and concert.

Dean Trond Bakkevig was interviewed by the newspaper Morgenbladet about his experiences after 22.7. One of the questions was, «Do we become more religious in this kind of events?»

Bakkevig replied: - «No, I do not think we are becoming more religious, but I think these events touches a depth within us, making us realize that maybe we are more religious than we think. In crisis situations, we feel the need for a heaven above our lives ... I think people felt the need of a sense of belonging to something larger, and that they became conscious of that. I belong to, I have an identity. It is not without reason that I am a member of the Church «

Our Church is not indifferent to reputation. The Church cannot exist all by itself, not at all keeping an eye on how people perceive it. Reputation is an important communication factor. It determines whether people listen to the church's message of hope and love or not.

In August 2011 - a few weeks after the attacks - NRK interviewed a reputation expert, Ole-Christian Apeland from Apeland information. He said: «The Church's main product is to give people meaning, Then again one could meditate the importance of dealing with such assessments of reputation, and how appropriate they are to reflect the church's work in the world. Bishop Erling Pettersen were asked by the media to respond to all this reputation-talk. He replied, «I am little concerned about reputation. I'm keen to fill my assignment as bishop and give words of hope. «

Searching the human

There is a general opinion that the church had a central role after the terrorist attacks in Norway 22/7. It is more uncertain what role the church got. It is little doubt that the church came to be a place for the community and for silence, but it is more uncertain whether the church's language and interpretation of life also were demanded and delivered. Church stated its importance as facilitator of the room for rituals, however, it would be necessary to reflect on to which extent the church's faith and life interpretation has been clearly visible - and expedient - in the face of the grief, anger and despair that filled the country after 22/7. In the same way the church's words got new rooms and colours meeting public life, words where taken from public, the media and politics into the churches and used there.

I received some letters and reactions during this period, that expressed the opinion that the preaching was too general and to unclear on Christian Hope. This I obviously reflected upon,

both in preparations and in the aftermath. Consciously, I chose to focus on being inclusive, seeking to give comfort and to be close to my own life experiences on what is sustainable, and to the only thing that can lift us up when we fall down as human beings. The Service is a whole, and the diakonia of the Word is to articulate the unspeakable.

«When we are hit by the inhuman, we seek the human. And the Church is associated with the basic important values in life, the values that saves us when everything else falls apart. These are the values that are associated with concepts like faith, hope and love», said Lars Johan Danbolt in his presentation for the Bishops evaluating church's handling of 22/7 last year.

He refers to religion psychologist Ken Pargaments (1997) definition of religion as «the search for significance on in ways related to the sacred.» People relate to the sacred in their quest for whatever can hold life together when they feel that everything fundamentally important is falling apart. And the Church is perceived as credible, as a place that offers a safe house in witch to relate to life.

Cosmos in chaos

Religion sociologist Peter Berger says that religion is «the kind of human activity which creates a sacred cosmos.» The opposite of the sacred is not «the secular» or «to no believe at all», but it is chaos. Religion appears to be a quality in the community that ensures that things are connected. Religion is not something that distances itself from the secular, but which counteracts chaos in the framework of the secular. This is a key quality of the Church that always are visible and valued locally, and witch also became more visible and appreciated nationally after the 22/7 tragedy.

The Minister of Church affairs, Rigmor Aasrud, also said in her opening address to the Church Meeting this year: «Many, who had actually written off its relationship with the church, has said that the terrorist attacks made them see the value and feel the need for the church again.» People need rites and the Church is an expert when it comes to rites. There is no reason to underestimate the role as the provider of rites to understand the importance of the church after 22/7. Over the past 25 years there has been, and still is, an increasing use of public ecclesias-

tical forms of ritualisation after accidents and disasters.

What is new is that these rituals both embraced a large number of people across the country, and took care of the multi-cultural and multi-religious perspectives far more clearly than what we've seen before. Besides, the rituals both went on at traditional places of rites as churches, and in other public venues as the Town Hall Square or the Central Square. The large gatherings did not compete with the ecclesiastical forms of ritual gatherings. They have rather been closely associated with each other. A clear example of this is how the Oslo Cathedral and the square outside the cathedral together constituted a unified place for simple rituals with flowers, candles, pictures and cards of sympathy. It is worth noticing that this was not only wordless rituals. During the first weeks after 22 July worship with sermon and Holy Communion was held every night, with a full church.

Practical Theological Reflection

Both the church and theology requires that we reflect on the experience after 22 July in a practical-theological way. Practical theology aims also to describe and try to understand what happens in the meeting between an event and the ecclesial faith and tradition the church's meets it with. Practical theological work is to critically reflect on what we did and experienced last summer, for through this to consider new church practices. We were given examples of cooperation between the two religions, Islam and Christianity. It is also new that a Norwegian bishop spoke in a mosque. This can be understood on the basis of many years of working with religious dialogue, but also as a theological interpretation of the situation where the will to find good solutions for those involved took precedence over potential controversies between religions. The common feature of care and love emerged as more important than the celebration of the differences.

What distinguishes the church in the days after 22 July 2011? Church at the national level has been a church in the community as it usually is at the local level. It has certainly been episodes and statements that the church can be criticized for. But much has also worked well and could serve as a basis for further work:

The church was generous, open and inclusive. It was as a «people's church» for many.

The church was ministering. It was concerned with the situation, the incident and the needs of people and society, and mobilized to be available for spiritual guidance, rituals and other needs.

The church was religious. Rituals and interpretation of life founded on Christian beliefs and stories from Christian tradition, was communicated. The Church appeared as dignified and beautiful through extended use of music, flowers, candles, aesthetics and rituals. And the church was perceived as credible, - the church leaders were listened to to a greater extent than is usual. The church proved to be engaged in human life, open and serving.

Evidence also suggests that people are increasingly using the church as ritually place - to light candles or be quiet. This may be related to specific life events, but can also be a part of something more general; that the churches in concrete terms, is the location for the quest, faith and longings in everyday life. We must reflect on whether the churches should be kept more open than they are today. Always there are someone who are affected by death and grief.

Characteristics that were visible in the post-22 July:

- Open doors in physical and transferred sense
- Diakonia showing that the communication of love is the church's identity
- Faith stories that can provide reference for the interpretation of life and the basis for hope and faith
- Credible leadership
- Rituals where people can get support and hope for the future

Just after 22 July last year we received greetings from churches all over the world. One of the most beautiful was from Patriarch Theofilos of Jerusalem. He wrote:
«We all need to remember that two heal, day by day, is two build a bridge of faith and love that will reach far beyond time, and in doing so to know that the victims of these senseless crimes are safe in God's care now »

Om visuell kunst i kirken

ÅPNINGSFOREDRAG PÅ LANDSKONFERANSE
DRAMMEN, 31. OKTOBER - 1. NOVEMBER 2012
AV BISKOP LAILA RIKSAASEN DAHL

Kirken er – historisk sett – vår viktigste kulturbærer! Eller enda sterkere sagt: Kirken er kultur! Påstanden er ikke min, jeg siterer Kirkemøtets dokument fra 2004 om «Kirkens identitet og oppdrag». Kirkens understrekning av sin kulturelle bevissthet var med på å starte en utvikling som etter hvert førte til at kirkestatsråden opprettet stillinger som kulturrådgivere ved hvert bispedømmekontor. Dette førte igjen til landskonferanser, en konferanse pr. år på omgang mellom bispedømmene. De fikk også av departementet tildelt hvert sitt temafelt der en skulle utvikle spisskompetanse, etter ønske og særlige forutsetninger ved hvert kontor. Tunsberg skal ha fokus på visuell kunst.

Så derfor er vi her! Det er en glede å ønske dere alle velkommen til Tunsberg bispedømme, til Drammen by, til en konferanse som springer ut fra et samarbeid mellom på den ene side vårt bispedømme og KR, og på den andre side Kunstnersenteret i Buskerud og Drammen museum.

Konferansen har fått tema: «God smak, dårlig smak, kristen smak». Det er en spennende formulering, og jeg tror ikke vi vil ende opp med å kunne definere hva som er hva. Smak og behag er jo som kjent nokså forskjellig. Jeg iler derfor videre til underteksten, som kanskje er mer opplysende: OM VISUELL KUNST I KIRKEN.

Vår tid er i sterk grad visuell. Alle meldinger følges av illustrasjoner; øyet er det sansorganet vi i særdeleshet orienterer oss ut fra. Når sammenhengen da er kirken, så har vi som lutheranere en utfordring med en gang: Vi er jo i større grad enn andre kirkesamfunn en ORDETs kirke. Vi kan anklages for å tolke Rom 10,14 for bokstavelig: Hvordan kan de tro på en de ikke har hørt om?

Jeg tenker at det vi har fått oss forkynt, alltid har vært fulgt av bilder. Både de konkrete bilder fra bibelhistorien, men også av de indre bilder, dem vi har dannet oss når vi har blitt kjent med den bibelske fortelling. Den gir oss materiale til å tolke vår tilværelse, til å sette oss inn i en større sammenheng.

Religion er virkelighetstolkning. Kunst er også virkelighetstolkning. Kunstneren vil beskrive virkeligheten, eller gi uttrykk for hvordan tilværelsen erfares og føles. Det begynte med hulemaleriene. Hva er de ment å være? Hvorfor begynte menneskene å lage bilder? Var det forsøk på å beherske maktene, påvirke hva som skulle skje? Bygde det på forestillinger om bildets magiske evner? Hadde bildene en slags religiøs funksjon? Eller var det ren og skjær utfoldelse av overskudd og kreative evner? Kanskje alt sammen? Hulemaleriene er i hvert fall uttrykk for at mennesket er i en særstilling; mer enn dyr, vi er av Ånd.

Konferansen har som særlig utgangspunkt en kirkelig sammenheng. Den visuelle kunst i kirken hadde fra først av en utfordring i det gammeltestamentlige bildeforbudet: 2 Mos 20,4. «Du skal ikke lage deg gudebilder, ingen etterligning av noe som er oppe i himmelen eller nede på jorden eller i vannet under jorden» Dette forbudet mot etterligninger førte til utsmykning i form av mønstre og border, slik vi ser i moskeene i dag.

Bildeforbudet, som står midt i de ti bud, ble ikke videreført av den kristne kirke. Det ble sprengt med Jesus, som ble beskrevet nettopp som Guds avbilde på jorden: Jesus er bildet av hans (Guds) vesen

(Hebr 1,3). Med kristendommens fremmarsj kom også den konkrete kunst inn i helligdommene, i kirkene etter hvert. Den skulle være til Guds ære og menneskers oppbyggelse.

I vår kultur ble da kirkene bærere av den visuelle kunsten. Og kirkerommet var fra middelalderen det sted der kunst ble tilgjengelig for folk flest. Ved siden av den religiøse funksjon å skulle ære Gud, hadde den visuelle kunsten også en betydelig pedagogisk funksjon: Få kunne lese, men alle kunne se Guds «tegnserie». I vår tid, med dens store behov for elementær trosopplæring, kan de gode, gamle glassmaleriene og andre bilder igjen komme til å utgjøre et betydelig visuelt hjelpemiddel. Jeg ser derfor med bekymring på nye moderne kirker som bare får abstrakt utsmykning, vel og merke hvis det abstrakte råder grunnen alene i kirkerommet.

Også kirkerommet i seg selv er et kunstnerisk uttrykk. De klassiske basilikaene uttrykker menneskets livsvei; det er en vandring fremover, en vandring med håp; det er et mål der fremme; uttrykt ved koret: der møter vi Gud, der er Kristus. Derfor har vi et problem med kirker der kirkerommet blir et allbruksrom. Jeg ivrer for nye kirker med flere funksjoner, med mange funksjoner, men selve kirkerommet må få være nettopp Det hellige rom. Det må la seg gjøre å ivareta dette selv når en lager en utvidelsesløsning på grunn av plassbehov ved enkelte anledninger.

Inn i de gamle kirkerom har våre forfedre satt kunstverk opp gjennom tidene. Kunsthistorien forteller om hvor nært forholdet kirke og kunst har vært. Over hele Europa har kirken vært kunstens fremste oppdragsgivere. Så også i vårt land. Norske kirkebygg utgjør samlet sett landets største kunstgalleri. Vi har en stor nasjonal skatt og ressurs, gitt oss av våre forfedre og -mødre.

Men vi skal ikke bare se bakover. I dag ser det ut som det er en fornyet interesse for å opprettholde samarbeidet mellom kunstens verdslige arena og kirkens religiøse. I Stortingsmelding nr.23 2011 – 2012, med tittelen «Visuell kunst», kan vi lese:» Kristen tematikk blir videreført og fornyet i et samfunn som krever et nytt og moderne formspråk.» Det er viktig for kirken

at også dagens uttrykksformer blir tatt i bruk i kirkelig sammenheng, også kunst som vises i kirkerommet i en begrenset periode. Som kirke må vi utvide og fornye vår tekning: Det er andre og flere måter å uttrykke religiøs lengsel, eller bibelhistorien eller det kristne håp på, enn bare ved å bruke altertavle (og glassmalerier).

Apropos altertavle: Et lite hjertesukk fra meg: Jeg har en drøm om mindre langfredag og mer første påskedag i våre kirker! Tiden roper på det gode budskap, på evangeliet, på et håp ved Jesu Kristi oppstandelse fra de døde, for å sitere 1 Pet 1,3. Med det berører jeg det kanskje viktigste spørsmålet: Hva skal kirkekunsten tjene? I dagens Vårt Land etterlyser kunstneren Paivi Laakso mer mot og åpenhet i valg av kunstnere. Hun mener det lett blir glorifisering av oppstandelsen, og for lite vedkjenning av det mørke og kaotiske. Det er interessant; jeg mener jo at krusifiksene ivaretar det i stor grad. Vi skal ikke bare vise at verden er sammensatt av godt og ondt, men først og fremst at det gode har seiret ved Den gode. Kunsten må formidle det kristne håp, det tunge og mørke bærer vi selv med oss inn i rommet. Dette er en viktig debatt, som kanskje kan bli en frukt av denne konferansen?

De mange krusifikser gjør kirkekunsten Kristusorientert. Det er viktig. Men kunsten i seg selv er også tegn på og vitnesbyrd om menneskets skaperevne og skaperglede. Til sammen er kunsten i kirkene både en hyllest til det vakre, og en mulighet for oss til å bearbeide våre mørke sider med angst og skyld. Når kirken fungerer på sitt beste, gir den oss møter med det hellige, med Den Hellige. Kristen er kunsten når den er med og åpner opp for slike møter. I kirkens tolkning er den da intet mindre en et redskap for Den hellige Ånd. Den visuelle kirkekunst på sitt beste både har sin egenverdi, og er en tjener for evangeliet.

Lykke til med en viktig konferanse!

Fryktens retorikk

MOSS AVIS, 16. NOVEMBER 2012
AV BISKOP ATLE SOMMERFELDT

Stortinget behandler nå Stortingsmeldingen om Barn på flukt. Meldingen kan bety at Stortinget tydelig understreker at barn på flukt er selvstendige personer som har egne rettigheter. Et samlet Bispemøte i Den norske kirke pekte i vinter på at praktiseringen av Utlendingsloven på langt nær tar tilstrekkelig hensyn til barnas folkerettslige rett til selvstendig beskyttelse. Særlig gjelder dette barn som har oppholdt seg lenge i landet. Stortingsmeldingen erkjenner dette, men er for vag når det gjelder hvordan en kursendring skal føre til endret praksis. Svært mye tyder på at det ikke er tilstrekkelig med politiske signaler, men at det trengs tydelige retningslinjer.

Det er imidlertid en annen side av denne saken som er viktig å se nærmere på. Politikere og utlendingsmyndigheter bruker lovens åpning for »innvandringsregulerende hensyn» slik at barnas rettigheter underordnes det som til enhver tid måtte vurderes som innvandringsregulerende hensyn. Dette er et svært upresist begrep som er preget av politisk kannestøperi og jeg vil kalle fryktens retorikk. Hva mener jeg med det?

Det viktigste innvandringsregulerende hensynet er å holde antall uberettigede asylsøkere så lavt som mulig. Dersom Norge praktiserer en for liberal politikk, vil Norge bli overstrømmet av uberettigede asylsøkere. Det kan diskuteres om dette faktisk er riktig på generelt grunnlag. Sammenhengen mellom norsk politikk og antall uberettigede asylsøkere er ikke et en til en forhold. Mange andre faktorer påvirker også antallet uberettigede asylsøkere. Men det er i alle fall ikke påvist noen sammenheng mellom behandlingen av asylsøkende barn og antall uberettigede asylsøkere. Men uansett er problemet med

uberettigede asylsøkere i denne sammenheng at behandlingstiden hos norske myndigheter er for lang og derfor gjør at barn blir i Norge i mange år. Fryktens retorikk bidrar til å svekke forvaltningen, og i siste instans, det politiske lederskapets ansvar.

Vi som kritiserer norske myndigheters praksis, blir så fremstilt slik at vi er tilhenger av at alle som kommer hit, skal få opphold. Det fremstilles slik at vi ikke setter noen grenser for hvor mange som skal komme og at vi argumenterer for at Norge ikke skal returnere noen. Retorikkens skremmebilde av motpartens argumenter understøtter folks frykt for masseinnvandring til Norge. Men det er faktisk ingen av biskopene som ikke anerkjenner at uberettigede asylsøkere skal sendes tilbake så raskt som mulig. Skremmebildet er rett og slett falskt.

Frykten for at Norge skal bli forandret og at vi har store integreringsutfordringer allerede, knyttes også til denne debatten. Nå viser mange undersøkelser at norsk integreringspolitikk i hovedsak er vellykket. Selvfølgelig er det utfordringer av ulik slag. De kan være knyttet til de norske lokalsamfunns skepsis mot folk som er annerledes, jfr skepsisen mot nordlendinger på Oslos boligmarked på 1950-tallet og sør-europeere på 1960 tallet. Vårt samfunns tidligere forhold til den jødiske og katolske minoriteten er også preget av denne skepsisen mot folk som er annerledes. Noe skyldes at enkelte grupper har sterkt avvikende adferd og derfor bryter med det som nå er det norske samfunns kjennetegn, særlig innenfor kjønnsrollene og kvinners rolle i det offentlige rom. Det norske systemets tendens til å klientifisere mennesker med særskilte behov, skaper også dårlig integrering. Fryktens retorikk hjelper oss ikke i å møte noen av disse holdningene.

Det er en anerkjent utfordring hva slags politikk en skal føre i møte med mennesker som kommer fra land i krig, krigslignende tilstander, autoritære og totalitære stater. Forvaltningens oppgave er å avklare om asylsøkeren har et individuelt behov for beskyttelse. Dette kan ta tid. Ved avslag kan det ta tid å effektivere returen fordi sikkerhetssituasjonen generelt og spesielt for mennesker som har prøvd å flykte, er krevende. I disse vurderingene har Norge en strengere praksis enn FNs Høykommissjonær anbefaler og en betydelig strammere praksis enn for eksempel det Afrikanske Flyktningekonvensjonen har. Frykten for å gi for mange opphold overkjører i sin konsekvens barnas rettigheter som i mange av disse tilfellene har oppholdt seg i Norge i årevis.

I slike saker er det klart at saksbehandlere er redde for å gjøre feil, og det betyr i disse sakene bare en ting; noen flere får opphold enn det som er i samsvar med politikernes restriktive signaler. Frykten er ikke knyttet til om en bryter Norges internasjonale forpliktelser eller overser barns behov, men om en ikke er restriktiv nok i forhold til politikeres signaler om restriktiv vurdering som hovedsporet en skal følge. Myndighetenes frykt og saksbehandlerens frykt forsterker hverandre.

Det viktige med denne fryktens retorikk fra makthavernes side er at den konsekvent er basert på skremmebilder og er ment å understøtte maktens posisjoner og adferd. Når dette blir dominerende i møte med barn som har vært her i årevis, betyr det at maktapparatets frykt overkjører barnets berettigede frykt for å bli sendt tilbake til et land de ofte ikke kjenner, et land de etter 3, 6 eller 10 år i Norge vil bli sett på som utlendinger i og

et land der sikkerhetssituasjonen ofte er meget krevende. Mens myndighetenes frykt er retorisk, ment å legitimere en restriktiv og folkerettslig diskutabel praksis, er barnas frykt reell. Det er ganske ulekkert å observere, for å si det mildt.

For å komme ut av dette, er det to åpenbare handlinger som må iverksettes:

Etter 3 eller 4 år kan ikke barn returneres.

Det vil komme til å hope seg opp barn med jevne mellomrom. Disse bør da få amnesti. Nå dreier det seg om mellom 1200 og 1500 barn med familier. De representerer ingen betydelig utfordring for det norske samfunn. Just do it!

Hilsen ved minneseremoni for deportasjonen av norske jøder i 1942

AKERSHUSKAIA, OSLO, 26. NOVEMBER 2012
AV BISKOP OLE CHR M KVARME

Denne novembermorgen minnes vi de norske jødene som for 70 år siden ble deportert og sendt til fornedrelse, tortur og død i Auschwitz. Vi minnes dem i ærbødighet og hedrer deres minne. Det er en minnedag som også vekker oss opp fra likegyldighet.

Deportasjonen skjedde, ikke fordi de hadde forbrutt seg mot lov og orden, men ene og alene fordi de var jøder. Mange nordmenn bistod nazistene i deres storaksjon, enda flere var likegyldige.

I dag erkjenner vi at også vår kirke var unnfallende i sitt forhold til jødene før og under okkupasjonen, til tross for kunnskap om det som skjedde i Det tredje rike. Først etter at alle jødiske menn over 15 år var arrestert 26. oktober samme år, ble det reagert. Men kirkens protest mot forfølgelsen og overgrepet kom for sent.

Minnedager vender blikket bakover. Et kritisk oppgjør med det som den gang skjedde, hjelper oss samtidig til bedre å forstå og handle i vår egen tid. På denne minnedagen stiller vi oss derfor sammen med norske jøder, og vi vekkes fra likegyldighet til årvåkenhet og engasjement mot alle former for antisemittisme.

Minnet om de deporterte som endte sine liv i nazistenes dødsleirer, utfordrer oss i dag til å stå opp for det grunnleggende menneskeverdet. Når antisemitiske strømninger og holdninger gjør seg gjeldende i vårt samfunn, kreves ny årvåkenhet og et oppgjør som positivt kan bygge den frihet og det samhold vi ønsker. Som kirke vil vi i dag også uttrykke at vi verdsetter den jødiske tradisjon og synagogens bidrag til det større fellesskap.

Det er med denne erkjennelse og vilje vi minnes deportasjonen, hedrer dem som ble fratatt sine liv, og lyser Guds fred over deres minne.

Bildehenvisninger

Side 4, 7, 23, 128: Torbjørn Johnsen
Side 38: istockphoto.com
Side 42: Evangelical Lutheran Church in America
Side 43 øverst: Mindekirken
Side 43 nederst: Hansine Korslien/NorwayUN
Side 51, 54: Bispemøtet
Side 62, 68, 69: Jonny Leo Johansen
Side 76: Lise Åserud, NTB scanpix
Side 80: Terje Bendiksby, NTB scanpix
Side 90: Morten Granhaug, Olavsfestdagene 2012
Side 102: WWF

© Bispemøtet, Den norske kirke, mars 2013

ISBN 978-82-7545-117-8

Bestilles fra
Bispemøtet
Telefon: 23 08 13 90
bispemotet@kirken.no

Designmal: Dugg Design AS
Produksjon: Bispemøtet
Sats og ombrekning: Bjørn Ivar Erlandsen
Trykk: 07 Gruppen AS

Biskopene

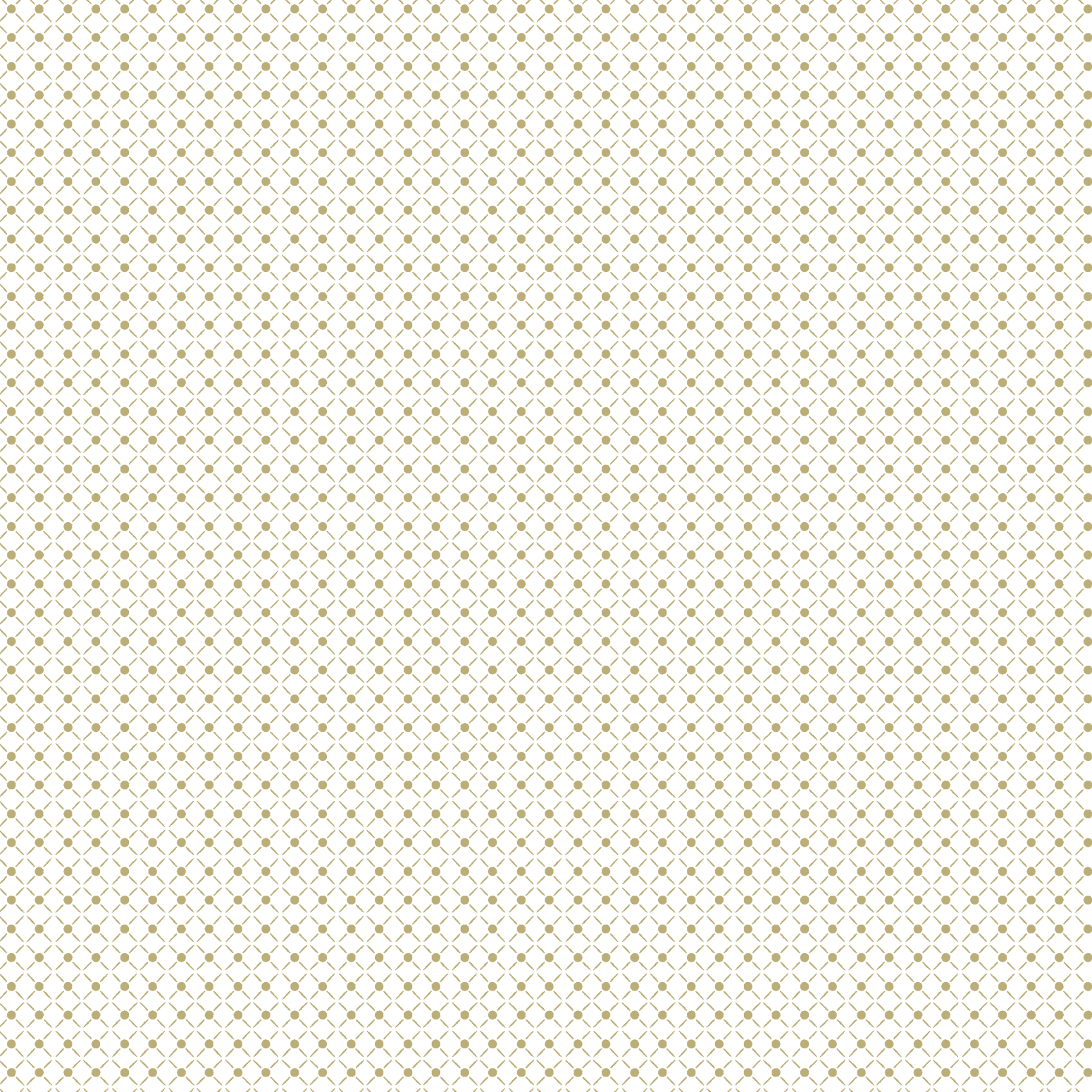
Helga Haugland Byfuglien, preses i Bispemøtet
Ole Chr. M. Kvarme, Oslo
Per Oskar Kjølaas, Nord-Hålogaland (Tromsø)
Laila Riksaasen Dahl, Tunsberg (Tønsberg)
Tor Berger Jørgensen, Sør-Hålogaland (Bodø)
Solveig Fiske, Hamar
Ingeborg Midttømme, Møre (Molde)
Tor Singsaas, Nidaros (Trondheim)
Halvor Nordhaug, Bjørgvin (Bergen)
Erling Pettersen, Stavanger
Atle Sommerfeldt Borg (Fredrikstad)
Stein Reinertsen, Agder og Telemark (Kristiansand)

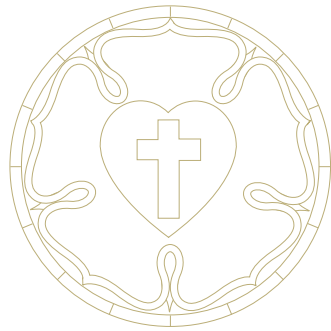
Bispemøtet

Pb. 799 sentrum, 0106 Oslo
Rådhusgata 1–3, Oslo (Kirkens hus, 5. etg)
telefon 23 08 13 90
bispemotet@kirken.no
www.kirken.no/bm

Preses: Helga Haugland Byfuglien
Visepreses: Tor Berger Jørgensen

Generalsekretær Christofer Solbakken
E-post: cso@kirken.no, telefon: 95 11 99 46
Seniorsekretær Hege Flo Øfstaas
Seniorrådgiver Øyvind Rise

DEN NORSKE KIRKE

Bispemøtet